

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
THE THAILAND RESEARCH FUND

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

The Creation of Modern Thai Architectural Identity

EXECUTIVE SUMMARY – รายงานรวม

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร
และคณะผู้วิจัย

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

The Creation of Modern Thai Architectural Identity

EXECUTIVE SUMMARY – รายงานรวม

คณะผู้วิจัย/สังกัด

วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วีระ อินพันทัง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
สันติรักษ์ ประเสริฐสุข	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อภิรักษ์ พงศ์เมธากุล	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บุษกร เสาร์ฐวรกิจ	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รุ่งรัตน์ เต็งแก้วประเสริฐ	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิญญู อาจารย์ษา	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ชุติมา ขจรณรงค์วิช	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

โครงการวิจัยหลัก “การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (The Creation of Modern Thai Architectural Identity)” ได้รับ “ทุนองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพื้นฐานต่อการพัฒนา” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ด้วยสภาพของสังคมไทยเป็นไปในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่เกิดจากหลากหลายปัจจัย ทั้งจากอารยธรรมดั้งเดิมที่หลากหลายในภูมิภาคนี้ คติความเชื่อที่เชื่อมโยงกับศาสนา ปัจจัยที่แตกต่างกันในสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ และที่สำคัญจากปัจจัยภายนอกที่เป็นอิทธิพลตะวันตกและกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความผันผวนของสังคมไทยเองที่ทำให้เอกลักษณ์ไทยโดยรวมขาดความชัดเจน และเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในบริบทของสังคมสมัยใหม่ยังเป็นประเด็นที่มีการถกเถียง โดยเฉพาอย่างยิ่งสำหรับอาคารประเภทที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น อาคารรัฐสภา อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย อาคารศาลาการปกครองในงานเวสต์เธิกซ์โป รวมทั้งอาคารตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ฯลฯ

งานวิจัยในโครงการหลัก “การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่” จึงมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับแนวคิดและรูปแบบที่เหมาะสมในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน พร้อมกันนี้ได้มุ่งค้นหาหลักการสืบสาน การปรับเปลี่ยนรูปแบบที่มีมาแต่เดิม รวมทั้งที่มีการคิดใหม่-ทำใหม่ที่จะมีการพัฒนาต่อไปในอนาคตด้วยความมุ่งมั่นดังกล่าว คณะผู้วิจัยซึ่งมีความสนใจและได้ตระหนักถึงปัญหาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดวิจัยสำหรับงานวิจัยที่มีความครอบคลุมใน 6 โครงการวิจัย คือ

1. พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย (Fundamentals of Thai Architectural Identity)
2. การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (Architectural Configuration)
3. การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม (Architectural Composition, Form and Scale/Proportion)
4. ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (Architectural Features and Refinement)
5. สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Green Architecture and Sustainable Development)
6. สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ (Modern Thai Architecture under Globalization and Localization)

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า กรอบแนวคิดวิจัยหลักที่ครอบคลุมตามโครงการวิจัยทั้ง 6 โครงการดังกล่าวข้างต้น จะสามารถให้คำตอบสำหรับโจทย์วิจัยที่ได้กล่าวมาในตอนต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นต้องแยกการวิจัยออกเป็น 6 โครงการวิจัยที่ต่างมีความสำคัญและมีสาระเฉพาะ แม้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือข้อกำหนดของทุนวิจัยที่มีวงเงินจำกัด

ท้ายสุดนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนในการสนับสนุนให้งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รวมทั้งสถาปนิก นักวิชาการ และประชาชน (คนทั่วไป) ที่มีส่วนร่วมตามขั้นตอนต่าง ๆ ของงานวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร
และคณะผู้วิจัย

“ปัญหาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยอยู่ที่ว่า สถาปนิกต้องสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่ามากกว่าของเดิม ดีกว่าเก่าในเชิงสัมพันธ์กับสภาพการณ์ของสังคม ซึ่งเป็นเรื่องยากที่ทำหายเพราะงานสถาปัตยกรรมในอดีตใช้เวลายาวนานในวงจรของการพัฒนา มีโอกาสแก้ไขจนเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ โอกาสเช่นนี้หาไม่ได้ในสังคมปัจจุบัน.....” (วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร, 2539: 65)

EXECUTIVE SUMMARY

การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปัญหาและแนวทางเกี่ยวกับ “การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (The Creation of Modern Thai Architecture Identity)” โดยได้ดำเนินการให้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุม เป็นระบบ และมีความชัดเจน ทั้งในการกำหนดปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่เกี่ยวข้องและในการค้นหาแนวความคิดและรูปแบบในการสร้างสรรคเอกลักษณ์ไทยสำหรับงานสถาปัตยกรรมในบริบทของสังคมปัจจุบันและอนาคต

ที่มาของปัญหาวิจัย

ท่ามกลางปัจจัยที่ซับซ้อนของบริบทที่แปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข ข้อจำกัด และเป้าหมายที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา งานวิจัยนี้จึงพยายามเชื่อมต่อสภาพการณ์อดีตกับปัจจุบัน และคาดการณ์สู่อนาคต

การสร้าง ‘ความศิวิไลซ์’ ให้กับบ้านเมืองในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 รวมทั้งต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง งานสถาปัตยกรรมได้มีการแปรเปลี่ยนสู่รูปแบบตะวันตกมากขึ้นตามลำดับ เมื่ออิทธิพลสถาปัตยกรรมโมเดิร์น รวมทั้งโพสต์โมเดิร์น และอื่น ๆ ได้แผ่ขยายครอบคลุมไปทั่วโลก โดยรวมงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยจึงตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ด้วยรูปแบบสมัยใหม่ (modern) ที่จัดเป็นรูปแบบสากล (international style)

รากลึกลงวัฒนธรรมแม้ว่ายังคงอยู่ แต่ก็เกิดการสลายตัวลงตามลำดับด้วยปัจจัยแวดล้อมอันทรงพลังที่ขับเคลื่อนสู่ความเป็นสากล ปัจจัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารในระบบ ‘digital’ ปัจจัยความตื่นตัวเกี่ยวกับความเป็นไปของโลกใบนี้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (climate change) และภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามมา การเผชิญกับปัญหาด้านพลังงานและด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีคิด/แนวทางการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ในภาพรวม

เกี่ยวกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์กับการเมือง (geopolitics) ยังต้องคาดการณ์ถึงกระแสการสลับขั้วอำนาจตาม 'บูรพาภิวัตน์' (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554)

ปัจจัยด้านบริบทหลากหลายมิติที่มีผลต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมได้นำไปสู่ข้อสงสัยที่ว่า ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วแบบฉับพลันซึ่งมีความรุนแรงในตัว แม้ว่าจะก่อให้เกิดความตื่นตัวของท้องถิ่นในลักษณะท้องถิ่นภิวัตน์ (localization) ภายใต้อิทธิพลกระแสการเกิดจุดเปลี่ยนในภูมิภาคนิยม (critical regionalism) (Tzonis and Lefavre, 2003; Frampton, 1983) นั้น สภาพการณ์ของท้องถิ่นภิวัตน์จะมีความแข็งแกร่งที่สามารถทำให้เกิด 'สถาปัตยกรรมแห่งการต้านทาน (architecture of resistance)' ตามที่สถาปนิกนักทฤษฎีเคนเนท แฟรมตันได้เสนอไว้หรือไม่ และแนวบูรณาการระหว่างโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ (globalization) ตามที่โกอิชิ นากาชิมา (Koichi Nagashima, 1999; 2541) ได้ผลักดันให้เกิดขึ้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งความไฝฝืนที่จะสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแห่งเอเชีย (Lim and Beng, 1998) นอกจากนี้ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ยังต้องเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Howkins, 2013) เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในงานวิจัยนี้ ย่อมมีส่วนช่วยชี้แนะทิศทางการเปลี่ยนแปลงในเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม

โจทย์วิจัย

จากหลากหลายปัจจัยที่ได้นำเสนอในเบื้องต้นนี้ ต้องยอมรับว่ามีความซับซ้อนและมีลักษณะเปิดกว้าง และแปรเปลี่ยนตามมิติเวลา การกำหนดโจทย์วิจัยในโครงการวิจัย “การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่” จะต้องผ่านกระบวนการพัฒนารอบแนวคิดวิจัย (development of research conceptual framework) คู่ขนานไปกับการดำเนินงานวิจัยตามขั้นตอน เพื่อให้งานวิจัยมีสาระตรงประเด็น มีความครอบคลุม และสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการค้นหา ทั้งนี้ จากการศึกษาในเบื้องต้น สามารถกำหนดการวิจัยที่ครอบคลุม 6 ประเด็นหลักที่เป็นสาระสำคัญที่รวมทั้งสิ่งที่พื้นฐาน สิ่งที่มีการปฏิบัติ และสิ่งที่คาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต 6 ประเด็นหลักนี้ปรากฏใน 6 โครงการวิจัยในชุดโครงการวิจัยภายใต้โครงการวิจัยหลัก “การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่” โครงการวิจัยทั้ง 6 ได้แก่

1. พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย
(Fundamentals of Thai Architecture)
2. การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม
(Architectural Configuration)
3. การจัดองค์ประกอบ รูปทรงและสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม
(Architectural Composition, Form and Scale/Proportion)
4. ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม
(Architectural Features and Refinement)
5. สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
(Green Architecture and Sustainable Development)
6. สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นวิวัฒน์
(Modern Thai Architecture Under Globalization and Localization)

ทั้งนี้ แต่ละโครงการวิจัยได้มุ่งค้นหาเพื่อตอบใจวิทยวิจัย ดังนี้

1. แนวความคิดและรูปแบบในมิติต่าง ๆ ของแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) โดยการวิเคราะห์ความหลากหลายในรูปแบบและทำความเข้าใจแนวความคิดต่าง ๆ ในงานสถาปัตยกรรมที่แสดงออกเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
2. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่มีการสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทต่าง ๆ ที่มีผลต่อการสืบสานในสังคมปัจจุบัน
3. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่มีการปรับเปลี่ยนจากเดิม โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนในสังคมปัจจุบัน
4. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่เป็นผลจากการคิดใหม่-ทำใหม่ ที่จัดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ตอบรับกับสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะในแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยตามประเด็นหลักของการวิจัย พร้อมกรอบแนวคิดวิจัยตามที่ปรากฏในโครงการวิจัยทั้ง 6 โครงการดังกล่าวข้างต้น ภายใต้โครงการวิจัยหลัก “การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่” มีรายละเอียดวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี หลักการ และแนวทางในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมที่จัดได้ว่ามีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ พร้อมศึกษางานสถาปัตยกรรมกรณีตัวอย่าง และพัฒนากรอบแนวคิดวิจัย
2. ศึกษางานสถาปัตยกรรมภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ ที่เข้าข่าย และที่มีความโดดเด่นตามกรอบแนวคิดหลัก ๆ และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาแนวความคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ รวมทั้งแนวคิดเบื้องหลังแรงบันดาลใจ ปัจจัยและทิศทางที่นำไปสู่การสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
4. ศึกษาระดับความคิดเห็นและองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของความคิดเห็นของกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อแนวความคิดและรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ พร้อมการวิเคราะห์เชิงบูรณาการ และการอภิปรายผล รวมทั้งการวิเคราะห์ในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่
5. นำเสนอข้อสรุป พร้อมข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะต่อการวิจัยและการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ต่อไป

ขั้นตอนและระเบียบวิธี

งานวิจัยนี้ได้มีการดำเนินการตามลำดับใน: 1) การประมวลองค์ความรู้ทางทฤษฎีจากเอกสารวิชาการและงานวิจัย (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 1) 2) การออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 2) 3) การสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง และโดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จำนวนรวม 25 คน (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 3) และ 4) การสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไป จำนวน ≥ 200 คน และกลุ่มคนทั่วไปจำนวน ≥ 300 คน ด้วยแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นโดยเฉพาะสำหรับแต่ละโครงการวิจัย และแต่ละกลุ่มผู้ตอบ โดยมีข้อคำถามประมาณ ± 25 ข้อต่อชุด แต่ละข้อได้จัดให้มีการประเมินความคิดเห็นด้วยใน 5 ระดับ ที่สามารถนำไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยที่แสดงระดับความคิดเห็น และการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ของความคิดเห็น

ผลจากการวิเคราะห์เชิงบูรณาการ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พร้อมการอภิปรายผล สามารถนำไปสู่ข้อสรุปดังปรากฏในรายงานวิจัยของแต่ละโครงการ ซึ่งได้มีการนำเสนออย่างละเอียดทั้งการวิเคราะห์และการจัดทำสรุปผลการวิจัย

ข้อสรุปและเสนอแนะทั่วไป

ในที่นี้จะนำเสนอเพียงประเด็นภาพรวมที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน รวมทั้งประเด็นที่มีข้อโต้แย้ง

1. ในภาพรวม ด้วยข้อจำกัดที่ว่า เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในอดีตปรากฏเฉพาะในอาคารประเภทวัด วัง และเรือนพักอาศัย งานสถาปัตยกรรมที่สนองความต้องการด้านการใช้สอยของสังคมปัจจุบันประกอบด้วยอาคารประเภทต่าง ๆ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่มีรูปแบบสากลที่เอื้อต่อการสนองประโยชน์ใช้สอย และการลงทุนที่เหมาะสม โดยทั่วไปยังคงมีรูปแบบที่สอดคล้องกับปัจจัยพื้นฐานโดยเฉพาะสภาพภูมิอากาศและบริบทสังคม สถาปัตยกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกทั่วไป

2. เฉพาะอาคารบางประเภทที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น อาคารรัฐสภา อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย อาคารศาลา นิทรรศการในงานเวิลด์เอ็กซ์โป ฯลฯ ซึ่งเป็นอาคารที่สถาปนิกและหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องการแสดงออกเอกลักษณ์ไทย จึงจำเป็นต้องหาทางออกในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะในแนวทางการใช้องค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ โดยอาศัยรูปลักษณ์ (image) จากการออกแบบเชิงสัญลักษณ์ (iconic design)

ปัญหาจึงอยู่ที่ความเหมาะสมของรูปแบบสัญลักษณ์ แม้ว่าสถาปนิกส่วนหนึ่งเห็นควรใช้องค์ประกอบ ‘ของสูง’ โดยอนุโลม (เช่น กรณีอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ที่ได้ใช้รูปแบบเจดีย์ที่จัดเป็นเครื่องยอดของอาคาร) โดยอ้างว่าเป็นสิ่งที่คนทั่วไปคุ้นเคย แต่สถาปนิกและนักวิชาชีพอีกส่วนหนึ่งมีข้อโต้แย้ง โดยเฉพาะในมิติการนำปัจจัย ‘โลกุตระธรรม’ มาใช้กับอาคารทาง ‘โลกียธรรม’

3. ทำนองเดียวกันสำหรับอาคารบางประเภทที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น เช่น อาคารพิพิธภัณฑ์ อาคารศูนย์ราชการ อาคารธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ประจำภาค ฯลฯ มักต้องการการแสดงผลออกลักษณะท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาสถาปนิกได้

พยายามออกแบบให้มีอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกลาง อาคารธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ อาคารผู้โดยสารใหม่ สนามบิน สมุย เป็นต้น

4. อาคารเชิงธุรกิจ โดยเฉพาะอาคารประเภทรีสอร์ททส่วนใหญ่มุ่งแสดงลักษณะท้องถิ่นแบบฉาบฉวย เช่น ด้วยรูปแบบกระท่อม ด้วยการใช้วัสดุท้องถิ่นและการก่อสร้างแบบท้องถิ่น ฯลฯ โดยหวังเอาลักษณะท้องถิ่นเป็นจุดขาย มากกว่าการแสดงออก ลักษณะไทยอย่างมีคุณค่าในแนวภูมิภาคนิยม และในหลายโครงการมีการใช้รูปแบบต่างภูมิภาค

5. ปัจจุบันรูปแบบที่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณะ ยังเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งทางความคิดทั้งในกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไป เช่น ในกรณีการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทวัดมาใช้กับอาคารประเภทโรงแรม เพื่อผลทางธุรกิจ แม้โดยเฉลี่ยมีค่าความคิดเห็นด้วยในระดับปานกลาง แต่ก็มีความเห็นขัดแย้งภายในกลุ่มสูง¹

กลุ่มคนทั่วไปไม่ได้คำนึงถึงมิติฐานานุลักษณะ เช่น ในกรณีกลุ่มคนทั่วไปเห็นด้วยค่อนข้างมากกับรูปแบบอาคารด่านข้ามแม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม² ที่มีรูปแบบหลังคาปลายอน ช้อนชั้นพร้อมเครื่องยอดแหลม โดยมีความเห็นด้วยมากกว่ารูปแบบอาคารด่านข้ามแม่น้ำโขงที่จังหวัดมุกดาหาร ที่มีรูปแบบหลังคาจั่วธรรมดาที่ไม่มีเครื่องยอด โดยรวมกล่าวได้ว่าสำหรับสังคมปัจจุบันมิติฐานานุลักษณะได้คลายความสำคัญลง

6. การนำรูปแบบสิ่งของเครื่องใช้ เช่น กระจต๊อบ กุบ แคน งอบ ฯลฯ มาเป็นต้นแบบในการออกแบบอาคารในส่วนผนัง หลังคา ฯลฯ แม้ว่าจะสามารถสื่อผ่านสัญลักษณ์ให้เกิดการรับรู้ในความสัมพันธ์กับท้องถิ่น แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งได้ให้ความเห็นว่าเป็นการสร้าง 'ความชอบธรรม' ให้กับที่มา แนวความคิดของรูปแบบ เพราะเป็นรูปแบบที่มีได้มีความเกี่ยวข้องกับบริบทท้องถิ่นในวิถีชีวิต

7. การนำเสนอในข้างต้น (ข้อ 2 – ข้อ 6) เกี่ยวกับการใช้รูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ไทยจัดเป็นการจงใจแสดงออกเชิงสัญลักษณ์โดยไม่ได้มีความสัมพันธ์กับมิติวิถีชีวิตหรือบริบททางสังคม วัฒนธรรม ยกเว้นมิติกายภาพ จึงอาจตั้งคำถามได้ว่า เราจะยอมรับรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ไทยผ่านรูปแบบสัญลักษณ์โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัจจัยวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องหรือ ทั้งที่ในอดีตที่ผ่านมาเอกลักษณ์ไทยสะท้อนถึงระบบสังคม วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคติความเชื่อและลำดับชั้นทางสังคม

8. ด้วยลักษณะสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุลักษณะ ประกอบกับอิทธิพลของกระแส

¹ กลุ่มสถาปนิกทั่วไป

$\bar{x} = 3.02$ S.D. = 1.304

กลุ่มคนทั่วไป

$\bar{x} = 3.36$ S.D. = 1.188

² กลุ่มคนทั่วไป นครพนม

$\bar{x} = 3.78$ S.D. = .860

กลุ่มคนทั่วไป มุกดาหาร

$\bar{x} = 3.50$ S.D. = .879

โลกาภิวัตน์ การสร้างสรรค์อัตลักษณ์ท้องถิ่นในงานสถาปัตยกรรมภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งน่าจะเป็นทางออกที่เป็นไปได้ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ เอกลักษณ์ระดับประเทศย่อมเกิดจากการบูรณาอัตลักษณ์หลากหลายตามความเหมาะสมตามแต่กรณี

ข้อสรุปและเสนอแนะเกี่ยวกับลักษณะโดดเด่นในเอกลักษณ์ไทยในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่

1. ลักษณะเชิงนามธรรม เป็นลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่จัดเป็นจิตวิญญาณของความเป็นไทย เกิดจากปัจจัยบริบทด้านภูมิอากาศและปัจจัยภูมิปัญญาเป็นสำคัญ เป็นลักษณะไทยเชิงนามธรรมที่มีการสืบสานได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าลักษณะเชิงรูปธรรมอาจแปรเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ของสังคม และเทคโนโลยีปัจจุบัน เช่น ความต้องการพื้นที่ใช้สอย การใช้วัสดุ และระบบการก่อสร้าง ฯลฯ แต่ก็ยังคงลักษณะเชิงนามธรรมได้เช่นเดิม เช่น ความเบา ความโปร่ง ความโล่ง ความเย็นสบาย ฯลฯ

2. ลักษณะพื้นที่กึ่งนอกกึ่งในหรือ 'พื้นที่สีเทา' เป็นพื้นที่ในร่มเงาที่เปิดโล่งสามารถสร้างสภาวะน่าสบายได้ด้วยการออกแบบที่พึ่งพาธรรมชาติ (passive design) เช่น พื้นที่โล่งใต้ชายคา หรือใต้ถุนอาคารสาธารณะ มีสภาวะสอดคล้องกับพื้นที่ระเบียงหรือพะไลของเรือนไทย จึงสามารถสร้างสรรค์ลักษณะไทยได้จากการจัดให้มีพื้นที่กึ่งนอกกึ่งใน

3. ลักษณะไทยเกิดขึ้นได้จากการใช้รูปสัญลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์จากการใช้รูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (iconic design) ที่มีความคุ้นเคยสำหรับคนทั่วไป เช่น การใช้รูปแบบหลังคาทรงจั่ว เครื่องยอดทรงสูงแบบยอดแหลม ชุ่มทางเข้ารูปแบบดอกบัว และการใช้สัญลักษณ์น้ำ เป็นต้น มักเป็นการใช้รูปแบบที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม

4. ลักษณะไทยสามารถกำหนดขึ้นได้จากสภาพวิถีชีวิตประจำวัน ที่สะท้อนอุปนิสัยของคนไทยที่รักความสนุกสนาน และความหลากหลายในลักษณะ 'ชี้อ่อน' ในความเป็นไทยตามวิถีประชา หรือตามที่นิยม (Popular Thainess) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทางจิตวิญญาณของความเป็นไทย

5. ในขณะเดียวกันสำหรับความเป็นไทยในอีกหนึ่งกระแสหลัก คือความเป็นไทยแบบทางการ (Formal Thainess) อาจพิจารณาได้จากการก่อรูปที่เกิดจาก:

การวางผัง: ในมิติความสัมพันธ์กับทิศทาง การจัดวางแนวแกน การกำหนดลำดับ และระดับ

การจัดกลุ่ม: ตามแบบแผนการจัดวางอาคารในลักษณะเรียงเป็นแนว การโอบล้อมองค์ประกอบ ที่ว่าง

การสร้างมวล: ด้วยลักษณะไทรภาค การเรียงตัวแนวตั้ง การแสดงฐานานุ-ลักษณะ จักรวาลจำลอง และลักษณะอนุสาวรีย์

แนวทางการก่อรูปดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญในการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมที่มีการสืบสาน และการปรับเปลี่ยนสู่การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ส่วนการคิดใหม่-ทำใหม่ในมิติการก่อรูป อาจเป็นการเปิดทางสู่การพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในอนาคต

6. หากการออกแบบเป็นไปในลักษณะพึ่งพาธรรมชาติ ลักษณะไทยเกิดขึ้นได้จากการจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอยในรูปแบบการแยกมวลอาคารออกเป็นส่วนย่อยๆ ล้อมรอบพื้นที่ส่วนกลาง ที่ทำให้สามารถรองรับการขยายตัว และการเชื่อมต่อกับพื้นที่เข้าด้วยกันตามบริบทของสังคมปัจจุบัน การแยกมวลดังกล่าวนับเป็นการสืบสานในลักษณะการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเรือนไทย

7. แม้ว่าการจัดองค์ประกอบที่เกี่ยวกับรูปทรงและสัดส่วนที่มีส่วนกำหนดเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในอดีต รวมทั้งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น ความลาดชันสูงของหลังคาทรงจั่ว การใช้เส้นสายโค้งขององค์ประกอบหลังคา (บันลม) เป็นต้น แต่คงไม่เป็นเงื่อนไขทางด้านรูปทรงและสัดส่วนที่ควรแก่การสืบสานหรือปรับเปลี่ยนในงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในเมื่อวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างได้เปลี่ยนไป

8. ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่มีการใช้ในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่เข้าช่วยการสืบสาน ได้แก่ ชุ่มทางเข้า ช่องแสง ประตู หน้าต่าง เสา บัวหัวเสา การสร้างสรรคงานศิลปะ: จิตรกรรม ประติมากรรม

ในส่วนที่เข้าช่วยการปรับเปลี่ยน ได้แก่ ภาพรวมในภาพลักษณ์ส่วนประกอบ การจัดวาง การเลือกใช้วัสดุ โครงสร้าง/การก่อสร้าง ลาน/ระเบียง/ชาน นอกชาน การยกพื้น ฐานอาคาร บัวฐานอาคาร พะไลและแผงกันแดด ค้ำยัน การประดับในส่วนการจัดวางและการเลือกใช้วัสดุ

ทั้งนี้ ปรากฏว่ามีกรณีการปรับเปลี่ยนเด่นชัดที่สุด และมีกรณีการสืบสานรองลงมา ส่วนกรณีที่เข้าช่วยการคิดใหม่-ทำใหม่มีน้อยมาก จึงเป็นประเด็นที่ชี้นำไปสู่การค้นคว้าวิจัยต่อไป ภายใต้บริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

9. ความอ่อนช้อย ความละเอียดประณีต รวมทั้งการใช้สีสด ๆ และสีทองเป็นลักษณะพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความงามในงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทย เป็นพื้นฐานที่แฝงอยู่ในจิตวิญญาณของผู้สร้างสรรค์ลักษณะไทยมาอย่างต่อเนื่องในศิลปะสถาปัตยกรรม

10. การอิงกับวิถีธรรมชาติ ด้วยมีต้นไม้และแหล่งน้ำอยู่แวดล้อมอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิต รวมทั้งการพึ่งพาแสงสว่างธรรมชาติ และลมธรรมชาติ ซึ่งเป็นการลดการใช้พลังงานที่มนุษย์จะต้องจัดหาและกำลังเป็นปัญหาต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การอิงกับวิถีธรรมชาติหรือการอยู่ร่วมกับธรรมชาติดังกล่าวย่อมเป็นการสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบันได้ โดยเฉพาะในกรณีที่บริบทสภาพแวดล้อมยังเอื้อต่อการอิงกับวิถีธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองในสังคมปัจจุบัน ประกอบกับการมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างจำกัด ย่อมไม่เอื้อให้เกิดการพึ่งพาธรรมชาติได้มากนัก แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยน จึงเป็นประเด็นที่นำไปสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ โดยอาศัยการพึ่งพาเทคโนโลยีทันสมัยร่วมกับวิถีธรรมชาติเท่าที่จะเป็นไปได้

11. ความสอดคล้องระหว่างแนวคิดสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่มีความเป็นสากล กับเอกลักษณ์บางประการของสถาปัตยกรรมไทย โดยเฉพาะการอิงกับวิถีธรรมชาติ ย่อมชี้นำไปสู่บูรณาการแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะเพื่อเป็นการนำเกณฑ์ LEED และ TREES³ ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินเชิงปริมาณสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในมิติสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

12. แนวทางการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย โดยการประยุกต์ลักษณะไทย/ภูมิปัญญา/วิถีธรรมชาติกับเทคโนโลยีทันสมัย เป็นแนวทางบูรณาการทางวัฒนธรรมในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น (glocalization) ซึ่งเป็นแนวทางที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างละเอียดต่อไป

13. ในกรณีที่ไม้อาจสร้างสรรค์แนวบูรณาการทางวัฒนธรรมเชิงลึกได้ การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมในแนวชูนานสมัยใหม่กับประเพณี จึงเป็นทางออกทางหนึ่ง แม้ว่าสถาปนิกทั่วไปไม่มีความคิดเห็นด้วยเพียงในระดับปานกลาง และกลุ่มคนทั่วไปไม่มีความคิดเห็นด้วยในระดับค่อนข้างมาก⁴

14. จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัย การทดลองและทดสอบที่นำไปสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าจากความคิดสร้างสรรค์ โดยการต่อยอดต้นทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ เป็นการสร้างสรรค์

³ LEED (Leadership in Environment Design) เกณฑ์สำหรับประเมินอาคารเขียวโดย United States Green Building Council (USGBC); TREES (Thai's Rating of Energy and Environmental Sustainability) เกณฑ์การประเมินมาตรฐานอาคารเขียวของไทย โดย สถาบันอาคารเขียวไทย Thai Green Building Institute (TGBI)

⁴ กลุ่มสถาปนิกทั่วไป
 $\bar{x} = 3.04$ S.D.=.984
 กลุ่มคนทั่วไป
 $\bar{x} = 3.68$ S.D.= .957

สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นที่ล้อมเป็นการเปิดโอกาสให้มีการคิดใหม่-ทำใหม่ ที่นำไปสู่การสร้างรายได้จากการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก รวมถึงเป็นการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (creative city) พร้อมกันด้วย

สารบัญ

บทนำรวม – บทสรุปรวม

คำนำ	0-1
EXECUTIVE SUMMARY	0-3
สารบัญ	0-13
บทนำรวม: การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่	รวม-1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย	รวม-1
โจทย์วิจัย	รวม-4
วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย	รวม-4
วัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยรวม	รวม-5
ขั้นตอนและขอบเขตของการวิจัย	รวม-6
ประโยชน์ของงานวิจัย	รวม-8
กรอบแนวคิดวิจัย: พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย	รวม-9
กรอบแนวคิดวิจัย: การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม	รวม-11
กรอบแนวคิดวิจัย: การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม	รวม-13
กรอบแนวคิดวิจัย: ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม	รวม-15
กรอบแนวคิดวิจัย: สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน	รวม-17
กรอบแนวคิดวิจัย: สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์	รวม-19
แผนภาพ รวม-1 สาระและกระบวนการวิจัย	
โครงการวิจัย พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย	รวม-21
แผนภาพ รวม-2 สาระและกระบวนการวิจัย	
โครงการวิจัย การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม	รวม-23
แผนภาพ รวม-3 สาระและกระบวนการวิจัย	
โครงการวิจัย การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม	รวม-25
บทนำ – บทสรุปรวม	0-13

แผนภาพ รวม-4	สาระและกระบวนการวิจัย	
	โครงการวิจัย ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม	รวม-27
แผนภาพ รวม-5	สาระและกระบวนการวิจัย	
	โครงการวิจัย สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน	รวม-29
แผนภาพ รวม-6	สาระและกระบวนการวิจัย	
	โครงการวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์	รวม-31

บทสรุปรวม: การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ รวม-33

1.	บริบทในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย: ความสำคัญ ความจำเป็น และเป้าหมาย	รวม-33
2.	ข้อสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม	รวม-35
3.	ข้อสรุปเกี่ยวกับการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่ทำใหม่	รวม-40
	3.1 ลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย	รวม-40
	3.2 การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม	รวม-44
	3.3 การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม	รวม-45
	3.4 ส่วนประกอบ และส่วนประณีตสถาปัตยกรรม	รวม-48
	3.5 สถาปัตยกรรมเขียว และการพัฒนาอย่างยั่งยืน	รวม-49
	3.6 สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์	รวม-51
4.	ข้อเสนอแนะ: การใช้ประโยชน์ผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่	รวม-54
5.	ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่	รวม-59

บรรณสารอ้างอิง บ-1

ที่มาภาพ บ-5

ภาคผนวก ผ-1

ภาคผนวก 1: รายการอาคารสถานที่ ที่ได้ออกสำรวจงานสถาปัตยกรรม ผ-2

ภาคผนวก 2: รายการการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ	ผ-10
การสัมภาษณ์โดยตรง	ผ-10
การสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	ผ-11
ภาคผนวก 3: สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง	ผ-13
สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	ผ-14
ภาคผนวก 4: รายการการจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน” เพื่อการอภิปรายผลของงานวิจัย	ผ-16
รายละเอียดการจัดทำโครงการวิจัย	ผ-20

บทนำรวม

การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

อิทธิพลตะวันตกที่มีมาอย่างต่อเนื่องและชัดเจนยิ่งขึ้นตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 ได้นำไปสู่การสร้างงานสถาปัตยกรรมรูปแบบตะวันตกภายใต้แนวความคิดที่มุ่งสร้าง ‘ความศิวิไลซ์’¹ ให้กับชาติบ้านเมือง การเปลี่ยนการปกครองใน พ.ศ. 2475 ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่อิทธิพลตะวันตกได้แทรกตัวสู่สังคมไทยอย่างเป็นทางการภายใต้อิทธิพลทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลต่อทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมและการจัดวางรูปแบบเมืองแบบตะวันตกที่แสดงออกถึง “สุนทรีย์ภาพแห่งอำนาจ (aesthetics of power)” (Noobanjong, 2013)

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญยิ่งเป็นไปตามอิทธิพลกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) โดยเฉพาะเมื่อสถาปนิกที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศเริ่มมีบทบาทในวงวิชาชีพ และวงการศึกษสถาปัตยกรรม ตั้ง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา รูปแบบสถาปัตยกรรมโมเดิร์นปรากฏอยู่ทั่วไป ต่อมาได้เกิดการลอกเลียนรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกในอดีต เมื่ออิทธิพลสถาปัตยกรรมโพสต์โมเดิร์นได้แทรกตัวเข้ามาจนเกิดสิ่งที่วิลลิสท์ ทรายางกูร (2529) เรียกว่า “ความวิตติแห่งเอกลักษณ์” ซึ่งเปรียบเทียบได้กับโรคภัย ‘AIDS’² ที่เริ่มระบาดในขณะนั้น ‘AIDS’ ถูกใช้ในความหมาย “architecture identity disaster syndrome”³ สถาปนิกในช่วงนั้นจำนวนไม่น้อยได้ ‘หลงทาง’ ในบริบทของสังคมไทย แม้ว่าเป็นสังคมเปิด หรือสังคมพหุวัฒนธรรมก็ตาม (จดหมายเหตุอาชญา, มีนาคม 2529: 3)

ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่กำลังเลือนรางลงตามลำดับ จึงปรากฏการนำเสนอความคิดเห็นจำนวนมากในการอภิปรายในงานสัมมนาทางวิชาการและในงานเขียน เช่น “อุปสรรค 12 ประการในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทย” (วิลลิสท์ ทรายางกูร, 2533) “สถาปัตยกรรมไทย: ข้อจำกัดและทางเลือกในการสืบสาน” (วิลลิสท์ ทรายางกูร, 2537) “สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (ไทย ร.9) เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย: ข้อคิดเห็นบางประการในการกำหนดแนวรูปแบบ - สูตรสำเร็จในการสร้างสรรค์?” (วิลลิสท์ ทรายางกูร, 2539) เป็นต้น ที่สำคัญได้มีภาววิเคราะห์และ

¹ อ่าน Povatong, P.(2011). *Building Siwilai: Transformation of architecture and architectural practice in Siam during the reign of Rama V, 1868-1910. Doctoral Dissertation, University of Michigan, 2011, pp.63-70.*

² ‘AIDS’ เป็นคำย่อของโรคภัย Acquired Immuno Deficiency Syndrome

³ วิลลิสท์ ทรายางกูร (2529: 76) ได้อ้างถึงจดหมายเรื่อง “Architecture Identity Disaster” โดย Michael Baldwin Bruce ใน *Post Bag, Bangkok Post, October 5, 1984.*

⁴ อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี เช่น ตึกบัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน (ตึกคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน) หรือตึกทิวชมกฏโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (โรงเรียนจิราวุธวิทยาลัย) ฯลฯ

⁵ อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ได้แก่ อาคารที่ทำการราชการถนนราชดำเนิน อาคารศาลากลางและอาคารศาลในจังหวัดต่าง ๆ มีรูปแบบที่เกิดจากการลดทอนองค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี

วิจารณ์ถึงการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีตมาใช้ในเชิงพาณิชย์ที่เรียกว่า “แนวสถาปัตยกรรมไทยธุรกิจ” (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2539: 59) ซึ่งเป็นการตั้งใจแสดงเอกลักษณ์ไทยนอกบริบทวิถีชีวิต ในอดีตที่ผ่านมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ก็มีความพยายามในการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีสำหรับอาคารทั่วไป⁴ ด้วยข้ออ้างเพื่อความมั่นคงทางการเมือง ในช่วงที่มีปัญหาในความเชื่อมั่นในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เรื่องอำนาจในยุค ‘เชื้อผู้นำชาติพ้นภัย’ รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์⁵ ถูกนำมาใช้ด้วยเหตุผลทางการเมืองเพื่อสนองนโยบายชาตินิยม (ชาติรี ประภิตนนทการ, 2547ก: 44-48, 2547ข: 419-448)

เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่เป็นไปตามกระแสทางการเมืองจึงขาดการพัฒนาและความต่อเนื่อง ยกเว้นงานสถาปัตยกรรมในแนวภูมิภาคนิยม (regionalism) โดยเฉพาะเมื่ออิทธิพลของสถาปัตยกรรมโมเดิร์นเริ่มลดลง และมีความตื่นตัวในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมตามแนวท้องถิ่นนิยม (localism) ซึ่งส่วนหนึ่งยังคงแสดงออกในแนวสถาปัตยกรรมประเพณี (traditional architecture) และอีกส่วนหนึ่งได้พัฒนามาเป็นลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย

กล่าวได้ว่าในภาพรวมเกิดสภาพการณ์การขาดช่วงของการพัฒนาและการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะที่เป็นการคิดใหม่-ทำใหม่ที่มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมกายภาพ โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเป็นตัวขับเคลื่อน ปัจจุบันลักษณะไทยของอาคารทั่วไปเกิดจากการใช้องค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ในการสื่อความเป็นไทย เป็นเพียงการมุ่งออกแบบเชิงสัญลักษณ์ (iconic design) ซึ่งเป็นปัญหาต่อการยอมรับเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญระดับชาติ ดังรายละเอียดพอสังเขปของอาคารกรณีตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

อาคารรัฐสภาแห่งใหม่ ด้วยความมุ่งมั่นให้เป็น “สัปปายะสภาสถาน” โดยมีการจำลองรูปแบบเขาพระสุเมรุตามความเชื่อทางพุทธศาสนาในคติจักรวาลไตรภูมิไว้ที่ส่วนยอดของอาคาร การใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวยังคงสร้างประเด็นที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างต่อเนื่อง (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2553: 102) (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2555)

อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ การใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์จำลอง 3 ชั้น โคร่งเหล็กมุงด้วยกระจกเพื่อแสดงเอกลักษณ์ไทย นอกจากความไม่ลงตัวกับส่วนหลังคาเหล็กกรีตของส่วนโครงสร้างหลังคาที่เหลือทั้งหมด ยังทำให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์

ปราโมช เชื่อว่ามีความคล้ายคลึงกับอาคารชิตินีย์โอเปร่าเฮ้าส์ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2534: 5) ทำให้สถาปนิกผู้รับผิดชอบต้องทำบทแถลง (สยามรัฐ, 31 กรกฎาคม 2534: 5) นอกจากนี้ การจัดผังอาคารที่อิงจากรูปแบบผังเรือนไทยเพื่อสร้างความชอบธรรมในลักษณะไทย แต่ก็ไม่ตอบสนองการใช้สอยของอาคารประเภทศูนย์การประชุมและนิทรรศการระดับนานาชาติที่เป็นอาคารขนาดใหญ่

อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ความน่าสนใจของสถาปัตยกรรมอยู่ที่อาคารศาลาขนาดเล็กรูปแบบไทยประเพณีซึ่งตั้งอยู่หน้าอาคารหลักที่เป็นอาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ที่มีลักษณะหลังคาทรงจั่วขนาดใหญ่แบบธรรมดา มิได้มีลักษณะพิเศษที่แสดงเอกลักษณ์ไทย “แม้ได้พยายามชอยหลังคาและหน้าจั่วลงบ้าง แต่ก็ยังคงปราศจากวิญญาณของเอกลักษณ์ไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่สถาปนิกต่างชาติเข้าใจไม่ถึง สิ่งที่ทำออกมาจึงเป็นเพียง ‘ความเหมือนที่แตกต่าง’ (วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร, 2539: 60)

อาคารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ รูปแบบสากลของอาคารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ มีภาพลักษณ์ไม่แตกต่างจากรูปแบบอาคารท่าอากาศยานชั้นนำที่อื่น ๆ ซึ่งออกแบบโดยสถาปนิกเฮลมุท จาห์น (Helmut Jahn) ทั้งที่อาคารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิทำหน้าที่เป็นทางเข้า (gateway) สูดินแดนที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ควรจะสะท้อนให้เห็นในรูปแบบสถาปัตยกรรม เอกลักษณ์ไทยคงมีอยู่เฉพาะส่วนประดับตกแต่งภายในอาคารและบริเวณที่เป็นสวนข้างอาคาร

ภาพ ร-1 (บนซ้าย) อาคารรัฐสภาแห่งใหม่ (บนขวา) ด้านหน้าอาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ (ล่างซ้าย) อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย (ล่างขวา) อาคารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (ที่มา: (บนซ้าย) สิริพล นิยม, ตุลาคม 2555 (บนขวา) http://www.foodtravel.tv/travelShow_Detail.aspx?viewId=245 (ล่างซ้าย) วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร และคณะ, 2536: 263 (ล่างขวา) <http://www.theccn-news.com>)

โจทย์วิจัย

คณะผู้วิจัยจึงขอตั้งคำถามว่า ทำไมการแสดงออกเอกลักษณ์ไทยของอาคารสาธารณะเหล่านี้สำหรับสังคมปัจจุบัน จึงเป็นไปอย่างจำกัดและไม่ลงตัว จะสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทของสังคมปัจจุบันและอนาคตได้อย่างไร

งานวิจัยนี้โดยรวมมุ่งตอบคำถามดังกล่าวข้างต้น จากการศึกษาค้นคว้าในเบื้องต้น คาดว่างานวิจัยนี้ต้องครอบคลุมหลากหลายประเด็นไปพร้อม ๆ กับที่นำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และได้กำหนดให้มีการวิจัยที่ครอบคลุม 6 ประเด็นหลักโดยได้จัดเป็น 6 โครงการวิจัยในชุดโครงการวิจัยตามที่ได้กำหนดในวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย

ทั้งนี้ แต่ละโครงการวิจัย ได้มุ่งค้นหาเพื่อการตอบโจทย์วิจัยดังนี้

1. แนวความคิดและรูปแบบในมิติต่าง ๆ ของแนวคิดหลัก (key concepts) โดยการวิเคราะห์ความหลากหลายในรูปแบบและความเข้าใจแนวความคิดต่าง ๆ ในงานสถาปัตยกรรมที่แสดงออกเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
2. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่มีการสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน (inheritance) โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทต่าง ๆ ที่มีผลต่อการสืบสานในสังคมปัจจุบัน
3. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่มีการปรับเปลี่ยนจากเดิม (transformation) โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนในสังคมปัจจุบัน
4. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่เป็นผลจากการคิดใหม่-ทำใหม่ (reinvention) ที่จัดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ตอบรับกับสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยยังมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม และโดยเฉพาะที่เป็นไปในแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และในแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย

งานวิจัยตามโครงการวิจัย การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ มีวัตถุประสงค์หลักตามกรอบแนวคิดวิจัยทั้ง 6 ดังนี้

1. ศึกษาพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย (fundamentals of Thai architecture)
2. ศึกษาการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (architectural configuration)

3. ศึกษาการจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม (architectural composition, form and scale/proportion)
4. ศึกษาส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (architectural features and refinement)
5. ศึกษาสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (green architecture and sustainable development)
6. ศึกษาสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ (modern Thai architecture under globalization and localization)

คาดว่าผลจากการศึกษาอย่างครอบคลุมทั้ง 6 กรอบวิจัย (research frameworks) จะสามารถนำไปสู่บูรณาการแนวความคิดและรูปแบบในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่ไม่เป็นเพียงการตอบโต้ตามสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน แต่ยังพยายามตอบโต้ที่คำนึงถึงปัญหาของโลกในอนาคต โดยมีความตระหนักถึงปัญหาด้านพลังงาน ปัญหาความยั่งยืนของการพัฒนา ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ กระแสหลักของโลกที่มีแนวโน้มจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเปลี่ยนชั่วอำนาจ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554) งานวิจัยนี้จึงไม่สามารถตอบโต้ทั้งหมดเหล่านี้ได้ แต่อย่างน้อยก็ได้ตั้งประเด็นไว้สำหรับการวิจัยต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยรวม

การวิจัยในโครงการวิจัย การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเฉพาะสำหรับแต่ละชุดโครงการวิจัย ซึ่งอาจประมวลเป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยรวมได้ ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี หลักการ และแนวทางการออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ พร้อมกับการพัฒนารอบแนวคิดวิจัยที่ประกอบด้วย แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดต่าง ๆ รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ โดยมีการศึกษาเบื้องต้นงานสถาปัตยกรรมที่เป็นกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษางานสถาปัตยกรรมภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ ที่เป็นงานกรณีตัวอย่าง

และงานที่มีความโดดเด่นตามแนวคิดหลัก ๆ และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

3. ศึกษาแนวความคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ ทั้งแนวคิดเบื้องหลัง แรงบันดาลใจ ปัจจัยและทิศทางที่นำไปสู่การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
4. ศึกษาระดับความคิดเห็นและองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของความคิดเห็นของกลุ่มสถาปนิกทั่วไปในวงการวิชาชีพและกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อแนวความคิดและรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามกรอบแนวคิดวิจัยเอกลักษณ์ไทย พร้อมการวิเคราะห์เชิงบูรณาการและการอภิปรายผล และการวิเคราะห์ในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยนและการคิดใหม่-ทำใหม่
5. นำเสนอข้อสรุปจากการวิจัย พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการนำผลวิจัยไปใช้ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และข้อเสนอแนะต่อการวิจัยและการพัฒนาเอกลักษณ์ต่อไป

ขั้นตอนและขอบเขตของการวิจัย

ขั้นตอนหลัก ๆ พร้อมขอบเขตของการวิจัยพอสังเขปมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) เป็นการศึกษาเบื้องต้นด้านทฤษฎีจากเอกสารวิชาการทุกประเภท เพื่อกำหนดแนวคิดหลัก ๆ พร้อมกำหนดนิยามหรือความหมายเฉพาะ รวมทั้งศึกษากรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมแนวคิดหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่แสดงถึงการสืบสาน (inheritance) และการปรับเปลี่ยนไป (transformation) รวมทั้ง ‘การคิดใหม่ทำใหม่ (reinvention)’ การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในงานขั้นตอนต่อมา

ขั้นตอนที่ 2 การออกสำรวจงานสถาปัตยกรรม เป็นการออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ตามรายการอาคารที่ได้จัดทำขึ้น โดยครอบคลุมงานสถาปัตยกรรมที่เป็นกรณีศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และที่มีลักษณะโดดเด่นที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักและสาระในกรอบวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ เป็นการออกสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง จำนวน 20 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบหรือรับผิดชอบโครงการงานสถาปัตยกรรมที่ได้ออกสำรวจแล้ว เพื่อค้นหาแนวคิดและ

แรงบันดาลใจในการออกแบบ ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการอีกจำนวน 5 คน ที่เป็นการสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยครอบคลุมประเด็นข้อขัดแย้งต่าง ๆ และทางออกต่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไป เป็นการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไปโดยเฉพาะ โดยมุ่งค้นหาระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ ระดับความเห็นด้วยยอมแสดงถึงระดับการยอมรับสาระสำคัญของข้อคำถามที่พัฒนามาจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 – 3 กล่าวคือ จากทฤษฎี รูปแบบงานสถาปัตยกรรม และแนวความคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการและการอภิปรายผล ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลมาอย่างต่อเนื่องเพื่อจัดทำและปรับกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ของโครงการวิจัย จึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการที่ได้จากเอกสาร จากการสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภาคสนาม จากการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ และจากการสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไป ซึ่งนำไปสู่ 1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณในระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และ 2) การวิเคราะห์หามิติสำคัญ ๆ ในความคิดเห็น โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ตามกรอบแนวคิดวิจัยของแต่ละโครงการวิจัย ทั้งนี้ ในบทวิเคราะห์เชิงบูรณาการของแต่ละโครงการวิจัย มีการนำเสนอการอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อสรุปต่อไป 3) จัดให้มีการวิเคราะห์เพื่อชี้ประเด็นของการสืบสาน การปรับเปลี่ยนของรูปแบบ และการคิดใหม่-ทำใหม่ในแนวทางการพัฒนาเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปและการเสนอแนะ นำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะที่พยายามชี้ไปถึงแนวทางการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามสาระของกรอบแนวคิดวิจัยของแต่ละโครงการวิจัย การนำผลของงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ร่วมกับผลของงานวิจัยอื่น ๆ ในชุดโครงการวิจัย นอกจากนี้จะสร้างความมั่นคงด้านเอกลักษณ์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กันไปภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยที่ควรจะทำขึ้นในอนาคต

ประโยชน์ของงานวิจัย

โครงการวิจัย การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จะเป็นประโยชน์ได้ดังนี้

1. งานวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวคิดหลักและสาระสำคัญที่ปรากฏในกรอบแนวคิดวิจัยของแต่ละโครงการวิจัย ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมไทยปัจจุบันและอนาคตได้ โดยได้ผ่านการแสดงความคิดเห็นของทั้งกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไป จึงจัดได้ว่า งานวิจัยนี้ได้บุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ใหม่
2. งานวิจัยนี้ได้ชี้แนวความคิดและแนวรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์ไทย ที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในวงการศึกษาที่สถาปัตยกรรม เป็นการสร้าง 'ทางออก' เพื่อลดการ 'ไขว่คว้า' รูปแบบอดีตมาใช้กับบริบทสังคมปัจจุบัน
3. งานวิจัยนี้ได้สร้างจิตสำนึกให้วงการศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของลักษณะ/เอกลักษณ์ไทย ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการปลูกฝังให้สร้างสรรค์ในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นวิวัตน์ (glocalization) ผ่านกระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการวิจัย
4. จากลักษณะ/เอกลักษณ์ไทยในหลากหลายมิติของงานวิจัยใน 6 โครงการวิจัยจะนำไปสู่แนวทางการสร้างสรรค์อาคารที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น อาคารรัฐสภาแห่งใหม่ อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ และรวมถึงอาคารที่มีผลต่อการสร้างรายได้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อเป็นอาคารคู่บ้านคู่เมือง ดังเช่น อาคารแปดปีไตรนาสของประเทศมาเลเซีย เป็นต้น
5. ท้ายที่สุดแล้ว การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่นอกจากสร้างโอกาสการรับรู้สถานะความเป็นไทยในเวทีโลก ยังอาจมีส่วนช่วยในการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในสังคมไทย และนำไปสู่ความสามัคคีในชาติได้ท่ามกลางบรรยากาศความขัดแย้งของผู้คนในชาติ

กรอบแนวคิดวิจัย: พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย

(Fundamentals of Thai Architectural Identity)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. ลักษณะเชิงนามธรรม

- ความเบา ลอยตัว
- ความโปร่ง ความโล่ง
- ความโอบล้อม
- ความร่มรื่น ความเย็นสบาย
 - วิธีการทางธรรมชาติ: ต้นไม้ แหล่งน้ำ กระแสลม
- ความสว่าง ความสลัว และความมืด
- ความสงบ ความสงัด

2. ลักษณะเชิงรูปธรรม

- รูปแบบที่อิงกับวิถีธรรมชาติ: การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
- รูปแบบการจัดภูมิทัศน์: พื้นที่สีเขียว/พื้นที่ว่างกับอาคาร/ชุมชน
- ลักษณะที่แสดงถึงภูมิปัญญาไทย
 - ลักษณะคุ่มแดดคุ่มฝน
 - ลักษณะพื้นที่กึ่งนอกกึ่งใน: “พื้นที่สีเทา”
 - ลักษณะรายล้อมลาน
- ลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย: อัตลักษณ์จากการสืบสานทางวัฒนธรรม
 - หลากหลายแนวทางของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย
 - การใช้วัสดุ รูปลักษณะ การใช้องค์ประกอบต่าง ๆ
 - รูปแบบที่อิงจากสิ่งของเครื่องใช้/อาคารเฉพาะ
 - ลักษณะจากการจัดพื้นที่เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอย
 - รูปแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยและอิทธิพลของส่วนกลาง

3. ลักษณะความงาม

- ปัจจัยที่ทำให้เกิดความงาม
 - สภาพที่ตั้ง และการจัดวางอาคาร
 - การจัดพื้นที่ใช้สอยที่เรียบง่าย
 - การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วน
 - การเลือกใช้วัสดุ และสี
- ลักษณะเด่นของความงาม: ความอ่อนช้อย (Gracefulness)
- ลักษณะเด่นของความงาม: ความละเอียดประณีต (Refinement)

4. รูปลักษณะเชิงสัญลักษณ์

- รูปลักษณะตามคติความเชื่อ
 - คติความเชื่อทั่วไป: การหันทิศ
 - คติความเชื่อทางพุทธศาสนา: คติไตรภูมิ ฯลฯ
- รูปลักษณะเพื่อการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์
 - การสื่อความหมายด้านเอกลักษณ์ไทย
 - สถาปัตยกรรมไทยประเพณี/ไทยประยุกต์
 - การสื่อความหมายด้วยรูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (icon): เครื่องยอด/ดอกบัว/น้ำ/จั่ว
 - การสื่อความหมายเฉพาะ: ฐานานุลักษณะ/พลัง/อำนาจ
 - การสื่อความหมายด้านความเป็นชุมชนและคุณภาพชีวิต

5. ลักษณะไทย: ความเป็นไทย/วิถีไทย

- จิตวิญญาณของความเป็นไทย
 - ความต่อเนื่องจากรากฐานประเพณี
 - ความเป็นไทยแบบทางการ
 - ความเป็นไทยตามที่นิยม
- ปัจจัยด้านอุปนิสัยของคนไทย

กรอบแนวคิดวิจัย: การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (Architectural Configuration)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมในการ
สร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. การวางผัง

- ทิศทาง
 - ว่าด้วยทิศหวนอน-ตีนนอน
 - การวางอาคารตามตะวัน
 - การหันหน้าอาคารสู่ม่านน้ำ
 - การหันหน้าอาคารไปทางตะวันออก
- แนวแกน
 - การจัดระเบียบแนวแกน
 - ความสัมพันธ์กับบริบท
 - ลักษณะสมมาตร-อสมมาตร
- ลำดับ
- ระดับ

2. การจัดกลุ่ม

- การวางอาคารเรียงเป็นแนว
- การวางอาคารโอบล้อมองค์ประธาน
- การวางอาคารโอบล้อมที่ว่าง

3. การสร้างมวล

- ไตรภาค
 - ไตรภาคในเจดีย์
 - ไตรภาคในโบสถ์วิหาร
 - ไตรภาคในเรือน

- การเรียงตัวทางตั้ง
 - การเรียงตัวทางตั้งในเจดีย์
 - การเรียงตัวทางตั้งในอาคารทรงจั่ว
- ฐานานุลักษณะ
 - สถาปัตยกรรมแห่งฐานานุลักษณะ
 - เครื่องหมายแห่งฐานานุลักษณะ: องค์ประกอบ
- จักรवालจำลอง
 - จักรवालจำลองในสถาปัตยกรรมวัง
 - จักรवालจำลองในสถาปัตยกรรมวัด
 - จักรवालจำลองในสถาปัตยกรรมบ้าน
- ลักษณะอนุสาวรีย์
 - วัดอนุสาวรีย์
 - พระมหาธาตุ
 - พุทธศาสนาคารลักษณะพิเศษ

กรอบแนวคิดวิจัย: การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วน ทางสถาปัตยกรรม

(Architectural Composition, Form and Scale/Proportion)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระการจัดองค์ประกอบ รูปทรง และ สัดส่วนทางสถาปัตยกรรมในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. การจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอย

- การจัดองค์ประกอบเพื่อประโยชน์ใช้สอย
- การจัดองค์ประกอบเพื่อความยืดหยุ่นในพื้นที่ใช้สอย
- การจัดองค์ประกอบเพื่อการขยายตัว
- การจัดองค์ประกอบเพื่อการเชื่อมต่อพื้นที่

2. การจัดองค์ประกอบ: รูปทรงและสัดส่วน คุณลักษณะ

- รูปทรงและสัดส่วน
 - รูปทรงและสัดส่วนของหลังคา/เครื่องยอด
 - รูปทรงและสัดส่วนของอาคารและการเปิดโล่ง
 - รูปทรงและสัดส่วนเพื่อความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย
- ลักษณะโอบล้อม
 - การยกลอยตัวเรือนเดี่ยว
 - การยกลอยตัวเรือนหมู่ล้อมพื้นที่ว่าง
- ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ: อาคารกับน้ำและต้นไม้
 - ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับน้ำ
 - ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับต้นไม้

3. การจัดองค์ประกอบเพื่อการสื่อความหมายของสังคมไทยแบบพหุนิยม: แบบ ไทยผสมผสาน

- การสื่อความหมายเชิงรูปธรรม: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย
 - การสื่อความหมายด้วยองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
 - การสื่อความหมายด้วยลักษณะไทยรูปแบบอื่น ๆ
- การสื่อความหมายเชิงนามธรรม: สถาปัตยกรรมที่สะท้อนสภาพสังคมไทยสมัยใหม่

4. การจัดองค์ประกอบเพื่อการเชื่อมต่อที่ว่าง

- การเชื่อมต่อที่ว่างภายในและภายนอก
- ระดับความสว่างที่สัมพันธ์กับการเชื่อมต่อที่ว่าง

กรอบแนวคิดวิจัย: ส่วนประกอบและส่วนประณีต สถาปัตยกรรม

(Architectural Features and Refinement)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระส่วนประกอบและส่วนประณีต
สถาปัตยกรรมในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. ภาพรวมและโครงสร้าง

- ภาพรวม
- ระบบโครงสร้าง/การก่อสร้าง

2. ส่วนประกอบหลักพื้นฐาน (components/elements)

- ฐานทางเข้า
- ช่องแสง ประตู หน้าต่าง
- ลาน/ระเบียง/ชาน นอกชาน
- การยกพื้น ฐานอาคาร บัณฑิตฐานอาคาร
- เสา/บัวหัวเสา
- พะไลและแผงกันแดด
- ค้ำยัน

3. ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (ornament/refinement)

- ภาพรวมของการประดับ การจัด การเลือกใช้วัสดุ
- การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์: จิตรกรรม ประติมากรรม

กรอบแนวคิดวิจัย: สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนา อย่างยั่งยืน

(Green Architecture and Sustainable Development)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. สถาปัตยกรรมเขียว

- ความสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ
- การสร้างสภาวะสบาย
- การใช้พลังงานจากธรรมชาติ

2. สถาปัตยกรรมอนุรักษ์พลังงาน

- แนวทางการออกแบบตามระบบพึ่งพาธรรมชาติ (passive design)
- แนวทางการออกแบบตามระบบอาศัยเครื่องกล (active design)
- แนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียว
- แนวทางการออกแบบตามกระบวนการใช้งานอาคาร
- แนวทางการออกแบบตามกระบวนการผลิตและการก่อสร้าง

3. สถาปัตยกรรมอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม/เพื่อคุณภาพชีวิต

- แนวทางการออกแบบเชิงนิเวศ
 - การลดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - การคำนึงถึงบริบทโดยรอบ/บริบทไทย
 - การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
 - การสร้างรูปแบบและองค์ประกอบอาคารจากหลักการธรรมชาติ
- แนวทางการออกแบบเพื่อคุณภาพชีวิต
 - อาคารเพื่อสุขภาพที่ดี
 - กระบวนการตอบใจด้วยสันติวิธี
 - การเพิ่มคุณภาพชีวิต
 - ความรับผิดชอบต่อสังคม

4. สถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- แนวทางการออกแบบวางแผนการพัฒนาชุมชนเมือง
 - การสร้างความสมดุลในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
- แนวทางการออกแบบที่เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม
 - การสร้าง “sense of community” / “sense of belonging”
- แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมยั่งยืน
 - อาคารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
 - การปรับปรุงอาคารเก่า

5. เกณฑ์การประเมินอาคารเขียว

- การประเมินอาคารเขียวตามเกณฑ์ LEED
- การประเมินอาคารเขียวตามเกณฑ์ TREES

กรอบแนวคิดวิจัย: สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้ โลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์

(Modern Thai Architecture under Globalization
and Localization)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. สถาปัตยกรรมในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์ (glocal architecture)

- ปัจจัยที่มีผลต่อบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)
 - รากฐานทางความคิดแบบตะวันออก
 - ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ/สภาพภูมิอากาศ
 - การผสมผสานจากบริบทสังคมไทยแบบพหุลักษณะ
 - บริบทที่มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย
 - มิตินามธรรม / รูปธรรม / สุนทรียภาพ
 - มิติคุณภาพชีวิต
- แนวทางการสร้างสรรค์เชิงบูรณาการ
 - แนวสถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย
 - แนวสถาปัตยกรรมสมัยใหม่กับรูปแบบสัญลักษณ์
 - แนวการประยุกต์ลักษณะไทย / ภูมิปัญญากับเทคโนโลยีสมัยใหม่

2. สถาปัตยกรรมในแนวคู่ขนานสมัยใหม่กับประเพณี

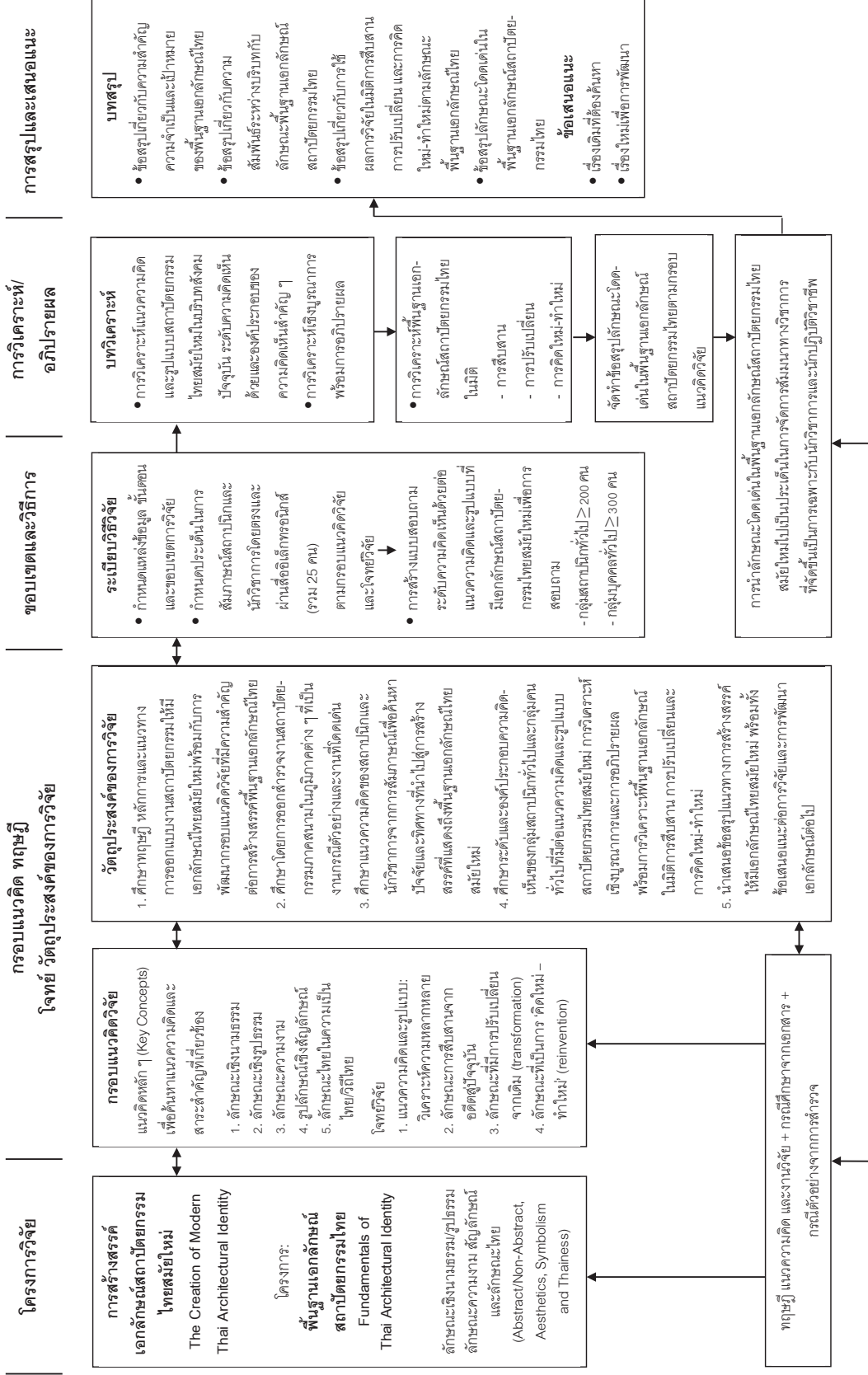
- แนวทางการวางเคียงกัน (juxtaposition)
 - การจัดวางอาคารรูปแบบไทยประเพณีกับอาคารสมัยใหม่

3. สถาปัตยกรรมที่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณะ

- แนวรูปแบบประเพณีที่เป็นการละเมิดฐานานุลักษณะ
 - แนวทางการออกแบบที่ขัดต่อวัฒนธรรมหลวง

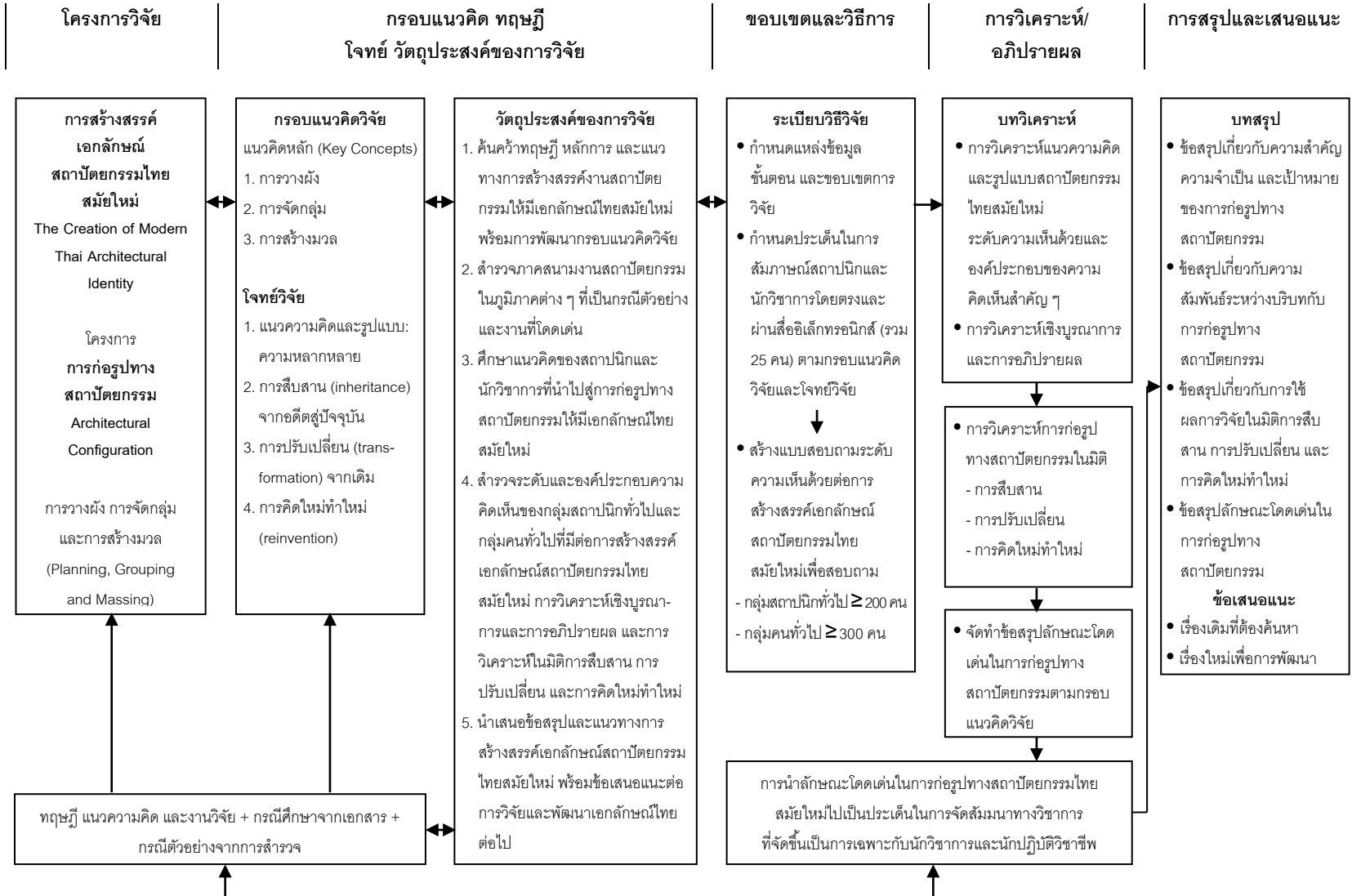
- แนวรูปแบบต่างๆ ที่เป็นการละเลยฐานานุลักษณะ
 - แนวทางการออกแบบอาคารประเภทวังและวัด
4. สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์
- แนวเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

แผนภาพ รวม-1 สาระและกระบวนการงานการวิจัย
โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
โครงการวิจัย พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย (Fundamentals of Thai Architectural Identity)

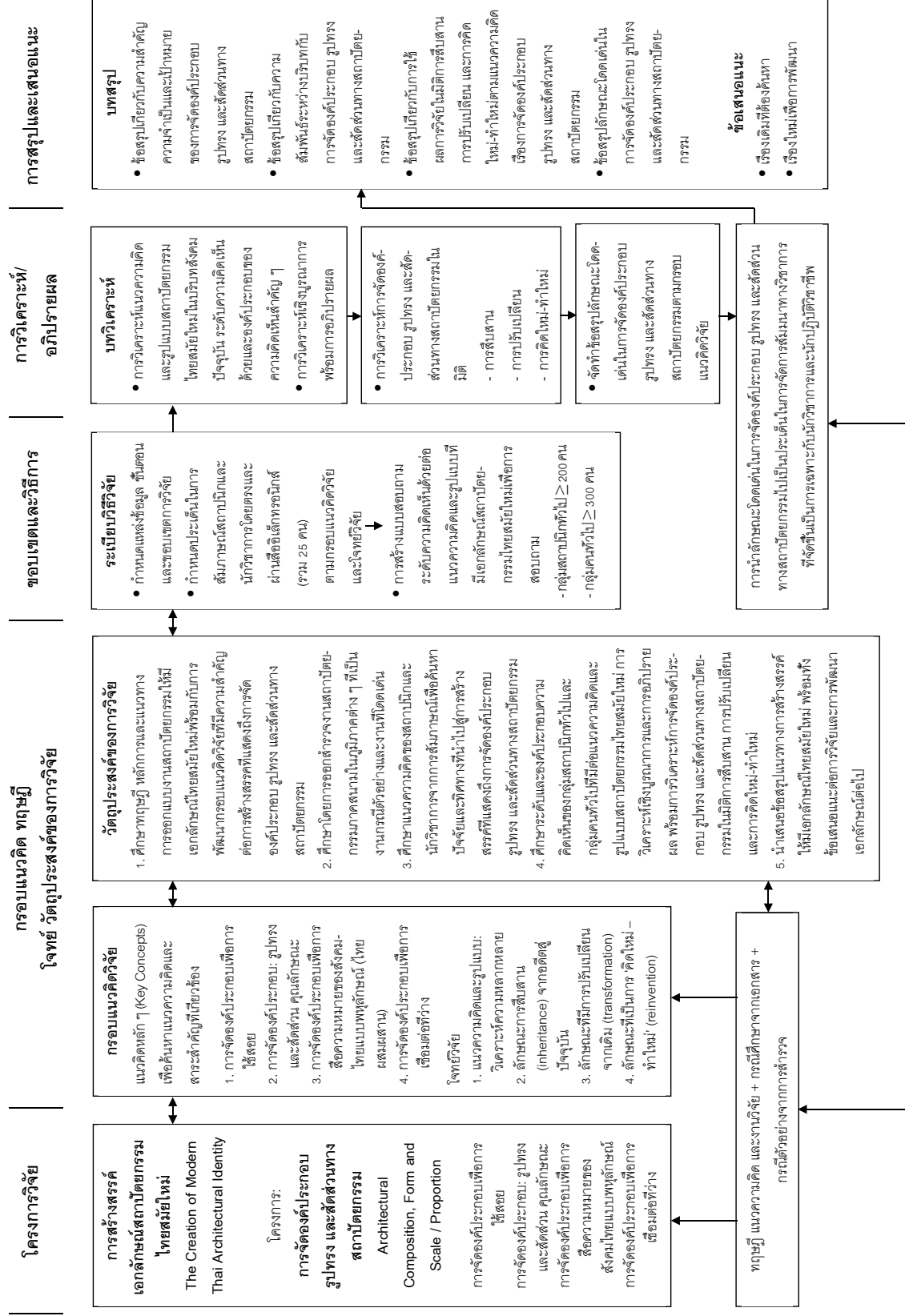
แผนภาพ รวม-2 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
โครงการวิจัย การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (Architectural Configuration)

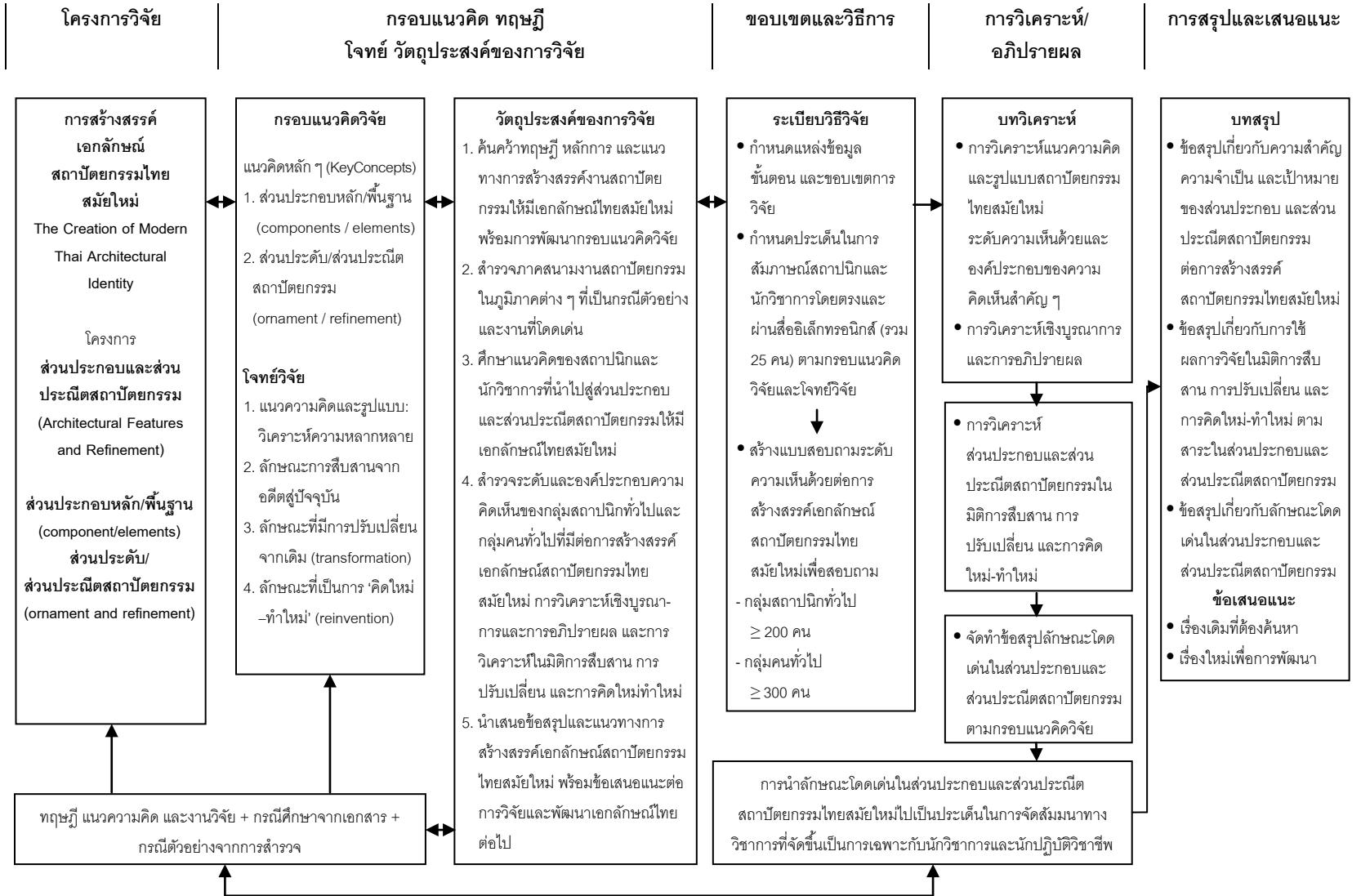
แผนภาพ รวม-3 สาระและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์องค์ประกอบ และเสนอแนะ
โครงการวิจัย การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม (Architectural Composition, Form and Scale / Proportion)

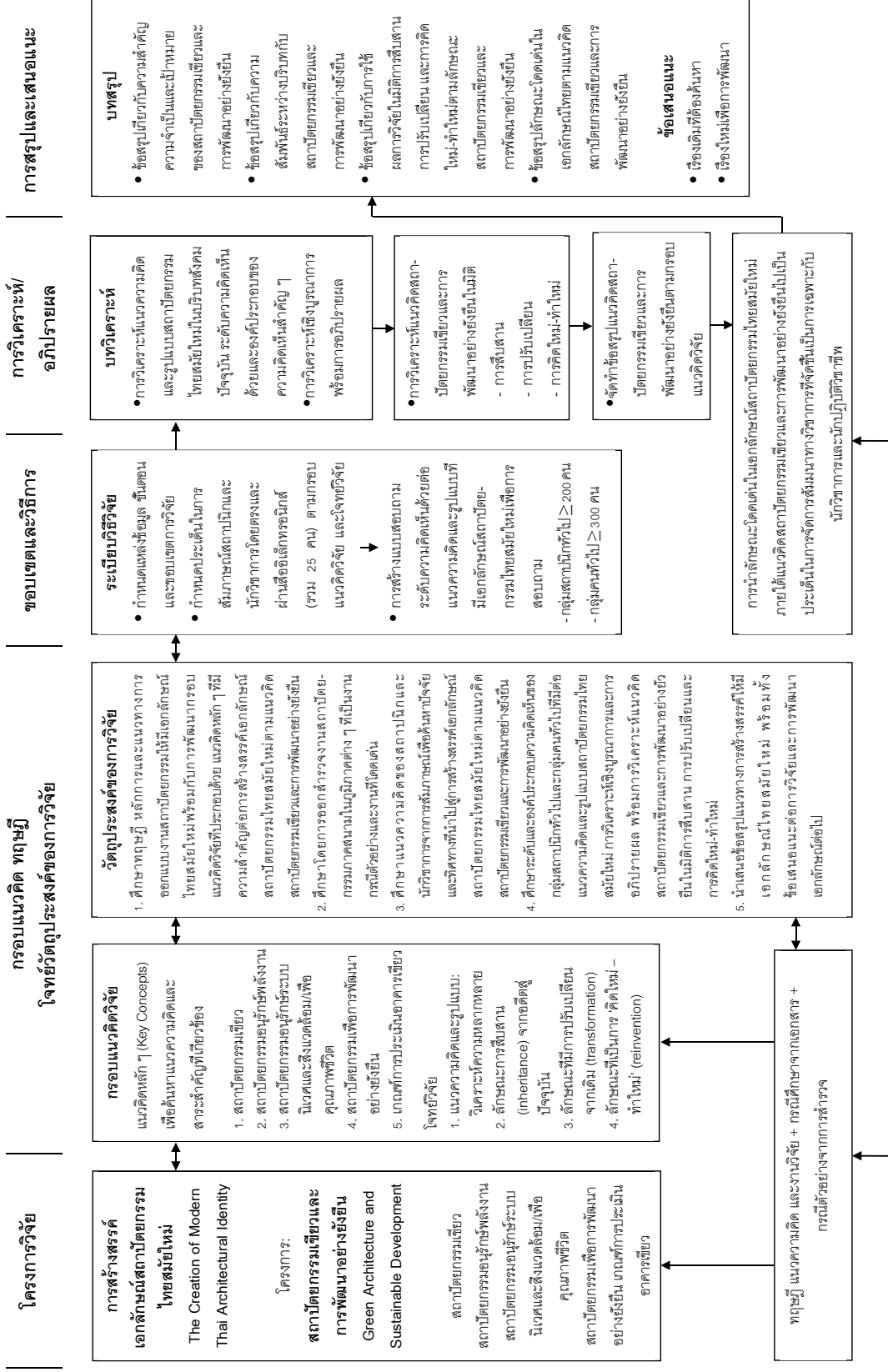
แผนภาพ รวม-4 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
โครงการวิจัย ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (Architectural Features and Refinement)

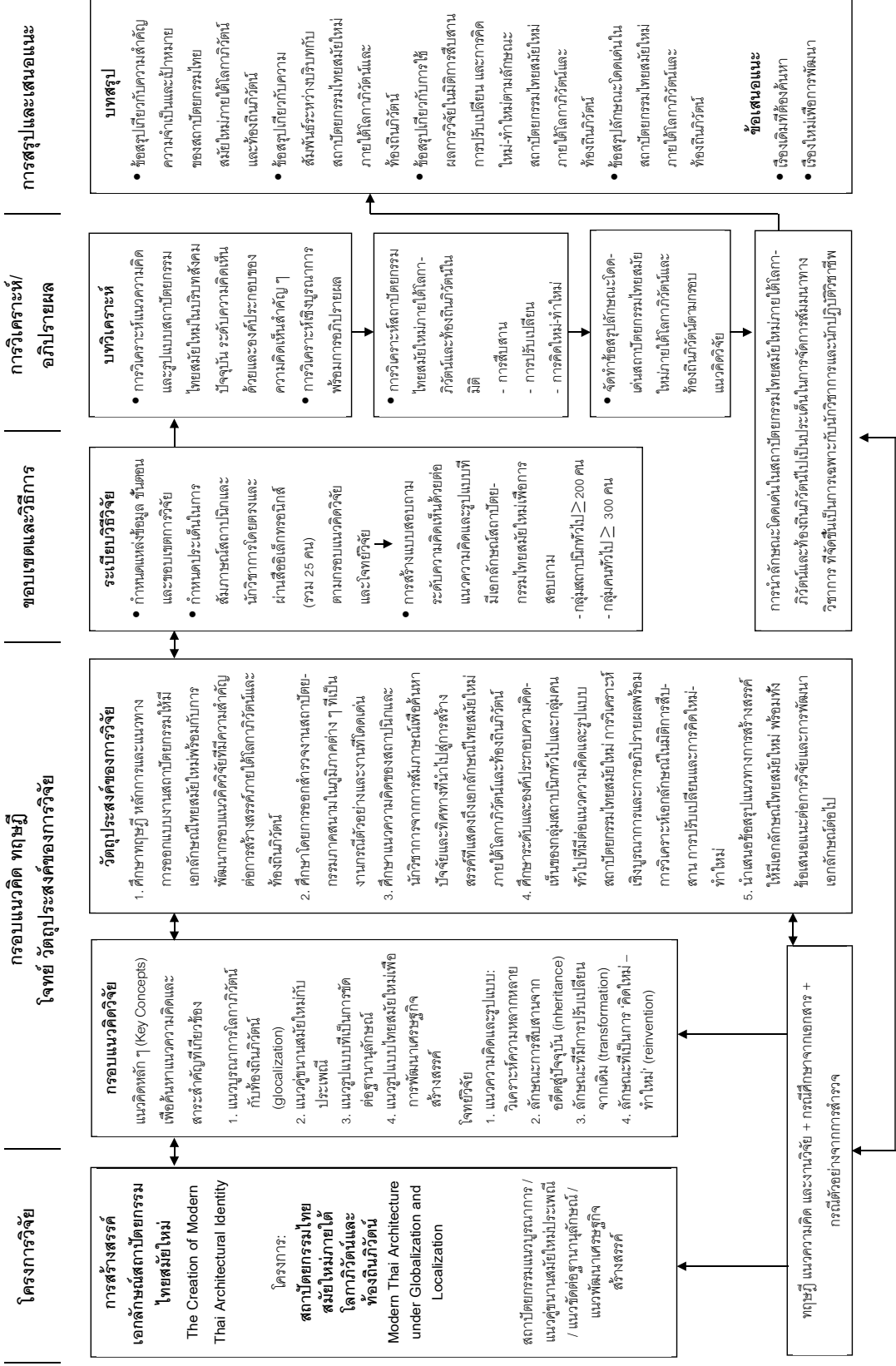
แผนภาพ รวม-5 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์วัตถุประสงค์ของทฤษฎี ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
 โครงสร้างวิจัยสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Green Architecture and Sustainable Development)

แผนภาพ รวม-6 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
 โครงการวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นวิวัฒน์ (Modern Thai Architecture under Globalization and Localization)

บทสรุปรวม

การสร้างสรรคเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

การนำเสนอบทสรุปรวมมุ่งการเสนอข้อสรุปจากโครงการวิจัย **การสร้างสรรคเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่** โดยเป็นการประมวลประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นสาระรวมจากชุดโครงการวิจัยที่ประกอบด้วยโครงการวิจัย 6 โครงการ ส่วนสาระสำคัญของส่วนสรุปที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับแต่ละโครงการวิจัยให้พิจารณาได้ในบทสรุปของแต่ละโครงการวิจัย

ในบทสรุปรวมต่อไปนี้ จะนำเสนอข้อสรุปในสาระสำคัญเกี่ยวกับ:

1. บริบทในการสร้างสรรคเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทย: ความสำคัญ ความจำเป็น และเป้าหมาย
2. ข้อสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกับการสร้างสรรคเอกลักษณะสถาปัตยกรรม
3. ข้อสรุปเกี่ยวกับการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ตามสาระใน:
 - 3.1 พื้นฐานเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทย
 - 3.2 การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม
 - 3.3 การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม
 - 3.4 ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม
 - 3.5 สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
 - 3.6 สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์
4. ข้อเสนอแนะ: การใช้ประโยชน์ผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทย
5. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

1. บริบทในการสร้างสรรคเอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทย: ความสำคัญ ความจำเป็นและเป้าหมาย

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในยุคแห่งการสื่อสาร การหลอมรวมเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็ว สภาวะการณ์เช่นนี้นำไปสู่ข้อสรุปได้ว่า ความสำคัญและปัญหาของเอกลักษณะ

¹ ตามหลักการวางนัยทั่วไป (generalization) และการเห็นจำแนก (discrimination) ในกระบวนการเรียนรู้ อ่าน วิมล-สิทธิ์ หรยางกูร และคณะ. (2554: 74-76)

กำลังลดลง อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความเหมือนอาจมีความแตกต่าง เช่นเดียวกับที่ในความแตกต่าง ก็อาจมีความเหมือนได้¹ และเนื่องจากบริบทมีส่วนสำคัญในการกำหนดความเหมือนและความต่าง จึงขอกล่าวถึงบริบทในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยตามบริบทระดับพื้นที่ใน 3 ระดับ ดังนี้

บริบทระดับท้องถิ่น ปัจจุบัน อัตลักษณ์พื้นถิ่นยังคงมีความชัดเจน โดยเป็นไปตามอิทธิพลที่เกี่ยวข้อง ทั้งสภาพภูมิอากาศ วัสดุและเทคโนโลยี ปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ฯลฯ อัตลักษณ์พื้นถิ่นร่วมสมัยยังเป็นสิ่งที่รับรู้ได้สำหรับคนทั่วไป โดยมีลักษณะที่มีการสืบสานอัตลักษณ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ ผสมผสานกับปัจจัยหรืออิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากภายนอกพื้นที่ เกิดอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัยของแต่ละท้องถิ่น ผู้คนในท้องถิ่นสามารถสัมผัสกับธรรมชาติ มีความสบายในการอยู่อาศัย

มีข้อสังเกตว่า วิถีชีวิตในลักษณะพื้นถิ่นในระดับชาวบ้าน แตกต่างจากวิถีชีวิตในลักษณะพื้นถิ่นของสถาปัตยกรรมรีสอร์ทที่สถาปนิกจงใจสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ได้ว่า แม้จะมีรูปปลักษณ์พื้นถิ่น แต่ไม่ได้สนองวิถีชีวิตพื้นถิ่น เพราะมีเป้าหมายทางธุรกิจเป็นสำคัญ ในกรณีเช่นนี้จึงไม่เข้าข่ายในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์: (glocalization)²

² "glocalization" มาจากคำว่า global + local = glocal ซึ่ง Oxford Dictionary ได้ให้ความหมายไว้ว่า "reflecting or characterized by both local and global considerations." (<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/glocal>)
อ่าน Nagashima (1999) ในบทความ "Global Approach Toward Architecture of Future" ได้กล่าวถึงการพัฒนา ร่วมกันในแนวบูรณาการที่เป็น 'glocal approach'

บริบทระดับประเทศ แม้ว่าความจำเป็นในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยมีน้อยลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ แต่ละประเทศยังคงมีอาคารประเภทที่มีความสำคัญระดับชาติที่มีความจำเป็นที่แสดงออกเอกลักษณ์ประจำชาติ เช่น อาคารรัฐสภา อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย อาคารประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมักไม่เคยมีอาคารต้นแบบมาก่อน ย่อมเป็นปัญหาในการนำเสนอรูปแบบที่แสดงออกเอกลักษณ์ว่ามีความสำคัญระดับชาติ ข้อเสนอจากงานวิจัยนี้ คือ มีความจำเป็นในการออกแบบให้มีรูปปลักษณ์ (image) เพื่อการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ โดยเฉพาะการใช้รูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (icon) ที่คนทั่วไปคุ้นเคย เข้าใจ และรับรู้ถึงความเป็นไทย เพราะลำพังการใช้ลักษณะเชิงนามธรรม (เช่น ความโปร่ง ความโล่ง ความร่มรื่น ฯลฯ) และรวมทั้งลักษณะเชิงรูปธรรม (เช่น รูปแบบระเบียง มีเสาลอยรายล้อมลาน ฯลฯ) ย่อมไม่เป็นการพอเพียงต่อเป้าหมายการสื่อความหมายเฉพาะที่แสดงถึงการเป็นอาคารที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น การเป็นอาคารรัฐสภาแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ในกรณีอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ ทั้งสถาปนิกผู้ออกแบบและสถาปนิก/นักวิชาการ

ที่ให้สัตยาบัน มีความเห็นสนับสนุนแนวรูปแบบที่อิงจากความเชื่อในพุทธศาสนาในคติไตรภูมิโดยมุ่งให้เป็น “สัปปายะสถาน” เพื่อให้ให้นักการเมืองประกอบกรรมดีในสถานที่แห่งนี้ ด้วยความสำนึกในบาปบุญคุณโทษ อย่างไรก็ตาม สถาปนิก/นักวิชาการอีกส่วนหนึ่งได้ชี้นำไปที่ประเด็นความสับสนปนประหว่งมิติทางโลกและทางธรรม ซึ่งหมายถึงการแยกจากกันระหว่างโลกียธรรมกับโลกุตระธรรม³

บริบทระดับภูมิภาค การให้ความสำคัญเอกลักษณ์ของภูมิภาคเป็นผลสืบเนื่องจากความตื่นตัวในภูมิภาคนิยม (regionalism) ภายหลังจากอิทธิพลสถาปัตยกรรมโมเดิร์นเริ่มลดความสำคัญลง (Powell, 1985; Curtis, 1986: 24-31) ได้เริ่มกลับไปให้ความสำคัญกับแนวท้องถิ่นนิยม (localism) ซึ่งได้พัฒนามาเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย (contemporary vernacular architecture) (Lim and Beng, 1998) หากพิจารณาในระดับภูมิภาค เช่น ภูมิภาคอุษาคเนย์ เป็นต้น พบลักษณะวัฒนธรรมร่วมในพื้นที่ฐานรูปแบบและการก่อสร้างซึ่งได้แก่ รูปแบบหลังคาทรงจั่ว ใต้ถุนสูง รวมทั้งการมีองค์ประกอบ/ส่วนประดับส่วนหน้าจั่ว เป็นลักษณะร่วม ในบริบทที่กว้างและหลากหลาย ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงวัฒนธรรม เช่น ในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งมี 10 ประเทศที่เชื่อมโยงกันด้วยเหตุผลทางการเมืองในตอนเริ่มต้น ประเด็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในภูมิภาคอาเซียนยังคงต้องมีการศึกษาค้นคว้ากันต่อไป⁴

การใช้ความเข้าใจของตนเอง (intuition) ในการพิจารณาแบบเหมารวมโดยบุคคลนอกบริบทเพื่อนำไปสู่มุมมองในระดับที่กว้างขึ้น เช่น ภูมิภาคเอเชีย ภูมิภาคชาวพุทธ ฯลฯ จะยิ่งทำให้มีความชัดเจนน้อยกว่าสิ่งที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2555) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมร่วมในบริบทอุษาคเนย์ กล่าวได้ว่า ยังขาดความชัดเจนทั้งในความจำเป็นและเป้าหมายในการขึ้นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในบริบทระดับภูมิภาคเมื่อเปรียบเทียบกับบริบทระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

2. ข้อสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม

ผลการวิเคราะห์เชิงบูรณาการในงานวิจัยนี้ นำไปสู่ข้อสรุปรวม ดังนี้

1. บริบทกำหนดรูปแบบเอกลักษณ์ บัณฑิตร่วมเชิงบริบททางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมกายภาพต่างมีส่วนในการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยผ่านกระบวนการหล่อหลอม การพัฒนา การปรับเปลี่ยน และการสืบทอดจากคนรุ่นต่อรุ่น จนกลายเป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับในบริบทระดับท้องถิ่น

³ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการปกครองของรัฐที่แยกออกจากระบบศาสนา เป็น 'secular state' และมีกฎหมายที่เรียกว่า 'The Separation of Church and State'

⁴ การศึกษาในเบื้องต้นของ วัลลยา จันทร์เรือง (2557) เรื่อง **เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในบริบทอาเซียน**. บ่งบอกถึงความเป็นไปได้ในการเจาะลึกเพื่อค้นหาลักษณะร่วมทางสถาปัตยกรรมของภูมิภาคอาเซียน

และบริบทระดับชาติ ดังนั้น บริบทในมิติต่าง ๆ ซึ่งโดยรวมก็คือวิถีชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเกิดรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม จึงกล่าวสรุปได้ว่า **วิถีชีวิตกำหนดเอกลักษณ์**

2. สังคมไทยเป็นสังคมพหุลักษณะ ย่อมหมายถึงการเป็นสังคมที่ประกอบด้วยหลากหลายกลุ่ม หลากหลายวัฒนธรรม ความเป็นเอกภพมีน้อยลง หลากหลายอิทธิพลภายนอกที่แทรกตัวเข้ามาในอดีต เช่น ในช่วงรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 5 เคยเป็นสิ่งที่สื่อถึงความแตกต่าง แม้ว่าปัจจุบันได้กลายเป็นสิ่งที่ยอมรับกัน โดยเฉพาะในกรณีพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททกลบกลายเป็นเส้นของความแตกต่างที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว (ภาพ ร-2) ดังนั้น จึงต้องยอมรับความหลากหลายในรูปแบบสำหรับสังคมพหุลักษณะ

ภาพ ร-2 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

(ที่มา: <http://tontpd.freehomepage.com/page/w12.html>)

ภาพ ร-3 (ซ้าย) โรงแรมสุโขทัย

(ขวา) โรงแรมอโยธยา รีสอร์ท แอนด์ สปา จ. กระบี่

(ที่มา: (ซ้าย) Hoskin, 1995: 181;
(ขวา) ผู้วิจัย, พฤษภาคม 2555)

3. หลักการที่ว่าด้วยบริบทเป็นข้อกำหนดรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมนั้น ย่อมขัดต่อกรอบแนวคิดที่กำหนดรูปแบบนอกบริบท เช่น ในกรณีการจำลอง

เจดีย์มาลอยอยู่กลางน้ำล้อมด้วยโถงทางเดินในโรงแรมสุขโขทัย ถนนสาทรใต้ (ภาพ ร-3 ซ้าย) หรือในกรณีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยหลากหลายตามยุคสมัยในประวัติศาสตร์สยามประเทศที่โรงแรมโยธยา ริสอร์ท แอนด์ สปา อ. อ่าวนาง จ. กระบี่ (ภาพ ร-3 ขวา) ฯลฯ เหล่านี้ ไม่ว่าจะด้วยเป้าหมายประการใด ย่อมจัดเป็นกรณีเฉพาะที่มีการกำหนดรูปแบบนอกริบท ซึ่งทำให้มีข้อสงสัยทำนองเดียวกับในกรณีรูปแบบอาคารโรงเรียนนานาชาติกรุงเทพฯ ที่กำหนดรูปแบบจากสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยไทลื้อในดินแดนสิบสองปันนา

4. คำถามที่จำเป็นต้องถามตามมาอีก 2 ข้อ คือ

4.1 จะยอมรับรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์นอกริบทว่า มีคุณค่าต่อการศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์หรือไม่ เพียงใด

4.2 การยอมรับรูปแบบที่เป็นเพียงการนำเสนอรูปลักษณะที่มีความสอดคล้องกับบริบททางกายภาพเพื่อสื่อถึงความเป็นไทย/ลักษณะไทย โดยปราศจากการคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิต (รวมความเชื่อและประเพณีปฏิบัติ) ซึ่งแตกต่างจากเอกลักษณ์/ลักษณะไทยในอดีตที่สะท้อนมาจากสภาพการดำรงชีวิตหรือบรรยากาศการอยู่อาศัยที่มีการสัมผัสกับธรรมชาติโดยตรง การนำเสนอรูปแบบที่แยกออกจากบริบทวิถีชีวิตเช่นนี้เป็นที่ยอมรับได้มากนักน้อยเพียงใด

5. ในการออกแบบเชิงสัญลักษณ์ (iconic design) ที่มุ่งไปที่การสื่อความหมายเฉพาะ โดยเฉพาะการสื่อถึงลักษณะไทย เช่น รูปแบบหลังคาจั่วซ้อนชั้น เครื่องยอดทรงสูงยอดแหลมเป็นชั้น ๆ ฯลฯ ซึ่งเป็นทางออกในการนำรูปแบบ 'ของสูง' ของสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวังในอดีตมาใช้กับอาคารที่มีความสำคัญระดับชาติที่ต้องการสื่อเอกลักษณ์ไทย เอกลักษณ์ไทยที่ได้เป็นเอกลักษณ์นอกริบทวิถีชีวิต ทำให้จำเป็นต้องพิจารณามิติทางจิตวิญญาณเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีการสั่งสมมานาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยต่อไป

6. สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการจัดลำดับชั้นอย่างแอบแฝงอยู่ในตัว ดังสังเกตได้จากลักษณะความเป็นไทยตามที่นิยมของคนทั่วไป ที่ปรากฏว่าท่ามกลางความหลากหลายในสิ่งที่มีความเป็นไทยตามที่คนทั่วไปรับรู้หรือปฏิบัติอยู่ มิมีดีพื้นฐานแอบแฝงหลายประการกำกับอยู่ ซึ่งได้แก่ ลำดับชั้นในโครงสร้างสังคม รวมทั้งทัศนคติต่อสุนทรียภาพในมิติความสงบสุข และความสนุกสนาน (Cornwell, 2005: 7-12)

7. ตามข้อ 6 ประเด็นการมีการจัดลำดับชั้นอย่างแอบแฝงอยู่ในตัวในสังคม

ย่อมสอดคล้องกับการรับรู้ฐานานุลักษณะในงานสถาปัตยกรรม กล่าวคือ การมีความสัมพันธ์ระหว่างฐานานุกรมกับฐานานุศักดิ์ ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติที่ยึดถือมาอย่างต่อเนื่อง รูปแบบและองค์ประกอบของอาคารทางศาสนาและอาคารทางราชสำนักที่จัดเป็น 'ของสูง' จึงมักไม่ปรากฏในอาคารทั่วไป การแสดงออกลักษณะไทยสำหรับอาคารประเภทที่ไม่เคยมีมาก่อนในอดีต จึงมีทางออกอยู่ที่การสื่อด้วยรูปแบบเชิงสัญลักษณ์เฉพาะ (icon) ที่มีการออกแบบที่ผ่านการศึกษาและการวิเคราะห์อย่างละเอียด เพื่อให้มีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ต้องการ (อภิรดี เกษมสุข, 2555) ทั้งนี้ สถาปนิก/นักวิชาการส่วนหนึ่งเห็นด้วยกับการใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ที่คนทั่วไปคุ้นเคยเพื่อให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการสื่อ และจัดเป็นการใช้รูปแบบสัญลักษณ์โดยอนุโลม ที่ไม่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณะ

8. ถ้าพิจารณารูปแบบสถาปัตยกรรมโดยเอาบริบทเป็นตัวตั้ง อนุสัยใจคอของคนไทย โดยเฉพาะในความรู้แจ้งสนุกสนาน ย่อมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต และรวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม งานวิจัยนี้ได้พบว่า มีอาคารจำนวนไม่น้อยที่เข้าข่ายการแสดงผลถึงรูปลักษณะในแนว "สนุกซีเล่น" ซึ่งสถาปนิก เช่น สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงในการให้สัมภาษณ์กับคณะผู้วิจัยในกรณีที่ได้ออกแบบอาคารตึกหุ่นยนต์ คณะผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า แท้จริงแล้วสถาปัตยกรรมไทยในอดีตที่ผ่านมาได้มีการจัดองค์ประกอบและการประดับประดาที่เป็นไปในแนวสนุกสนานมาอย่างต่อเนื่อง (ภาพ ร-4)

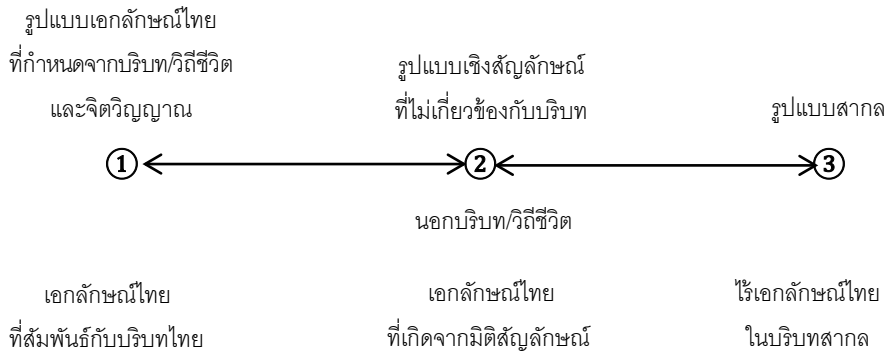
ภาพ ร-4 ภาพในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
(ที่มา: Sthapitanonda and Mertens, 2005: 129)

9. ในแนวคิดที่มุ่งนำเสนอรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ ทำให้การออกแบบส่วนหนึ่งมองข้ามประเด็น**สัจจะในงานสถาปัตยกรรม** เช่น การใช้หลังคาพุ่งด้วยจากหรือแฝกทับบนหลังคาแผ่นใส เพื่อให้ได้บรรยากาศสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือเพื่อเหตุผลอื่น หรือการหุ้มเสาคอนกรีตขนาดเล็กด้วยไม้รอบนอกให้เป็นเสาไม้ขนาดใหญ่ ฯลฯ เหล่านี้เพียงเพื่อเป็นรูปแบบสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายได้ตามที่ต้องการ

10. จากปัจจัยตัวกำหนดรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ข้อ 1. ถึงข้อ 9. อาจสรุปได้ว่า **มีระดับคุณค่าของการแสดงออกเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย โดยขึ้นอยู่กับการพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ปรากฏในแผนภาพ 5-1 ดังนี้**

แผนภาพ 5-1 ระดับการแสดงออกเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยตามความสัมพันธ์กับบริบทไทย

① → ② ระดับคุณค่าการแสดงออกเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยลดลง โดยมีการใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์เพิ่มขึ้น

② → ③ ระดับคุณค่าการแสดงออกทางสัญลักษณ์ลดลง และแทนที่ด้วยรูปแบบสากล

11. การออกแบบให้มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่จึงเป็น**ทางเลือก**ที่ผู้ออกแบบพิจารณาจาก 1) **เงื่อนไข**ที่มีอยู่ในบริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น อาคารประเภทโรงแรม รีสอร์ท ย่อมเอื้อต่อการสร้างสรรค์อัตลักษณ์พื้นถิ่น ฯลฯ 2) **ข้อจำกัด** โดยเฉพาะที่ทำให้ต้องออกแบบที่อาศัยเพียงรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ 3) **เป้าหมาย** เพื่อสนองความต้องการระดับชุมชนท้องถิ่นหรือระดับประเทศ ฯลฯ และ 4) **การไม่สร้างความขัดแย้ง** จากความพยายามในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยด้วยรูปแบบเชิงสัญลักษณ์

12. ท้ายสุดคณะผู้วิจัยมีความเห็นด้วยกับข้อเสนอของสมชาติ จึงสิริอารักษ์ (2555) ในการให้สัมภาษณ์ที่ได้ชี้นำไปที่ประเด็นการมุ่งออกแบบให้มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยให้มีคุณภาพโดยรวมของงานออกแบบที่ดีพอ ส่วนรูปแบบสัญลักษณ์เป็นเพียงองค์ประกอบอาคารเพื่อการสื่อความหมายเฉพาะในบริบทอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เป็นหลัก (ตามข้อ 10 คือ งานออกแบบช่วง ② → ③) อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเสนอให้ยกระดับงานออกแบบให้มีการแสดงออกเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในช่วง ① → ② ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ข้อจำกัด เป้าหมาย และการไม่สร้างข้อขัดแย้ง (ตามข้อ 10 และ 11)

3. ข้อเสนอเกี่ยวกับการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่ทำใหม่

จากการวิเคราะห์เชิงบูรณาการ และการวิเคราะห์การสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย ได้ข้อสรุป ดังนี้

3.1 พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย

1. ลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่ได้ทำการศึกษาในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 5 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะเชิงนามธรรม ลักษณะเชิงรูปธรรม ลักษณะความงาม รูปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และลักษณะไทย: ความเป็นไทย/วิถีไทย โดยได้ทำการวิเคราะห์สภาพการณ์ในการสืบสาน (inheritance) อย่างต่อเนื่อง การปรับเปลี่ยน (transformation) ตามบริบทสังคมที่ได้เปลี่ยนไป และการคิดใหม่-ทำใหม่ (reinvention) จากการพิจารณากรณีงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทย/เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่/รูปแบบสมัยใหม่

ในภาพรวมลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์ทั้ง 5 ประการ ต่างก็มีการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ แต่มีความแตกต่างกันตามความสัมพันธ์กับสาระต่างๆ ในลักษณะพื้นฐานเฉพาะและบริบทที่เกี่ยวข้อง

2. ลักษณะเชิงนามธรรม เป็นลักษณะพื้นฐานที่ค่อนข้างคงที่ในงานสถาปัตยกรรมไทยที่มีการสืบสานมาได้อย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน ประกอบด้วยลักษณะนามธรรมที่โดดเด่นอยู่ 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความเบา ลอยตัว 2) ความโปร่ง ความโล่ง 3) ความโอบล้อม 4) ความร่มรื่น ความเย็นสบาย 5) ความสว่าง ความสลัว และความมืด 6) ความสงบ ความสงัด โดยลักษณะเชิงนามธรรมดังกล่าวเป็นลักษณะที่มีการสืบสานอย่าง

ชัดเจน แม้ว่าได้มีการแปรเปลี่ยนในลักษณะรูปธรรมตามทางเลือกในงานออกแบบ แต่ก็ยังคงลักษณะนามธรรมไว้ได้ งานออกแบบสถาปัตยกรรมที่ได้มีการปรับเปลี่ยน หรือที่ได้มีการคิดใหม่-ทำใหม่ก็ยังคงลักษณะพื้นฐานที่เป็นลักษณะนามธรรม นอกจากนี้ ลักษณะนามธรรม เช่น ความโปร่ง ความโล่ง ความร่มรื่น ความเย็นสบาย ฯลฯ เป็นลักษณะที่เชื่อมโยงกับสภาพภูมิอากาศที่นำไปสู่ลักษณะพื้นฐานที่เป็นลักษณะนามธรรมดังกล่าว¹

3. ส่วน**ลักษณะเชิงรูปธรรม** เป็นลักษณะพื้นฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ 1) รูปแบบที่อิงกับวิถีธรรมชาติ: การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ 2) รูปแบบการจัดภูมิทัศน์: พื้นที่สีเขียวพื้นที่ว่างกับอาคาร/ชุมชน 3) ลักษณะที่แสดงถึงภูมิปัญญาไทย ทั้งลักษณะคุ่มแดด คุ่มฝน ลักษณะพื้นที่ที่กึ่งนอกกึ่งใน และลักษณะรัยาล้อมลาน และ 4) ลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย: อดีตลักษณะจากการสืบสานทางวัฒนธรรม จากหลากหลายแนวทาง ทั้งการใช้วัสดุ รูปลักษณ องค์ประกอบต่าง ๆ รูปแบบที่อิงกับสิ่งของเครื่องใช้/อาคารเฉพาะ และลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอย ตลอดจนรูปแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัย

¹ ลักษณะนามธรรมจึงมีความเป็น 'แก่น' ในขณะที่ลักษณะรูปธรรมมีความเป็น 'เปลือก' สอดคล้องกับประเด็นที่ วิมลสิทธิ์ ทรายงูร (2539: 64) ได้กล่าวถึงในความสัมพันธ์ระหว่าง 'แก่น' กับ 'เปลือก'

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งพื้นฐานทางภูมิปัญญาและลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัยดังกล่าว นำไปสู่การปรับเปลี่ยนลักษณะรูปธรรมให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของสังคมปัจจุบัน จึงปรากฏตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมจำนวนมากที่มีปรับเปลี่ยนรูปแบบจากเดิม เป็นการสืบสานในลักษณะปรับเปลี่ยน⁵

4. **ลักษณะความงาม** ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำให้เกิดความงาม โดยเฉพาะสถานที่ตั้งและการจัดวางอาคาร การจัดพื้นที่ใช้สอยที่เรียบง่าย การจัดองค์ประกอบ รูปทรงและสัดส่วน และการเลือกใช้วัสดุและสี ส่วนลักษณะเด่นของความงาม ได้แก่ **ความอ่อนช้อย** และ **ความละเอียดประณีต** ลักษณะความงามเป็นสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้ได้ จึงมีทั้งการสืบสานและการปรับเปลี่ยนที่ยังคงแสดงออกถึงความอ่อนช้อย และความละเอียดประณีตจากการประดับประดาและการมีลวดลายตกแต่งอย่างวิจิตร โดยมีการปรับเปลี่ยนเส้นสายอ่อนช้อยจากเส้นสายทรงจอมแหเดิม และที่ปรากฏชัดคือ ไม่ปรากฏการใช้เส้นโค้งหงายแบบท้องสำเภาที่เส้นฐานและสันหลังคา อันเนื่องจากการใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ ความงามอีกส่วนหนึ่งเกิดจากศักยภาพเทคโนโลยีสมัยใหม่ นำไปสู่การจัดภูมิทัศน์ภายในที่เป็นการคิดใหม่-ทำใหม่ (ภาพ ร-5)

ภาพ ร-5 การจัดภูมิทัศน์ภายใน
โถงอาคารไทยพาณิชย์ปาร์ค
พลาซ่า
(ที่มา: Wangrungrun, 1996: 51
และ 53)

5. **รูปลักษณ์เชิงสัญลักษณ์** เป็นลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยเป็นประเด็นที่สถาปนิกและนักวิชาการให้ความสนใจและกล่าวถึงมากที่สุดในบรรดาลักษณะพื้นฐานทั้ง 5 ประการ รูปลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ประกอบด้วย 1) รูปลักษณ์ตามคติความเชื่อ ทั้งความเชื่อทั่วไปเกี่ยวกับการหันทิศ และความเชื่อตามคติจักรวาลไตรภูมิ 2) รูปลักษณ์เพื่อการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ โดยเฉพาะการสื่อความหมายด้านเอกลักษณ์ไทย การสื่อความหมายด้วยรูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (icon) การสื่อความหมายเฉพาะในฐานานุลักษณะ/พลัง/อำนาจ และการสื่อความหมายด้านความเป็นชุมชนและคุณภาพชีวิต

สำหรับรูปลักษณ์ตามคติความเชื่อ ปรากฏความชัดเจนในการสืบสานในการหันสู่ทิศมงคล แม้ว่าสภาพการณ์ในชุมชนเมืองหนาแน่นอาจไม่เอื้อก็ตาม ส่วนความเชื่อทางพุทธศาสนาในคติจักรวาลไตรภูมิ มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยยังคงรูปแบบเขาพระสุเมรุเป็นสำคัญ ทั้งการสืบสานและการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ยังคงมีความสำคัญต่อการใช้รูปลักษณ์เพื่อการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ โดยเฉพาะมีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์เพื่อการสื่อความหมายด้วยรูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะในการใช้รูปแบบที่มีเครื่องยอด จั่ว รูปแบบดอกบัว และน้ำ และการสื่อความหมายเฉพาะในฐานานุลักษณะ/พลังและอำนาจ โดยการใช้เครื่องยอดทรงสูงยอดแหลมซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ไปตามความเหมาะสม ส่วนการสื่อความหมายด้านความเป็นชุมชนและคุณภาพชีวิตนั้น แม้ว่าสังคมไทยปัจจุบันมีความเป็นชุมชนน้อยลงไปมาก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2541: 89-90) แต่สถาปนิกบางส่วนเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว ได้พยายามออกแบบในแนวปรับเปลี่ยนที่ยังคงสื่อถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน (ภาพ ร-6)

ภาพ ร-6 (บน) 'ใจบ้าน' ภายในอาคารธนาคารกสิกรไทย สำนักงานแจ้งวัฒนะ สถาปนิกจใจ ออกแบบให้มีการรื้อฟื้นเดิม ออก 2 ระดับ เพื่อเปิดเป็นพื้นที่โล่งสำหรับส่งเสริมการสังคม; (ล่าง) โครงการบ้านเอื้อนธรรมที่มีการจัดวางผังให้มีลักษณะการอยู่ร่วมกัน

(ที่มา: (บนซ้าย) นิตยสารอินทนาเณย, 2552: 48; (บนขวา) ผู้วิจัย, มีนาคม ,2555; (ล่าง) ธีรพล นิยม, ตุลาคม ,2555)

6. ในพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย ยังต้องพิจารณา**ลักษณะไทย: ความเป็นไทย/วิถีไทย** ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าลักษณะพื้นฐาน โดยได้พิจารณา 1) จิตวิญญาณของความเป็นไทย โดยเฉพาะความต่อเนื่องจากรากฐานประเพณี ทั้งความเป็นไทยแบบทางการ และความเป็นไทยตามที่นิยม และทัศนคติที่เกี่ยวข้อง 2) ปัจจัยด้านอุปนิสัยของคนไทย ในมิติความรื่นเริง ความสนุกสนาน

กล่าวได้ว่า แม้ว่าความจำเป็นในการสร้างเอกภาพทางการเมืองผ่าน 'ความเป็นไทย' ได้หมดไป แต่ความต่อเนื่องจากรากฐานประเพณีก็ยังมีอยู่ ทั้งความเป็นไทยแบบเป็นทางการสำหรับงานสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญระดับชาติ และความเป็นไทยตามที่นิยม

โดยเฉพาะการใช้ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยเพื่อเอื้อประโยชน์ในธุรกิจการท่องเที่ยว ที่สำคัญคือที่ผ่านมา (และในอนาคต) มีความสับสนพอสมควรในความพยายามสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมที่คิดว่าเป็นตัวแทน ‘หน้าตา’ ประเทศไทยสำหรับนำเสนอในงาน World Exposition โดยมักมุ่งไปที่การสืบสานและการปรับเปลี่ยน แต่ไม่ใช่การคิดใหม่-ทำใหม่ รูปแบบที่เกิดจากการคิดใหม่-ทำใหม่ที่ยังคงเอกลักษณ์นั้น ปรากฏที่ศาลาจีนใน World Expo 2010 ที่นครเซี่ยงไฮ้ อย่างไรก็ตาม ด้วยอุปนิสัยขี้เล่น รักความสนุกสนานของคนไทยก็ปรากฏมีอาคารจำนวนไม่น้อยที่ได้แสดงออก ‘ความสนุกขี้เล่น’ ที่จัดเป็นส่วนหนึ่งของการคิดใหม่-ทำใหม่ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

3.2 การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม

1. การก่อรูปทางสถาปัตยกรรมประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการหลัก คือ การวางผัง การจัดกลุ่ม และการสร้างมวล โดยได้พิจารณากรณีงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ เพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์ในการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ ปรากฏว่า ในภาพรวมการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมทั้ง 3 ประการมีการสืบสานต่อเนื่องจากอดีต และการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มในการพัฒนาสู่การคิดใหม่ทำใหม่ปรากฏให้เห็นได้ อย่างเป็นรูปธรรมด้วยเช่นกัน โดยมีความแตกต่างกันที่สัมพันธ์กับสาระและบริบทที่เกี่ยวข้อง

2. การวางผัง เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมโดยการแผ่พื้นที่ครอบคลุมบริเวณตามแนวราบ ประกอบด้วยประเด็นที่ต้องพิจารณา 4 ประการ ได้แก่ 1) ทิศทาง 2) แนวแกน 3) ลำดับ และ 4) ระดับ ประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวที่เป็นข้อพิจารณาในการวางผังคล้ายคลึงตามเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมของถิ่นฐานแล้ว ยังมีหลักความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้มีการสืบสานจากงานสถาปัตยกรรมไทยในอดีตสู่งานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่มาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกรณีอาคารอันเนื่องในพระพุทธศาสนา รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนให้ตอบรับกับอาคารเพื่อประโยชน์ใช้สอยสมัยใหม่และบริบทที่เปลี่ยนไปอย่างกว้างขวาง โดยยังคงลักษณะพื้นฐานการวางผังแบบเดิม ๆ อยู่มาก กระนั้นก็ตาม มีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นการพัฒนาสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ในบางกรณีเช่นกัน

3. การจัดกลุ่ม ตามแนวทางการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยนิยมกระจายมวลอาคารออกจากกันแยกตามประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ แล้วจัดรวมกลุ่มเข้าด้วยกันใน 3

แบบหลัก ได้แก่ 1) การวางอาคารเรียงเป็นแนว 2) การวางอาคารโอบล้อมองค์ประธาน และ 3) การวางอาคารโอบล้อมที่ว่าง กรณีงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ปรากฏว่าการจัดกลุ่มอาคารทั้ง 3 แบบมีทั้งการสืบสานจากอดีตโดยตรง การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของบริบทปัจจุบัน เช่น การเชื่อมอาคารให้มีความต่อเนื่องกัน การแปรผันการโอบล้อมเป็นลักษณะกึ่งปิด-กึ่งเปิด รวมทั้งมีแนวโน้มในการพัฒนาสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ โดยเฉพาะในการจัดกลุ่มแบบการวางอาคารโอบล้อมที่ว่างซึ่งเป็นแบบที่มีการนำมาใช้ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่มากที่สุด อาทิ การสร้างที่ว่างในกลุ่มอาคารให้มากกว่า 1 แห่ง หรือการสร้างที่ว่างลักษณะปิดแทนที่ว่างลักษณะเปิดโล่งตามแบบเดิม ทั้งนี้ เพื่อสนองต่อต่อสังคมสมัยใหม่

4. **การสร้างมวล** ซึ่งเป็นการก่อปริมาตรของสถาปัตยกรรมขึ้นสู่เบื้องบน ประกอบด้วยลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) ไตรภาค 2) การเรียงตัวทางตั้ง 3) ฐานานุ-ลักษณะ 4) จักรवालจำลอง และ 5) ลักษณะอนุสาวรีย์ การสร้างมวลลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงลักษณะไทยให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงมีการสืบสานจากอดีตสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับเปลี่ยนในลักษณะการลดทอนรายละเอียดและความซับซ้อนขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมสู่ความเรียบง่ายตามแนวสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ตลอดจนการนำไปประยุกต์ใช้กับอาคารทางสูง ทั้งนี้ การสร้างมวลด้วยลักษณะไตรภาคและลักษณะอนุสาวรีย์มีการนำมาเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่มากที่สุด นอกจากการสืบสาน การปรับเปลี่ยนแล้ว ยังมีการคิดใหม่-ทำใหม่ด้วยการพัฒนารูปแบบ วิธีการ และวัสดุใหม่ ๆ ตามสภาพการณ์ปัจจุบันอีกด้วย

3.3 การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม

1. การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรมในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วยสาระสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอย 2) การจัดองค์ประกอบ: รูปทรงและสัดส่วน คุณลักษณะ 3) การจัดองค์ประกอบเพื่อการสื่อความหมายของสังคมไทยแบบพหุนิยม: แบบไทยผสมผสาน 4) การจัดองค์ประกอบเพื่อการเชื่อมต่อของที่ว่าง โดยมีระดับของการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ในแต่ละแนวคิดมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมร่วมสมัยเป็นหลัก แนวทางส่วนใหญ่เป็นการนำรูปแบบและแนวคิดจากสถาปัตยกรรมในอดีตมาปรับเปลี่ยน มากกว่าการสืบสานและการคิดใหม่-ทำใหม่

2. การจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอย มีการสืบสานรูปแบบและแนวคิดในการจัดองค์ประกอบและการจัดผังของเรือนไทยในอดีตมาใช้ ซึ่งเป็นการจัดองค์ประกอบแบบสมดุลแบบอสมมาตร (asymmetrical balance) ไม่ได้คำนึงถึงแกนกลางเป็นสิ่งสำคัญ รูปแบบที่โดดเด่น ได้แก่ การแยกมณฑลอาคารออกเป็นย่อย ๆ ล้อมรอบพื้นที่ส่วนกลาง การมีพื้นที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ การจัดผังเพื่อรองรับการขยายตัวและการเชื่อมต่อพื้นที่ส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกันด้วยชาน ระเบียง ทางเดินเท้า มีการนำมาใช้ทั้งในอาคารพักอาศัยและอาคารสาธารณะสมัยใหม่ โดยมีการปรับเปลี่ยนและคิดใหม่-ทำใหม่ที่ได้คำนึงถึงบริบทของสังคมปัจจุบัน

3. การจัดองค์ประกอบ: รูปทรงและสัดส่วน คุณลักษณะ เป็นการสืบสานรูปทรงและสัดส่วนของสถาปัตยกรรมไทยในอดีตหรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่โดดเด่น เพื่อเสริมสร้างลักษณะไทยและสร้างความสอดคล้องกับภูมิภาคท้องถิ่น รูปแบบที่ปรากฏ ได้แก่ การใช้หลังคาทรงจั่วที่มีความลาดชันสูง การซ้อนชั้นหรือลดมุขของหลังคาเพื่อสร้างความเบา ลอยของผืนหลังคา การใช้เส้นสายโค้งขององค์ประกอบหลังคา ลักษณะไทรภาคของเรือนไทย (หลังคา: ตัวเรือน: ใต้ถุน) ที่แสดงออกถึงความโปร่ง โล่ง การยกลอยเพื่อเป็นใต้ถุนรองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ลักษณะโอบล้อม โดยมีรูปแบบทั้งที่เป็น การสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่โดยได้คำนึงถึงบริบทที่ตั้ง และมีการผสมผสานวัสดุและวิธีการก่อสร้างท้องถิ่นเข้ากับวัสดุและวิธีการก่อสร้างสมัยใหม่

4. ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับธรรมชาติของที่ตั้ง (น้ำและต้นไม้) เป็นลักษณะเด่นของเรือนไทยในอดีตที่เกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อม และแสดงออกถึงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติตามแนวคิดแบบตะวันออก รูปแบบการใช้น้ำและต้นไม้กับอาคารมีทั้งการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น เพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพและเพิ่มความเย็นและความร่มรื่นให้กับอาคาร เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับบำบัดน้ำเสียจากภายในอาคาร เพื่อเป็นแนวรั้วของอาคาร เพื่อเป็นเส้นทางสายตาไปสู่ส่วนสำคัญของอาคาร เพื่อเป็นทางสัญจรในโครงการ หรือเพื่อสื่อความหมายหรืออ้างอิงถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่ผูกพันกับธรรมชาติทั้งน้ำและต้นไม้ รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคารสมัยใหม่กับน้ำ ได้แก่ 1) การลอยบนน้ำ 2) การใช้น้ำเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของอาคาร ส่วนรูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคารสมัยใหม่กับต้นไม้ ได้แก่ 1) การวางผังอาคารโอบล้อมหรือกระจายไปตามกลุ่มต้นไม้เดิม 2) การมีต้นไม้เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของอาคาร

5. การจัดองค์ประกอบเพื่อการสื่อความหมายเชิงรูปธรรม: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย เป็นแนวทางการสร้างสรรค์ลักษณะไทยในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สื่อ 'สาร (message)' หรือ 'สัญลักษณ์ (symbol)' โดยมีรูปแบบ ได้แก่ 1) การสื่อความหมายด้วยองค์ประกอบจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับที่ตั้ง/ภูมิภาค 2) การสื่อความหมายด้วยลักษณะไทยรูปแบบอื่น ๆ เช่น สิ่งของหรืองานหัตถกรรมพื้นถิ่น สัญลักษณ์ขององค์กรต่าง ๆ มาใช้ 3) การอ้างอิงถึงสถาปัตยกรรมไทยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ทั้งนี้ ในการสื่อความหมายเชิงรูปธรรมต้องระมัดระวังการนำองค์ประกอบจากสถาปัตยกรรมในอดีตที่เป็น 'ของสูง' มาใช้ เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดฐานานุลักษณ์ โดยอาจมีข้อยกเว้นในบางกรณี เช่น ในกรณีอาคารที่มีความสำคัญระดับชาติอย่างอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ ยังเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอยู่

6. การจัดองค์ประกอบเพื่อการสื่อความหมายเชิงนามธรรม: สถาปัตยกรรมที่สะท้อนสภาพสังคมไทยสมัยใหม่ เป็นการสื่อความหมายเชิงนามธรรมของเรือนไทยในอดีต เช่น ความโปร่งโล่ง ความเบาลอย ความสงบ/ความสงบ ความร่มรื่น ในอาคารสมัยใหม่ ด้วยรูปแบบการยกอาคารลอย การจัดวางหมู่อาคารกระจายกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นต้น โดยการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับปัจจัยสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมปัจจุบัน

7. การจัดองค์ประกอบเพื่อการเชื่อมต่อของที่ว่าง เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ลักษณะไทยที่สะท้อนถึงจิตวิญญาณแบบตะวันออก และแสดงถึงความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันระหว่างวิถีชีวิตตะวันออกกับธรรมชาติแวดล้อม แนวทางที่เด่นชัด ได้แก่ การจัดผังอาคารโดยมีสุนทรียภาพของแสงสว่างสัมพันธ์กับการจัดลำดับของที่ว่างจากภายในสู่ภายนอกอาคาร จากพื้นที่ส่วนมืด สู่ 'พื้นที่สีเทา' หรือ 'พื้นที่แสงสลัว' และพื้นที่ส่วนสว่างตามลำดับ แนวทางนี้เป็นแนวทางที่สืบสานมาจากการจัดลำดับของที่ว่างในเรือนไทย และเป็นแนวทางที่ไม่ยึดติดกับการนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมในอดีตมาใช้กับอาคารสมัยใหม่

3.4 ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม

1. ภาพรวมและโครงสร้าง

'รูปลักษณ์ไทย' เป็นองค์ประกอบที่มีความโดดเด่น สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นเรื่องแรก ๆ ได้แก่ รูปลักษณ์ของซุ้มทางเข้า หลังคาทรงหน้าจั่ว หลังคาซ้อนชั้น เสาลอย ใต้ถุนสูง ค้ำยัน ประตูหน้าต่างและช่องเจาะทรงสูงตามตั้ง หลังคาพะไล หลังคากันสาด ที่มีชายคายื่นยาวค้อมแดดค้อมฝนตามลักษณะของสถาปัตยกรรมเขตร้อนชื้น ทั้งนี้ รูปลักษณ์ไทยนั้นอาจเนื่องมาจากความต่อเนื่องของรากฐานประเพณีและวัฒนธรรมฝังลึกในขณะเดียวกัน การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยด้วยส่วนประดับตกแต่ง ได้แก่ ลวดลายหรือศิลปกรรม ซุ้มประตู รวมทั้ง การทำให้อาคารมีความนุ่มนวล อ่อนช้อย โดยการประดับอาคารด้วยยอดแหลม ฐานอาคารมีการย่อมุมหรือการเพิ่มมุม การประดับตกแต่งด้วยงานศิลปกรรมแบบไทยเดิม อาทิ โคมไฟ จิตรกรรม ปฏิมากรรม เป็นต้น ประกอบกับ การสร้างบรรยากาศด้วยความนิ่งสงบนั้นสามารถรับรู้ได้จากความเป็นระเบียบ เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน สมถะ หรือความสมดุล

2. ส่วนประกอบหลัก/พื้นฐาน (components/elements)

1) **ซุ้มทางเข้าหรือซุ้มประตูทางเข้า (gateway)** เป็นสิ่งที่เน้นความสำคัญหรือเป็นสัญลักษณ์ในการเข้าถึงอาคาร สามารถนำลักษณะเด่นชัดนี้ไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี เป็นสิ่งที่สามารถสื่อให้เห็นถึงลักษณะไทยสมัยใหม่ โดยการเน้นความสำคัญของบริเวณทางเข้าอาคาร หรือพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ ซึ่งยังสามารถนำมาใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน โดยอาจใช้รูปแบบซุ้มทางเข้าลักษณะแบบวิหารในการประดับตกแต่งอาคาร ซึ่งจัดเป็นปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทย จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ได้นำแนวทางการสืบสานรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมาใช้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรม

2) **ช่องแสง/ประตู/หน้าต่าง** พบว่ามีลักษณะเฉพาะ (style) ของการเจาะช่องที่มีรูปลักษณ์ทรงสูงตามตั้ง และมีจำนวนน้อย การทำช่องเจาะในลักษณะนี้ทำให้ภายในอาคารเย็นสบายและเงียบ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทย จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า มีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการสืบสานมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

3) **ลาน/ระเบียง/ชาน นอกชาน** จากการศึกษาศอกสารที่เป็นงานวิชาการและ

งานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ลาน ระเบียง ซาน นอกซาน เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยเป็นส่วนเชื่อมอาคารอย่างน้อย 2 หลัง เพื่อใช้เป็นส่วนขยายต่อเติมอาคารไปได้เรื่อย ๆ และอาจมีการจัดสวนประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม งานออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบันยังพบเห็นการนำลาน ระเบียง ซาน นอกซาน มาใช้เป็นองค์ประกอบอาคาร โดยอาจมีการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างไปจากอดีต เช่น เป็นสระน้ำ หรือเป็นลานกิจกรรม เป็นต้น จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า ได้มีการนำ ลาน ระเบียง ซาน นอกซาน มาใช้ในงานออกแบบเป็นการทั่วไป โดยมีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการปรับเปลี่ยนมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

4) **การยกพื้น ฐานอาคาร บั้วฐานอาคาร** การออกแบบสถาปัตยกรรมโดยส่วนใหญ่มักพบว่า มีได้ตุนสูงโดยการยกพื้นสูง การยกพื้นสูงทำให้ตัวเรือนถูกห่อด้วยอากาศ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เรือนไทยเย็นสบาย และมีการทำบั้วฐานอาคารเพิ่มเติมเพื่อประดับตกแต่งให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า มีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการปรับเปลี่ยนมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

5) **เสา/บัวหัวเสา** เpsilonเสาสูงเป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมของไทยอย่างหนึ่งซึ่งสังเกตได้จากเรือนไทยภาคกลางซึ่งมีเสาสูงปานกลาง และเรือนไทยภาคเหนือซึ่งมีเสาเรือนค่อนข้างสั้น แต่ก็ถือว่าเป็นเรือนตั้งบนเสาสูงเช่นกัน เป็นต้น นอกจากนั้น การดัดเสายังเป็นลักษณะร่วมอีกอย่างหนึ่ง การตั้งเสาเป็นทรงลิ่มเข้าหาแกนกลางนั้นเป็นการถ่วงน้ำหนักอาคารไปยังเสาเรือนในลักษณะเชิงยัน ซึ่งมีความแข็งแรงมาก จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการสืบสานมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

6) **พะไลและแผงกันแดด**

งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่มักพบว่า มีการสร้างร่วมเงาให้แก่อาคาร โดยสามารถอาศัยพะไลหรือแผงกันแดด ทั้งนี้ อาจมีรูปลักษณะที่แตกต่างไปจากอดีต จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่มีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการปรับเปลี่ยนมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

7) **ค้ำยัน**

งานออกแบบให้มีลักษณะไทยนั้นมักมีการนำค้ำยันมาใช้เป็นองค์ประกอบอาคาร ทั้งที่เป็นส่วนรับน้ำหนัก หรืออาจเป็นเพียงส่วนประดับตกแต่งเท่านั้น ค้ำยันอาจ

มีหลากหลายรูปแบบและมีขนาดที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะไทยเดิมที่สถาปนิกนิยมนำมาใช้ในงานออกแบบเพื่อให้เกิดการรับรู้ลักษณะไทยสมัยใหม่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของสถาปนิกผู้ออกแบบเป็นสำคัญ จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการปรับเปลี่ยนมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

3. ส่วนประดับ/ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม (ornament/refinement)

1) ภาพรวมของการประดับ การจัด การเลือกใช้วัสดุ อาคารที่มีลักษณะไทยสมัยใหม่นั้น ยังมีความจำเป็นในการใช้ลวดลายหรือศิลปกรรมในการประดับอาคารเพื่อให้เกิดความประณีต การสร้างบรรยากาศแบบไทยสมัยใหม่นั้น ยังมีความจำเป็นในการประดับประดาด้วยรูปแบบหรือวัสดุอุปกรณ์ที่มีหรือแฝงศิลปกรรมแบบไทยเดิม เช่น โคมไฟ ฝ้าเพดาน จิตรกรรม ประติมากรรม บริเวณฝาผนัง เป็นต้น นอกจากนี้ การประดับอาคารด้วยยอดแหลมยังเป็นการอ้างอิงรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยเดิมที่ชัดเจน โดยเป็นการเน้นความสำคัญของอาคารนั้น ๆ ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้ในลักษณะไทยสมัยใหม่ได้อีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เอกลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยที่เด่นชัด คือ การประดับอาคารด้วยส่วนประณีตสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยที่สถาปนิกอาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก จากการสำรวจภาคสนามรูปแบบสถาปัตยกรรมพบว่า การประดับ การจัดวาง การเลือกใช้วัสดุ เป็นสิ่งที่สามารถนำไปใช้ในงานออกแบบได้เป็นอย่างดี โดยใช้เป็นส่วนประกอบของอาคาร การประดับตกแต่งอาคารด้วยผลงานศิลปกรรม การสร้างบรรยากาศด้วยผลงานศิลปะไม่ว่าจะเป็นศิลปะแบบดั้งเดิมหรือศิลปะสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่สถาปนิกยังสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบสถาปัตยกรรมกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ใช้อาคารเกิดการรับรู้ถึงลักษณะไทย จากการสำรวจงานออกแบบกรณีศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีกรณีรูปแบบอาคารที่เข้าข่ายการปรับเปลี่ยนมากที่สุด และมีกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่น้อยที่สุด

2) การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์: จิตรกรรม ประติมากรรม การสร้างบรรยากาศแบบไทยสมัยใหม่นั้น ยังมีความจำเป็นในการประดับประดาด้วยรูปแบบหรือวัสดุอุปกรณ์ที่มีหรือแฝงศิลปกรรมแบบไทยเดิม เช่น โคมไฟ ฝ้าเพดาน จิตรกรรม ประติมากรรม บริเวณฝาผนัง เป็นต้น จากการศึกษาดูงานสถาปัตยกรรมภาคสนามพบว่า คติความเชื่อเรื่องไตรภูมิยังเป็นส่วนหนึ่งที่สถาปนิกผู้ออกแบบนิยมนำมาใช้ใน

การใช้งานเพื่อควบคุมการใช้พลังงาน เป็นต้น จากที่กล่าวข้างต้นต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้มาใช้ ซึ่งจากกรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมจำนวนมาก สามารถจัดอยู่ในลักษณะสถาปัตยกรรมไทยแบบคิดใหม่-ทำใหม่

4. **สถาปัตยกรรมอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม/เพื่อคุณภาพชีวิต** ส่วนใหญ่ตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมไทยที่พบมีลักษณะคิดใหม่-ทำใหม่ แม้ว่าการรวบรวมทฤษฎีและงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม/เพื่อคุณภาพชีวิต มีลักษณะการสืบสานมาจากเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทย แต่ด้วยรูปแบบของอาคารในยุคปัจจุบันมักเปลี่ยนไปจากอดีตมาก เนื่องจากบริบทของเมือง เทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรมที่ได้เปลี่ยนไป ทำให้ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมไทยในยุคปัจจุบันไม่ได้คงรูปแบบเดิมไว้

5. **การสรุปทฤษฎีสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน** พบว่ามีลักษณะของการปรับเปลี่ยนเอาแนวคิดและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาใช้ แต่จากกรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมพบว่า มีสถาปัตยกรรมที่เข้าข่ายลักษณะของการคิดใหม่-ทำใหม่มากที่สุด ซึ่งครอบคลุมแนวทางการออกแบบวางแผนพัฒนาชุมชนเมืองที่เน้นการสร้างสมดุลด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การสร้างความรู้สึกร่วมกันที่เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม รวมทั้งการปรับปรุงอาคารเก่าและลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

6. **เกณฑ์การประเมินอาคารเขียว LEED และ TREES** เป็นการวัดค่าการประหยัดพลังงานของอาคาร โดยมีประเด็นหลักที่เหมือนกัน ได้แก่ การวัดค่าด้านพลังงานและบรรยากาศ ด้านผังบริเวณและภูมิทัศน์ ด้านคุณภาพของสภาวะแวดล้อมภายในอาคาร ด้านวัสดุและทรัพยากรในการก่อสร้าง ด้านการประหยัดน้ำ และด้านนวัตกรรม ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะของการคิดใหม่-ทำใหม่อยู่แล้ว ทั้งนี้กรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่ผ่านเกณฑ์การประเมินอาคารเขียวทั้งหมดจัดเป็นสถาปัตยกรรมไทยที่มีลักษณะคิดใหม่-ทำใหม่

7. **สถาปนิกไทยมีจิตวิญญาณของการออกแบบสถาปัตยกรรมเขียวเป็นพื้นฐาน** เช่น การวางผังตามทิศทางลม แดด การระบายอากาศด้วยวิธีธรรมชาติ การใช้แสงธรรมชาติ การออกแบบพื้นที่กึ่งนอกกึ่งใน เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นมีทั้งที่มีลักษณะไทยที่เป็นการสืบสานหรือปรับเปลี่ยนจากสถาปัตยกรรมไทยในอดีต และมีทั้งสถาปัตยกรรมที่ปราศจากเอกลักษณ์และลักษณะ

ของสถาปัตยกรรมไทย โดยอาจเป็นเพราะเจ้าของโครงการไม่เห็นความสำคัญ อีกทั้งคนไทยในปัจจุบันขาดจิตวิญญาณและความภูมิใจในเอกลักษณ์ไม่แข็งแกร่งพอ จึงไม่สามารถต้านทานเทคโนโลยีจากต่างชาติได้ ดังเช่น กรณีที่สถาปนิกไทยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากงานสถาปัตยกรรมตะวันตก (สุริยะ อัมพันศิริรัตน์, 2554: 56)

แนวคิดของสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นทฤษฎีและกระแสของสังคมโลกในยุคปัจจุบัน แม้ว่าสถาปัตยกรรมไทยในอดีตมีลักษณะตามสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่แล้ว แต่รูปแบบของอาคาร วัสดุ เทคโนโลยีที่มาประกอบกันเป็นสถาปัตยกรรม ต้องอ้างอิงกับวิถีชีวิตในยุคใหม่เป็นหลัก ทำให้คนทั่วไปรู้สึกว่าแนวคิดนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับงานสถาปัตยกรรมในบ้านเรา

3.6 สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์

1. การค้นหาแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่เชิงบูรณาการภายใต้โลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยพื้นฐาน เนื่องจากการพยายามแปรต้นทุนทางวัฒนธรรมไทยให้เกิดมูลค่าและความหมายใหม่ ทั้งนี้ การสร้างสรรค์ในลักษณะบูรณาการตามแนวสถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย แนวสถาปัตยกรรมสมัยใหม่กับรูปแบบสัญลักษณ์ และแนวการประยุกต์ลักษณะไทย/ภูมิปัญญา/วิถีธรรมชาติกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงเป็นแนวทางที่สัมพันธ์กับแนวคิดของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยแต่ละแนวทางสามารถมีการผสมผสานกันได้เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางใหม่

2. สำหรับการออกแบบสถาปัตยกรรมในแนวชุมชนสมัยใหม่กับประเพณี และสถาปัตยกรรมที่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณะ ทั้งสองแนวทางอาจไม่ได้หมายถึงการขาดบูรณาการเสมอไป โดยการวางเคียงกันขององค์ประกอบใหม่และเก่า หรือสากลและท้องถิ่น อาจมีลักษณะบูรณาการได้เช่นกัน หากเป็นการตั้งใจให้เกิดสุนทรียภาพทางศิลปะ จากการเปรียบเทียบ หรือมีการใช้วิธีการต่าง ๆ ในการเชื่อมโยงและผสมผสานในรูปแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งต้องพิจารณาเป็นรายกรณีด้วยความเข้าใจ และยังต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป ทั้งนี้ในกรณีที่มีบูรณาการได้สำเร็จ อาจก่อให้เกิดเสน่ห์ และเป็นแนวทางหนึ่งของการออกแบบในแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ เช่นเดียวกับปัญหาสถาปัตยกรรมชุมชนานุลักษณะใหม่และเก่า การออกสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยยังควรคำนึงถึงหลักฐานานุลักษณะ ซึ่งไม่ได้หมายถึงมีการอบที่จำกัดบูรณาการตามความเข้าใจปกติ แต่เป็นการอ้างอิงให้เกิดการปรับเปลี่ยน และคิดใหม่ทำใหม่ตามกาลเทศะ และบริบทเฉพาะต่าง ๆ

4. ข้อเสนอแนะ: การใช้ประโยชน์ผลการวิจัยเพื่อพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะต่อไปนี้ได้ยึดแนวคิด “บริบทกำหนดเอกลักษณ์” ในการมุ่งให้มีการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยจะนำเสนอ 1) การคาดการณ์แนวโน้มการสร้างสรรค 2) ความจำเป็นในการศึกษาและการทำความเข้าใจกับปัจจัยบริบทด้านต่าง ๆ 3) การเผชิญกับปัญหาวิกฤตในบริบทโลก 4) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี 5) กระบวนการพัฒนา การวิจัยและการสร้างสรรค 6) อิทธิพลของกระแสบูรพาภิวัตน์ 7) สรุปข้อเสนอแนะ

1. การคาดการณ์แนวโน้มการสร้างสรรค

ปัจจุบันการสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่สำหรับอาคารทั่วไปมีแนวโน้มไปในการอิงรูปแบบสัญลักษณ์เพื่อแสดงออกลักษณะไทย โดยการออกแบบทางสัญลักษณ์ (iconic design) (ดูข้อ 10-12 ในหัวข้อ 2 ของบทสรุปรวม) โดยที่อาคารส่วนใหญ่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสากล ทิศทางการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมที่แสดงออกเอกลักษณ์ไทยดังกล่าว ย่อมแสดงถึง:

1) การลดความสำคัญในมิติเอกลักษณ์ไทยลงตามลำดับ

2) การมีเอกลักษณ์ไทยปรากฏในงานสถาปัตยกรรมทั่วไปเพียงส่วนน้อย และมีรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ ทั้งนี้รวมถึงที่ปรากฏในอาคารที่มีความสำคัญระดับชาติ และอาคารทางธุรกิจ เป็นการนำเสนอรูปแบบที่ปราศจากเนื้อหาที่เป็นบริบทวิถีชีวิตที่ควรสอดคล้องกับรูปแบบ

3) ปัจจุบันการสืบสานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยส่วนหนึ่งปรากฏในงานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย โดยมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม และอีกส่วนหนึ่งปรากฏในงานสถาปัตยกรรมที่จำเป็นต้องแสดงรูปแบบประเพณี

ดังนั้น ทั้งสองประการตามข้อ 2) และ 3) จึงเป็นข้อจำกัดในการสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่และจำเป็นต้องหาทางลดข้อจำกัดดังกล่าวลง แม้ว่าเป็นการทวนกระแสโลกาภิวัตน์ก็ตาม

2. ความจำเป็นในการศึกษาและทำความเข้าใจกับปัจจัยบริบทด้านต่าง ๆ

ปัจจัยบริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้วยความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีรากเหง้าที่หลากหลายในแผ่นดินสยาม การผสมผสานต่างวัฒนธรรมปรากฏชัดในสมัยสุโขทัย และย่อมไม่เป็นการแปลกที่ปัจจุบันยังคงมีความแตกต่างในลักษณะภูมิภาคนิยม

โดยเฉพาะในงานสถาปัตยกรรม

งานวิจัยนี้พบว่า สังคมไทยได้ยึดถือวัฒนธรรมที่**การจัดลำดับชั้น**ยังมีความสำคัญมาก ทั้งที่ปรากฏในลักษณะแอบแฝงในความเป็นไทยตามที่นิยม (Popular Thainess) และที่ปรากฏในความเป็นไทยแบบทางการ (Formal Thainess) การจัดลำดับชั้นในสังคมไทยเป็นรากลึกทางวัฒนธรรม และได้สะท้อนออกมาในรูปแบบงานสถาปัตยกรรมในมิติฐานานุ-ลักษณะ เช่นเดียวกันกับความเชื่อทางศาสนาพุทธในคติจักรวาลไตรภูมิด้วยรูปแบบที่เป็น การจำลองเขาพระสุเมรุไว้ในงานสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ ด้วยอุปนิสัยของคนไทยที่มี **ความรักในความสุขสนาน** ก็จัดเป็นอีกหนึ่งปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีการสืบสานมาอย่างต่อเนื่อง และได้แสดงออกในงานสถาปัตยกรรมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ปัจจัยบริบทด้านเศรษฐกิจภายใต้วิกฤตเศรษฐกิจของสังคมโลกปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง (highly competitive society) ความเข้าใจในเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) และในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ย่อมจะมีส่วนช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาทางเศรษฐกิจไปในทิศทางและจังหวะที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในมิติอื่น ๆ รวมทั้งเมือง ชุมชน และสถาปัตยกรรม เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่กับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีการศึกษาทั้งเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่จะส่งผลต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ปัจจัยบริบทด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ มิติต่าง ๆ ในด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ โดยรวมย่อมเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาทางกายภาพ เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยว ย่อมหมายถึงการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจพร้อม ๆ กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวซึ่งอาจอาศัยมิติเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ เป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยว

เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมในเบื้องต้นจำเป็นต้องมีการศึกษาเชิงลึกปัจจัยบริบทด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อมกายภาพควบคู่กันไป เพราะว่าปัจจัยบริบทด้านต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์

ปัจจัยบริบทในมิติประวัติศาสตร์ การต่อเชื่อมบริบทด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสภาพแวดล้อมกายภาพเข้าด้วยกันตามมิติของเวลาจากอดีตสู่ปัจจุบัน หรือมิติแห่งประวัติศาสตร์ จะทำให้เกิดความเข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งการสูญสลาย การสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็น

นวัตกรรม ซึ่งรวมถึงการผสมผสานที่นำไปสู่เอกลักษณ์ของยุคสมัย สถาบันนวัตกรรมไทยมีลักษณะสรรมผสานอันเกิดจากการหลอมรวมสถาบันนวัตกรรมหลายรูปแบบเข้าด้วยกันสืบเนื่องจากอดีตเรื่อยมาจนปัจจุบัน จึงเสนอแนะให้มองย้อนกลับไปในอดีต เพื่อศึกษาสถาบันนวัตกรรมสุขุโขทัย สถาบันนวัตกรรมอยุธยา สถาบันนวัตกรรมรัตนโกสินทร์ ด้วยการศึกษาวิจัยการสร้างเอกลักษณ์ไทยจากการผสมผสานสถาบันนวัตกรรมอันหลากหลายที่มาจากบริบทภูมิภาคทั้งใกล้และไกล เพื่อเป็นฐาน/บทเรียน/ตัวอย่างในการสร้างต่อไปในอนาคต

3. การเผชิญกับปัญหาวิกฤตในบริบทโลก

นอกจากบริบทระดับประเทศและระดับภูมิภาคที่จะต้องมีการศึกษาเชิงลึกถึงมิติต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยในการกำหนดรูปแบบสถาบันนวัตกรรมและเอกลักษณ์ที่เกิดขึ้น ตามที่ได้กล่าวมาในข้อ 1 และข้อ 2 ข้างต้น ยังจำเป็นต้องศึกษาถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขที่โลกปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ ซึ่งจะทวีความวิกฤตมากยิ่งขึ้นในอนาคต ตามข้อพิจารณาต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) เนื่องจากการเกิดภาวะ

โลกร้อน (global warming)⁶ ที่นำไปสู่กระบวนการ 'zero emission' ในงานออกแบบสถาบันนวัตกรรม การออกแบบอาคารในปัจจุบันจึงได้ใช้เกณฑ์สากล LEED (Leadership in Environmental and Energy Design) หรือเกณฑ์ไทย TREES (Thai's Rating of Energy and Environmental Sustainability) แม้ว่าการออกแบบอาคารเขียวตามเกณฑ์ดังกล่าวไม่ใช่เป็นแนวคิดที่แปลกใหม่ เพราะเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาบันนวัตกรรมไทยในอดีตจากการสังสมภูมิปัญญาไทย แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่ไม่เอื้อสำหรับสังคมเมือง ซึ่งทำให้ต้องกลับมาคิดใหม่-ทำใหม่ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาบันนวัตกรรมไทยสมัยใหม่ ด้วยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวทั้งในแนวนอนและแนวตั้งบนอาคาร นอกเหนือจากพื้นที่สีเขียวระดับดิน

ปัจจุบัน สภาพภูมิอากาศเกิดความผันผวนมากขึ้นตามลำดับ ทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งพายุ น้ำท่วม และแผ่นดินไหว และการเพิ่มสูงขึ้นของระดับน้ำทะเลจากการละลายของภูเขาน้ำแข็ง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ต้องคิดไกลไปกว่าสิ่งที่บรรพบุรุษไทยได้สังสมไว้ในภูมิปัญญา จากนั้นไปย่อมไม่เป็นการพอเพียงในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยเพียงลักษณะคุ่มแดดคุ่มฝนหรือลักษณะที่คุ้นเคยอื่น ๆ อีกต่อไป จะต้องอาศัยแนวทางการคิดใหม่-ทำใหม่ในการแก้ปัญหาภัยพิบัติด้วย

2. ปัญหาวิกฤตด้านพลังงาน ในขณะที่พลังงานจากทรัพยากรธรรมชาติกำลัง

⁶อดีตรองประธานาธิบดี อัล กอร์ (Al Gore) มีบทบาทสำคัญในการรณรงค์ให้ประชาชนตื่นตัวและเข้าใจในปัญหาสภาวะโลกร้อน ซึ่งต่อมาได้มีการจัดทำเป็นภาพยนตร์สารคดีชุด "An Inconvenient Truth" ซึ่งได้รับ 2006 Academy Award

ถูกใช้จนหมด⁷ การสร้างพลังงานทดแทนจึงเป็นทางออก และยอมส่งผลกระทบต่อรูปแบบสถาปัตยกรรม เช่น รูปทรงและความเอียงลาดของหลังคาจะถูกกำหนดโดยมุมที่เหมาะสมกับการผลิตกระแสไฟฟ้าโดยเซลล์แสงอาทิตย์ (solar cells) รวมทั้งการออกแบบอาคารให้มีลักษณะเป็นปล่องระบายอากาศและรับแสงสว่างธรรมชาติอยู่กลางอาคารที่เรียกว่า “atrium” เป็นต้น รูปลักษณะเหล่านี้ขึ้นสืบเนื่องจากวิกฤตพลังงานมีส่วนในการกำหนดเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

4. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ในสังคมยุคสมัยในประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของโลกเกิดจากนวัตกรรมในเทคโนโลยีการก่อสร้าง นวัตกรรมในวัสดุก่อสร้าง นวัตกรรมในระบบการขนส่ง ระบบการสื่อสาร นวัตกรรมในการควบคุมระบบอาคาร ฯลฯ สถาปนิกสุนทร บุญญาธิการ เป็นผู้หนึ่งที่ได้มุ่งการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมโดยอาศัยนวัตกรรมทางเทคโนโลยี ซึ่งมีผลต่อการกำหนดรูปทรงอาคารพร้อม ๆ กับการก่อให้เกิดการประหยัดพลังงาน ดังปรากฏที่อาคารศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 แจ้งวัฒนะ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในแนวคิดใหม่-ทำใหม่ ที่ยังขาดความชัดเจนในความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม เป็นผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่สำหรับสังคมไทยปัจจุบันและเป็นตัวบ่งชี้ทางออกที่เป็นทางเลือกทางหนึ่งในแนวรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สามารถตอบโจทย์ตามข้อ 3 “การเผชิญกับปัญหาวิกฤตในบริบทโลก”

ภาพ ร-7 ศูนย์ราชการเฉลิม-
พระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม
2550
(ที่มา: ผู้วิจัย, 2555)

5. กระบวนการพัฒนา การวิจัย และการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม

ข้อสรุปประการสำคัญประการหนึ่งจากงานวิจัยนี้ คือ การวางแนวทางการพัฒนาการวิจัยและการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ในมิติการคิดใหม่-ทำใหม่ ซึ่งยังมีการดำเนินงานอย่างจำกัดภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดทางสังคมปัจจุบัน โดยที่

แนวการปรับเปลี่ยนที่มีการใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์เป็นหลัก ไม่เอื้อต่อการพัฒนาสู่นวัตกรรมในเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากปัจจัยบริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม ยังมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม ในสภาพการณ์ที่มีปัจจัยบริบทเช่นนี้ การนำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ จึงเป็นทางออกที่มีความเป็นไปได้มากในการตอบโจทย์ที่เป็นการแก้ปัญหาวิกฤตในบริบทโลกพร้อม ๆ กับการสร้างสรรค์ที่เป็นการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันและอนาคต

ดังนั้น จึงต้องมีองค์ที่มุ่งพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ผ่านกระบวนการวิจัยและการสร้างสรรค์ โดยอาจมีการจำลองรูปแบบและการทดสอบที่มีความสอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิต มิใช่เป็นเพียงรูปแบบไว้บริบทอย่างที่เป็นอยู่

6. อิทธิพลของกระแสบูรพาภิวัตน์

กระแสบูรพาภิวัตน์กำลังเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะจากอิทธิพลของกลุ่มประเทศที่มีความเจริญและความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และอินเดีย ฯลฯ ใน “ตะวันออก-ตะวันตก...ใครสร้างโลกสมัยใหม่” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552) และ “บูรพาภิวัตน์: ภูมิรัฐศาสตร์ และเศรษฐกิจโลกใหม่” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554) ได้ชี้นำไปที่การเกิดขึ้นของ ‘ตะวันออก’ ก่อน ‘ตะวันตก’ และการที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุค ‘บูรพาภิวัตน์’

การที่กระแสโลกกำลังปรับเปลี่ยนทิศทางโดยหันกลับเข้าสู่ ‘โลกตะวันออก’ จำเป็นที่ประเทศไทยต้องมีการปรับยุทธศาสตร์ทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและสภาพแวดล้อมกายภาพ โดยเฉพาะในระบบการคมนาคมขนส่งที่จะมีการต่อเชื่อมข้ามประเทศมากขึ้น รูปแบบงานสถาปัตยกรรมโดยรวมอาจมีเอกลักษณ์ที่สะท้อนบริบทยุคบูรพาภิวัตน์ด้วย ซึ่งจะเป็นโจทย์วิจัยที่นำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้บริบทบูรพาภิวัตน์

7. สรุปข้อเสนอแนะ

ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ จำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยเชิงลึก โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามปัญหาวิกฤตในบริบทโลก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาวิกฤตด้านพลังงาน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งจะเป็นปัจจัยบริบทที่มีความสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนและแก้ปัญหาสังคม

ยุคใหม่ภายใต้อิทธิพลกระแสบูรพาภิวัตน์ บัณฑิตวิทยาลัยทั้งหมดเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องที่ทำให้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบัณฑิตวิทยาลัยต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ต้องอาศัยการติดตามและการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลง แต่ปัญหาที่สำคัญยังอยู่ที่ว่า รูปแบบงานสถาปัตยกรรมก็อาจเป็นตัวนำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบริบทได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่แย้งกับความคิดของ เรม คูลฮาาส (Rem Koolhaas) ที่ว่า “ไม่คิดว่าสถาปัตยกรรมควรเปลี่ยนแปลงโลกมากเท่าโลกควรจะเปลี่ยนสถาปัตยกรรม” (Lacayo, 2008: 75)

ไม่ว่ากรณีใด เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมย่อมมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดย อาจเป็นต้นเหตุหรือเป็นผลของการเปลี่ยนแปลง

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

1. ลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย ทั้ง 5 ประการ ทั้งลักษณะเชิงนามธรรม ลักษณะเชิงรูปธรรม ลักษณะความงาม รูปลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และลักษณะไทยตามความเป็นไทย/วิถีไทย ต่างมีสาระสำคัญและการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ได้แตกต่างกัน จำเป็นต้องนำมาใช้โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปัจจุบันในบริบทของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพหุลักษณ์ โดยไม่สร้างความขัดแย้งเชิงบริบท และเชิงฐานานุลักษณ์ เพื่อให้เกิดการยอมรับของสังคมโดยรวม

2. การวิจัยเชิงสร้างสรรค์เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ ไม่ใช่การพรรณานาสาระ จึงเสนอแนะให้มีการศึกษาวิจัยเชิง 3 มิติ ในลักษณะการทดลองค้นหารูปแบบ/วิธีการในการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมแนวใหม่ ๆ เพื่อเป็นต้นแบบ/ตัวอย่างแก่เหล่าสถาปนิกในการนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

3. สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ส่วนหนึ่งมีรูปแบบที่สืบสานจากเรือนพื้นถิ่น ทั้งการจัดผังและรูปทรง/สัดส่วน โดยการนำมาปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างลักษณะไทยสมัยใหม่สำหรับบ้านพักอาศัยและอาคารสาธารณะบางประเภท ในแนวสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย

4. เนื่องจากบริบททางสภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต รวมถึงเกิดการพัฒนาเทคโนโลยีอาคารที่ล้ำหน้า เพื่อแก้ไขหรือลดทอนปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในการสร้างสรรค์ลักษณะไทยในสถาปัตยกรรมในเรื่องนวัตกรรมเชิงวัสดุ วิธีการก่อสร้างและอุปกรณ์ประกอบอาคารที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบ รูปทรง/สัดส่วนทางสถาปัตยกรรม^๑

^๑ บัณฑิตด้านเทคโนโลยีมีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบ เช่น กรณีการติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์บนหลังคาส่งผลต่อความเอียงลาด และการหันทิศทางของหลังคา

5. แนวทางการออกแบบตามแนวการคิดใหม่-ทำใหม่อย่างแท้จริง ยังเป็นประเด็นท้าทายที่สถาปนิกผู้ออกแบบส่วนหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่มากนักได้ให้ความสำคัญในกระบวนการออกแบบโดยไม่ได้นิยามยกส่วนประกอบและส่วนประสมที่สถาปัตยกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือที่มีอยู่เดิมมาใช้ในการออกแบบ แต่เป็นการประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่หรือบริบทปัจจุบัน และนำเสนอแนวทางการออกแบบหรือรูปลักษณะใหม่เพื่อให้เห็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

6. อาคารมาตรฐานที่เป็นอาคารทางราชการ มักเป็นอาคารที่มีลักษณะไทย แต่ไม่ได้กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ เช่น สถานีตำรวจ อาคารเรียน อาคารศูนย์กีฬาและอาคารทางราชการต่าง ๆ เป็นต้น โดยอาคารดังกล่าวเป็นอาคารมาตรฐานที่ได้รับการออกแบบมาแล้วมากกว่า 20 ปี ที่สำคัญอาคารเหล่านี้เป็นอาคารที่ควรมีการคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้ใช้อาคาร การคำนึงถึงการอนุรักษ์พลังงาน การคำนึงถึงบริบท ระบบนิเวศตามท้องถิ่น การคำนึงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน และควรสนับสนุนให้อาคารเหล่านี้เป็นอาคารที่อยู่ในมาตรฐานอาคารเขียวไทย (TREES)

ดังนั้นจึง ควรมีงานวิจัยเพื่อส่งเสริมให้เกิดมาตรฐานอาคารเขียวในงานสถาปัตยกรรมของทางราชการ เพื่อให้อาคารเหล่านี้เป็นตัวอย่างสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยที่มีแนวคิดสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนับเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

7. รูปแบบทางกายภาพที่มีลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่พบในการศึกษาทางทฤษฎีและจากการสัมภาษณ์ คือ รูปแบบของพื้นที่ 'สีเทา' หรือพื้นที่กึ่งนอกกึ่งใน ซึ่งเป็นรูปแบบทางกายภาพที่พบได้ในประเด็นต่าง ๆ ตามแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) ของสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงถือเป็นรูปแบบที่มีความโดดเด่น เช่น พื้นที่สีเทาในสถาปัตยกรรมอนุรักษ์พลังงาน ในกรณีของมหาวิทยาลัยชินวัตร พื้นที่สีเทาที่เป็นส่วนของกลุ่มพื้นที่ที่ควบคุมด้วยระบบธรรมชาติ ทำให้เกิดการแบ่งพื้นที่ที่เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พลังงานในอาคารสาธารณะ กรณีพื้นที่สีเทาที่มาจากลักษณะของชายคาที่ยื่นยาวและการมีได้ดูสูงที่สถาบันอาศรมศิลป์ ทำให้ไม่ต้องใช้เครื่องปรับอากาศตลอดเวลา กรณีอาคารสถาบันบัณฑิตศึกษาจุฬาภรณ์ มีพื้นที่สีเทาบริเวณใต้ถุนอาคาร สามารถสร้างคุณภาพชีวิตที่ให้ผู้ใช้อาคาร เนื่องจากเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันและนั่งพักผ่อน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดสภาวะสบาย

ด้วยกรณีตัวอย่างดังกล่าวจึงเห็นว่า **พื้นที่สีเทาเป็นรูปแบบที่มีอิทธิพลสำคัญ**

ต่อลักษณะความเป็นไทยในงานสถาปัตยกรรม และควรมีงานวิจัยด้านลักษณะ และศักยภาพของพื้นที่สีเทาในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

8. ในการบูรณาการจำเป็นต้องมีการทดลองในแนวทางเบื้องต้นให้มีความหลากหลาย ปัจจัยสำคัญอันหนึ่งของแนวบูรณาการ อาจพิจารณาได้จากลักษณะเฉพาะที่มีได้สร้างสรรค์โดยสถาปนิก หรือจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาในสังคมร่วมสมัยด้วย เช่น รูปแบบการตกแต่งโดยชาวบ้านตามสถานที่ต่าง ๆ การทดลองดังกล่าวจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ตามที่ได้เสนอไว้ โดยเฉพาะรากฐานทางความคิดแบบตะวันออก ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ/สภาพภูมิอากาศ การผสมผสานตามลักษณะบริบทสังคมไทยแบบพหุนิยม บริบทที่มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย โดยคำนึงถึงมิติรูปธรรม/นามธรรม/สุนทรีย์ภาพ และการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังไม่ได้รับการตระหนักจากสังคมเท่าที่ควร จึงยังขาดการร่วมพัฒนาและสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในวงกว้างอันจะส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อไป

บรรณสารอ้างอิง
และที่มาภาพ

บรรณสารอ้างอิง EXECUTIVE SUMMARY

อนเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาภิวัตน์: ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลก*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.

Frampton, K. (1983) "Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance", in Foster, H. (1983) *The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture*. Seattle: Bay Press.

Howkins, J. (2013). *Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. London: Penguin.

Lim, W. S. W. and Beng, T. H. (1998). *The New Asian Architecture*. Singapore: Select Books.

Nagashima, K. (1999). *Global Approach toward Architecture of the Future*. Presented at the XX UIA Beijing Congress, as a joint publication by Union Internationale des Architects and the Japan Institute of Architects.

Tzonis, A and Lefaivre, L. (2003). *Critical Regionalism: Architecture and Identity in a Globalized World*. New York: Prestel Publishing.

บรรณสารอ้างอิงบทนำรวม

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2534). ซอยหลังสวนพลู, *สยามรัฐ*, ฉบับวันที่ 12 กรกฎาคม 2534. หน้า 5.

ชาติรี ประภิตนนทการ. (2547 ก). จาก “สยามเก่า” สู่ “ไทยใหม่” : ความหมายทางสังคม และการเมือง ในงานสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2394-2490. ใน *สถาปัตยกรรม... บ้าน...เมือง*, รายงานงานสัมมนาวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 30-31 กรกฎาคม 2547, หน้า 44-48.

ชาติรี ประภิตนนทการ. (2547 ข). *การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม: สยามสมัยไทยประยุกต์ ชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, หน้า 419-462.

นักแสวงหา. (2534). บทแถลงจาก “นักแสวงหา” อันเนื่องมาแต่คำวิจารณ์จาก “สวนพลู” แนวความคิดในการออกแบบศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์. *สยามรัฐ* ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม 2534, หน้า 5.

- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2533). อุปสรรค 12 ประการ ในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทย. *อาษา*, เล่มที่ 15, กันยายน – ตุลาคม, หน้า 52-57.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2537). สถาปัตยกรรมไทย: ข้อจำกัดและทางเลือกในการสืบสาน. *อาษา*. พฤศจิกายน, หน้า 86-95.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2539). สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (ไทย ร.9) เอกลักษณะสถาปัตยกรรมไทย: ข้อคิดเห็นบางประการในการกำหนดแนวรูปแบบ – สูตรสำเร็จในการสร้างสรรค์? *อาษา*, มิถุนายน, หน้า 48-65.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2553). “รัฐสภาแห่งใหม่” พิสูจน์ฝีมือสถาปนิกไทย. *อาษา*, 04:53-05:53, หน้า 101-102.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2555). บทสัมภาษณ์ศรีศักร วัลลิโภดม ในโครงการวิจัย *การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2555.
- สมาคมสถาปนิกสยามฯ. (2529). “สถาปนิก (กำลัง) หลงทาง?” *จดหมายเหตุอาษา*, มีนาคม, หน้า 3.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาวินิจฉัย: ภูมิ-รัฐศาสตร์ และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- Baldwyn, B. M. (1984). “Architecture Identity Disaster” in *Post Bag, Bangkok Post*, October 5.
- Noobanjong, K. (2013). *The Aesthetics of Power: Architecture, Modernity, and Identity from Siam to Thailand*. Bangkok: White Lotus.
- Povatong, P. (2011). *Building Siwilai: Transformation of Architecture and Architectural Practice in Siam During the Reign of Rama V, 1868-1910*. Doctoral dissertation, University of Michigan, pp. 63-70.

บรรณสารอ้างอิงบทสรุปรวม

- การไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ). (2557). พลังงาน...กับมุมมองในเชิงกลยุทธ์. *เดลินิวส์*, 26 สิงหาคม, หน้า 15.
- ฉันทยา จันทร์เรือง. (2557). *เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในบริบทอาเซียน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง, สาขาวิชาสถาปัตยกรรม.

- วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร, นุชกร เสธฐวรกิจ และศิวาพร กลิ่นมาลัย. (2554). *จิตวิทยาสภาพแวดล้อม: มูลูฐานการสร้างสรรคและจัดการสภาพแวดล้อมน่ายู่อาศัย*. กรุงเทพฯ: จี. พี. พี. เซ็นเตอร์, หน้า 74-76.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโถม. (2541). บทสัมภาษณ์ใน ลักษณะไทยในงานสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย (Traditions in Trends). *อาษา*, 04:41, หน้า 89-90.
- สมชาติ จิ่งสิริอารักษ์. (2555). *บทสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในโครงการวิจัย การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. พฤศจิกายน – ธันวาคม 2555.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2555). *บทสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในโครงการวิจัย การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. พฤศจิกายน – ธันวาคม 2555.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. (2555). *บทสัมภาษณ์ ในโครงการวิจัย การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. ตุลาคม 2555.
- อภิรดี เกษมสุข. (2555). *บทสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในโครงการวิจัย การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. พฤศจิกายน – ธันวาคม 2555.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *ตะวันออก-ตะวันตก...ใครสร้างโลกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาภิวัตน์: ภูมิ-รัฐศาสตร์ และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- Cornwel-Smith, P. (2005). *Very Thai: Everyday Popular Culture*. Bangkok: River Books, pp. 54, 189.
- Curtis, W. J. R. (1986). *Towards an Authentic Regionalism. Mimar: Architecture in Development – Regionalism and Architectural Identity*. Mimar 19 – January – March, pp. 24-31.
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/glocal>
- Lacayo, R. (2008). Rem Koolhaas: The Architect Who Takes his Cues from the Rough Realities of the City. In *Time 100: Our Fifth Annual List of the World's most Influential People*. *Time*, May 12, p. 75.
- Lim, W. S. W. and Beng, T.H. (1998). *The New Asian Architecture*. Singapore: Select Books.
- Nagashima, K. (1999). *Global Approach toward Architecture of the Future*. Presented at the xx UIA Beijing Congress, as a joint publication by

Union Internationale des Architects and the Japan Institute of Architects.
Powell, R. (Editor). (1985). *Regionalism in Architecture*. Singapore: Concept
Media.

ที่มาภาพทนำรวม

ธีรพล นิยม. (2555). *บทสัมภาษณ์* ในโครงการวิจัย *การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. ตุลาคม 2555.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, กอบกุล อินทรวิจิตร, สันติ ชันทวิลาสงศ์ และวีระ อินพันทัง. (2536). *พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, หน้า 263.

http://www.foodtravel.tv/travelShow_Detail.aspx?viewId=245

<http://www.theccn-news.com>

ที่มาภาพบทสรุปรวม

ธีรพล นิยม. (2555). *บทสัมภาษณ์* ในโครงการวิจัย *การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่*. ตุลาคม 2555.

นิตยสารอินทาทาเนียบ. (2552). หน้า 48.

Hoskin, J. (1995). *Bangkok by Design: Architectural Diversity in the City of Angels*. Bangkok: Post Books, p. 181.

<http://tontpd.freehomepage.com/page/w12.html>

Sthapitanonda, N. and Mertens, B. (2005). *Architecture of Thailand: A Guide to Traditional and Contemporary Forms*. Bangkok: Asia Books, p. 129.

Wangrungrun, C. (Editor). (1996). *Siam Commercial Bank Park Plaza*. Bangkok: The Key Publisher, p. 51, 53.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

รายการอาคารสถานที่ ที่ได้ออกสำรวจงานสถาปัตยกรรม

เชียงใหม่ (วันที่ 9-12 ธันวาคม 2554)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิด เป็นทางการ	ที่อยู่
โรงแรมแทมมารีน วิลเลจ (พ.ศ. 2545 ได้รับรางวัล “ส่งเสริมเชียงใหม่งาม” จากสถาปนิกล้านนา 45)	องอาจ สาตรพันธุ์	2544	50/1 ถ. ราชดำเนิน ต. ศรีภูมิ เขตเมืองเก่า จ. เชียงใหม่
โรงแรมราชมรรคา (Winner Best Boutique Hotel Winner Outstanding Culture Winner Award for Architecture จาก Thailand Boutique awards 2010)	องอาจ สาตรพันธุ์	2546	6 ซอย 9 ถ. ราชมรรคา ต. พระสิงห์ เขตเมืองเก่า จ. เชียงใหม่
อาคารโมรูมส์ ไฮเต็ล (Mo Rooms)	บริษัท แผลงฤทธิ์ จำกัด	2552	ถนนท่าแพ ต. ช้างกลาง อ. เมือง เขตเมืองเก่า จ. เชียงใหม่
โรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล ดาราเทวี	รุ่ง จันทาบุญ	เปิดเป็นทางการ 2547	51/4 หมู่ 1 ถ. เชียงใหม่-สันกำแพง ต. ท่าศาลา จ. เชียงใหม่
อาคารเฉลิมพระเกียรติ 7 รอบ พระชนมพรรษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	รุ่ง จันทาบุญ	เปิดเป็นทางการ 2555	239 ถ. ห้วยแก้ว ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
หอคำหลวง	รุ่ง จันทาบุญ	2554	ถ. อุทยานหลวงราชพฤกษ์ ต. แม่- เหียะ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
บ้านคุณฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช ศิลปินชาว ไทย และคุณแอนเนต	อรุณ ภูริทัต	2550	100 /7 ถ. สุเทพ ซ. วัดอุโมงค์ 11 จ. เชียงใหม่ (ใกล้มหาวิทยาลัย เชียงใหม่)
หอศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (CMU Art Center)	บริษัท ดันศิลป์ สถาปัตย์ จำกัด	2541	ถ. ห้วยแก้ว ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
สำนักงานและพิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่ง ประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ	บริษัท ดีไซน์ 103 อินเตอร์- เนชั่นแนล จำกัด	2538-2540	ถ. โชตนา ต. ช้างเผือก อ. เมือง จ. เชียงใหม่ (ใกล้ศาลาว่า การเมืองเชียงใหม่)
โรงเรียนปัญญาเด่น	24H (Netherland) เดชา เตียงเกตุ และบริษัท เชียงใหม่ ไลฟ์ คอนสตรัคชั่น	2553	หมู่ 2 อ. หางดง จ. เชียงใหม่ (ห่าง จากสนามบินประมาณ 20 นาที)

บ้านฉายศรี (รางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่น 2541 สมาคมสถาปนิกสยามรางวัล HONORABLE MENTION , ARCASIA- AWARD 99)	ประพจน์ วงศ์ขจรศิลป์	2540	หมู่บ้านเชียงใหม่ เลคแลนด์ ถ. เลียบคลองชลประทาน ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
วิรันดา รีสอร์ท (Veranda Chiangmai TheHigh Resort) (Most Favorite Hotel รางวัลจากนิตยสาร Anywhere)	บริษัท สำนักงานสถาปนิกกรุงเทพ จำกัด (OBA)	2551	192 หมู่ 2 บ้านปางหางดง จ. เชียงใหม่
โรงแรมศิริปันนา วิลล่า รีสอร์ท แอนด์สปา (Siripanna Villa Resort & Spa)	เทียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง	2552	36 ถ. ราษฎร์วิถี ต. วัดเกต อ. เมือง เจริญเมือง จ. เชียงใหม่
Northern small and medium enterprise distribution center	บริษัท สถาปนิก 110 จำกัด	อยู่ระหว่างการก่อสร้าง	อ. เมือง จ. เชียงใหม่

เชียงราย (วันที่ 9-12 ธันวาคม 2554)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิดเป็นทางการ	ที่อยู่
วัดร่องขุน	เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์	เริ่มก่อสร้าง 2540	ต. ป่าอ้อดอนชัย อ. เมือง จ. เชียงราย
บ้าน ถวัลย์ ดัชนี	ถวัลย์ ดัชนี	เริ่มก่อสร้าง 2518	414 หมู่ที่ 13 ต. นางแล อ. เมือง จ. เชียงราย
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (อาคารเรียนหลัก)	บริษัท เอส.เจ.เอ ทวีตี จำกัด บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด และ บริษัท สถาปนิก 110 จำกัด	2546	333 หมู่ 1 ต. ท่าสูด อ. เมือง จ. เชียงราย
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (อาคารสำนักงานอธิการบดี)	บริษัท เอส.เจ.เอ ทวีตี จำกัด บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด และ บริษัท สถาปนิก 110 จำกัด	2546	333 หมู่ 1 ต. ท่าสูด อ. เมือง จ. เชียงราย
วิหารพระเจ้าล้านทองเฉลิมพระเกียรติฯ	รุ่ง จันทร์บุญตา	2550	333 หมู่ 1 ต. ท่าสูด อ. เมือง จ. เชียงราย
หอฝิ่น อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ	อาคม เวชกานนท์	2545 / 2548	บ้านสบรวก ต. เวียง อ. เชียงแสน จ. เชียงราย
เกรทเธอร์แม่โขงลodge Greater Mekong Lodge	อาคม เวชกานนท์	2542-2545	บ้านสบรวก ต. เวียง อ. เชียงแสน จ. เชียงราย
โรงแรมริมกก รีสอร์ท	จามร รักการดี	2533	6 หมู่ 4 ถ. แม่กก อ. แม่กก จ. เชียงราย

ชลบุรี (วันที่ 16 ธันวาคม 2554)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิด เป็นทางการ	ที่อยู่
กุฏิสงฆ์ วัดเขาพุทธโคดม รางวัล ชมเชยการประกวด Monk's cell community AR awards for Emerging Architecture 2006	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2547-2549	42/2 หมู่ 4 ต. สุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี
อาคารเรียนพระสงฆ์ วัดเขาพุทธโคดม รางวัลเหรียญทองสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคารประหยัดพลังงาน และ รักษาสภาพแวดล้อมอาคาร (2009) อาคารเรียนพระสงฆ์ (พระปณณมัน ตานี-บุตรมหาเถระ)	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2548	42/2 หมู่ 4 ต. สุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี
อาคารพิพิธภัณฑ์และอาคารเรียน พระสงฆ์ วัดเขาพุทธโคดม TIDA AWARD 2010 WINNER PRICE 2010 TYPE INSTITUTE (CONTEMPORARY VALUE) judge by Interior Association of Thailand. / WAAWARDS WINNER / 7 th CYCLE 20+10X World Architecture Community, 2010, @USA walled monks cell	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2551	42/2 หมู่ 4 ต. สุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี
กุฏิสงฆ์ เขิงเขาพุทธโคดม AR Awards : Emerging Architecture Awards 2010: Highly Commended [The architectural review] @ United Kingdom walled monks cell	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2552-2553	42/2 หมู่ 4 ต. สุรศักดิ์ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี
หอไตร วัดป่าวิชรบรรพต WA AWARDS WINNER / 6 th CYCLE 20+10X World Architecture Community, March 2010, @ USA	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2548-2549	57/2 ต. หนองช้างคอก อ. เมือง จ. ชลบุรี

อาคารที่พักอูบาสิกา วัดป่าวชิรบรรพต	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2550	57/2 ต. หนองข้างคอก อ. เมือง จ. ชลบุรี
กุฏิพระสงฆ์ วัดป่าวชิรบรรพต	สุริยะ อัมพันศิริรัตน์	2550-2551	57/2 ต. หนองข้างคอก อ. เมือง จ. ชลบุรี
อุโบสถ วัดป่าวชิรบรรพต	บริษัท ดีไซน์ 103 อินเตอร์-เนชั่นแนล จำกัด	2528	57/2 ต. หนองข้างคอก อ. เมือง จ. ชลบุรี
Exotica Casa Private House	รุจนะ ประคองวิทยา	2538	บริเวณสนามกอล์ฟ Phoenix อ. บางละมุง จ. ชลบุรี
หอศิลปะและวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา	บริษัท โมวิด้า จำกัด (Movida) อนันต์ ตันตาศินี	2547	169 ถ. ลงหาดบางแสน ต. แสน-สุข อ. เมือง จ. ชลบุรี
บ้านบางสะพาน	บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด	2548	อ. บางสะพาน จ. ชลบุรี

กรุงเทพฯ-ปทุมธานี (ปริมาตร) (วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2555)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิดเป็นทางการ	ที่อยู่
โรงงานกาษาปณิใหม่	บริษัท สำนักงานสันธยาและคณะ จำกัด	2535-2546	หลักกิโลเมตรที่ 34-35 13/1 หมู่ 2 ถ. พหลโยธิน ต. คลองหนึ่ง อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี 12120
อาคารอนุสรณ์สถานแห่งชาติ	เรืองศักดิ์ กันตะบุตร และคณะ	2526-2533 เปิดเป็นทางการ 2537	บริเวณสามแยกดอนเมือง ช่วง ถ. วิภาวดีรังสิต บรรจบกับ ถ. พหลโยธิน ต. คูคต อ. ลำลูกกา จ. ปทุมธานี
อุโบสถวัดพระธรรมกาย (ผลงานที่สมควรเผยแพร่อย่างยิ่งปี 2541)	ศิริ สุขะวัลลิ	2520-2525	ต. คลองสาม อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี
หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	เรืออากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น (ประธานคณะทำงาน) เกียรติกร สัมปชวลิต รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (ผู้ออกแบบ)	2535-2551 เปิดเป็นทางการ 2553	ถ. เลียบคลองห้า ต. คลองห้า อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี
หอศิลป์ปิ่น	กรมศิลปากร	2539-2544	ต. คลองห้า อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี

กรุงเทพฯ (วันที่ 28 มีนาคม 2555)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิด เป็นทางการ	ที่อยู่
อาคารศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550	กองออกแบบและก่อสร้าง กระทรวงยุติธรรม	2548-2551	120 หมู่ 3 ถ. แจ้งวัฒนะ แขวงทุ่ง สองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ
อาคารกรมสอบสวนคดีพิเศษ	กองออกแบบและก่อสร้าง กระทรวงยุติธรรม	2550	128 ถ. แจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสอง- ห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ
โรงเรียนนานาชาติ กรุงเทพ (International School Bangkok - ISB)	บริษัท เอส.เจ.เอ ทรีตี จำกัด	2534	39/7 ซ. นิชาดาธานี ถ. สามัคคี ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
ธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่ แจ้งวัฒนะ	บริษัท ดีไซน์ 103 อินเตอร์- เนชั่นแนล จำกัด	2550-2552	5/9 แจ้งวัฒนะ ต. คลองเกลือ อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
อาคารพุ่มข้าวบิณฑ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (อาคารสัญลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช)	วิญญู สุวรรณศิริ (และเผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี ร่วมออกแบบ และควบคุมงานก่อสร้าง)	2531-2533	9/9 หมู่ 9 ถ. แจ้งวัฒนะ ต. บางพูด อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
อาคารตรีศร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	บริษัท เลอโมทีฟ จำกัด และ บริษัท จีโอเดสิก จำกัด	2536-2537	9/9 หมู่ 9 ถ. แจ้งวัฒนะ ต. บางพูด อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
อาคารวิทยนิทัศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	บริษัท แพลน อาคิเต็ค จำกัด บริษัท สำนักงานไฟร์เอส จำกัด และบริษัท อินเตอร์ อาคิเต็ค จำกัด	2532	9/9 หมู่ 9 ถ. แจ้งวัฒนะ ต. บางพูด อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
อาคารอเนกนิทัศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	บริษัท โพรเกรส แพลนนิ่ง- อาคิเต็ค จำกัด ตกแต่งภายใน : พงษ์ศักดิ์ อารยางกูร	2549	9/9 หมู่ 9 ถ. แจ้งวัฒนะ ต. บางพูด อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี
อาคารกระทรวงการต่างประเทศ	บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด	2542	ถ. ศรีอยุธยา กรุงเทพฯ
อาคารสำนักงานเลขาธิการองคมนตรี (อาคารทำเนียบองคมนตรี)	บริษัท เอส.เจ.เอ ทรีตี จำกัด	2546-2547	ถ. สราญรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

ภาคใต้ (วันที่ 27-30 พฤษภาคม 2555)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิด เป็นทางการ	ที่อยู่
Baan Thai Surin Hill	คำรณ สุทธิ	2552	92/5 ถ. ศรีสุนทร ต. เขิงทะเล อ. ถลาง จ. ภูเก็ต
Sala Phuket Resort	บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด	2550	333 หมู่ 3 ไม้ขาว จ. ภูเก็ต
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติถลาง	กรมศิลปากร (อุดม สกุลพานิชย์)	2529	อ. ถลาง จ. ภูเก็ต
Royal Phuket Marina	บริษัท ปาล์มเมอร์ แอนด์ เทอร์- เนอร์ (ประเทศไทย) จำกัด	2010 (เฟสแรกสร้าง เสร็จปี 2007)	68 หมู่ 2 ถ. เทพกระษัตริ ต. เกาะแก้ว อ. เมือง จ. ภูเก็ต
ภาวิศา รีสอร์ท ภูเก็ต	กิตติ ถนัดสร้าง (UKD Company Limited)	2552	49 หมู่ 6 ถนนลาฮี-นาคาเล กมลา จ. ภูเก็ต
ประตูเมืองภูเก็ต (Phuket Gateway)	บริษัท สถาปนิกไอดิน จำกัด	2549-2552	ท่าฉัตรไชย จ. ภูเก็ต
โรงแรมอโยธยา	อนุรักษ พรมศรี	2551	112 หมู่ 3 หาดนพรัตน์ธารา อ่าวนาง จ. กระบี่
Phulay Bay A Ritz Carlton	เล็ก บุนนาค	2552	111 หมู่ 3 ต. หนองทะเล อ. เมือง จ. กระบี่
The Tubkaak Krabi Boutique Resort	บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด	2545	123 หมู่ 3 ต. หนองทะเล อ. เมือง จ. กระบี่
พระตำหนักประทับแรมเฉลิมพระ- เกียรติ อ.ปากพอง	ภิญโญ สุวรรณคีรี	2547	หมู่ 5 ต. หูล่อง ปากพอง จ. นครศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	บริษัท สำนักงานไฟร์เอส จำกัด (กลุ่มอาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์)	2535	222 ต. ไทยบุรี อ. ท่าศาลา จ. นครศรีธรรมราช

พระนครศรีอยุธยา (วันที่ 23 พฤศจิกายน 2555)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิดเป็นทางการ	ที่อยู่
โรงแรมยูเคีย ออน เดอะ ริเวอร์	พีรส์ พัชรเศวต	2552	11-12 ถ. คูทอง หมู่ 4 ต. ประตู่ชัย ริมแม่น้ำอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา
อาคารศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา	อภิชาติ วงษ์แก้ว และคณะสถาปนิกของสมาคมสถาปนิกสยามฯ	2529	ถ. ไรจนะ ต. ประตู่ชัย อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา
ศาลาพระมิ่งขวัญ (ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ)	สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	เปิดเป็นทางการ 2527	59 หมู่ 4 ต. ช้างใหญ่ อ. บางไทร จ. พระนครศรีอยุธยา
ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพพระร่วงประเทศ (องค์การมหาชน)	บริษัท ซี. ซี. ดับบลิว จำกัด	2546	59 หมู่ 4 ต. ช้างใหญ่ อ. บางไทร จ. พระนครศรีอยุธยา
ตลาดน้ำอโยธยา	ธวัช มโนจันทร์	2553	65/12 หมู่ 7 ต. ไผ่ลิง อ. พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วันที่ 25-27 มกราคม 2556)

อาคาร	สถาปนิก / ผู้ออกแบบ	ปีที่สร้างเสร็จ / เปิดเป็นทางการ	ที่อยู่
อาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	วีรวรรณ ศีตีสาร	2535	123 ถ. มิตรภาพ อ. เมือง จ. ขอนแก่น
อาคารสำนักงาน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	วิโรจน์ ศรีสุโร และ ธิติ เสงษ์รัมย์	2532	123 ถ. มิตรภาพ อ. เมือง จ. ขอนแก่น
คุ้มสีฐาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น	อรรถ ชมาฤกษ์ เบญจวรรณ ทัศนลีลพร มงคล วงศ์กิติวิมล สิทธา กองสาสนะ	เปิดเป็นทางการ 2555	123 ถ. มิตรภาพ อ. เมือง จ. ขอนแก่น
หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น	วิโรจน์ ศรีสุโร และ ธิติ เสงษ์รัมย์	2542	123 ถ. มิตรภาพ อ. เมือง จ. ขอนแก่น

ศูนย์ประชุมเอนกประสงค์กาญจนาภิเษก	เสวี ณะชานันท์ พิศิษฐ์ ไรจน-วานิช คักดีสิน พูนศิริวงศ์ บริษัทดีไซน์ดีเวลลอป จำกัด	2540	บึงสีฐาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ. เมือง จ. ขอนแก่น
อาคารศาลจังหวัดขอนแก่น 10 บัลลังก์ (เก่า)	สถาปนิก กรมโยธาเทศบาล	2507	ถ. หน้าศูนย์ราชการ อ. เมือง จ. ขอนแก่น
อาคารศาลอุทธรณ์ภาค 4 ศาลจังหวัดขอนแก่น	กองออกแบบ สำนักงานศาลยุติธรรม	2555	ถ. หน้าศูนย์ราชการ อ. เมือง จ. ขอนแก่น
ชีวาทิพย์ สปา	กุลศรี ตั้งสกุล ยิ่งสวัสดิ์ ไชยะกุล	2549	611 รอบบึงแก่นนคร ต. ในเมือง อ. เมืองขอนแก่น จ. ขอนแก่น
ตลาดต้นตาล	กุลศรี ตั้งสกุล ยิ่งสวัสดิ์ ไชยะกุล	2555	ถ. มิตรภาพ จ. ขอนแก่น
อาคารเซ็นทรัลพลาซ่า ขอนแก่น	บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด	2552	ถ. มิตรภาพ ต. ในเมือง อ. เมือง จ. ขอนแก่น
โรงแรมพูลแมน ขอนแก่น ราชา ออร์คิด (Pullman Khon Kaen Raja Orchid hotel)	เจตกำจร พรหมโยธี บริษัทอินเตอร์ดีไซน์ จำกัด	2555	9/9 อาคาร ถ. ประชาสำราญ ต. ในเมือง อ. เมืองขอนแก่น จ. ขอนแก่น
อาคารด่านพรมแดนมุกดาหาร (สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2)	Nippon Koi Co., Ltd.	2550	บ้านสงเปือย ต. บางไพรใหญ่ อ. เมือง จ. มุกดาหาร
อาคารด่านพรมแดนนครพนม (สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 3)	บริษัท เอพซิลอน จำกัด	2554	ต. ในเมือง อ. เมือง จ. นครพนม
หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นครพนม	วิลเลียม เอ.บริกส์	เปิดเป็นทางการ มิถุนายน 2537	ถ. อภิบาลบัญชา อ. เมือง จ. นครพนม
หอประชุมมหาวิทยาลัยวงกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	สมบัติ ธีระตระกูลชัย	2550	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 680 ถ. นิตโย ต. ชาติเชิงชุม อ. เมือง จ. สกลนคร
เจดีย์นิโครธาราม มหาเถรานุสรณ์ วัดป่านิโครธาราม	นิธิ สถาปิตานนท์	2554	วัดป่านิโครธาราม บ้านหนองบึง-บาน ต. หนองบัวบาน อ. หนอง-วัวซอ จ. อุตรดิตถ์
พระบรมธาตุธรรมเจดีย์ วัดโพธิสมภรณ์	พินิจ ณรงค์ศักดิ์	2552	วัดโพธิสมภรณ์ เลขที่ 22 ถ. เพาะ-นิยม ต. มากแข้ง อ. เมือง จ. อุตรดิตถ์

ภาคผนวก 2

รายการการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ

การสัมภาษณ์โดยตรง

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	สถานที่	วัน/เวลา
คุณองอาจ สาตรพันธุ์ 	โรงแรมราชมรรคา จ.เชียงใหม่	10 ธันวาคม พ.ศ. 2554 เวลา 13:30 – 15:30 น.
ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร บุญญธิการ 	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	20 กันยายน พ.ศ. 2555 เวลา 09:40 – 12:30 น.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิรัช พัทธเศวต 	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	20 กันยายน พ.ศ. 2555 เวลา 14:00 – 16:30 น.
คุณอมตะ หลู่ไพบุลย์ คุณทวีชัย วัชรภักย์ เทพาคำ 	Department of Architecture Co., Ltd. อาคาร Smooth Life ถนนสาทรเหนือ บางรัก กรุงเทพฯ	27 กันยายน พ.ศ. 2555 เวลา 09:45 – 12:15 น.
คุณสิน พงษ์หาญยุทธ์ คุณธีรันทรา ศิริสวัสดิ์ 	บริษัท แพลน อาคิเด็ค จำกัด อาคาร Plan House ถนนสาทร 10	27 กันยายน พ.ศ. 2555 เวลา 14:00 – 16:15 น.
ดร. สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา 	SJA + 3D Co., Ltd. อาคารเฉลิมวิทย์ คอร์ท สุขุมวิท 53 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ	10 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 10:00 – 12:30 น.
คุณนิธิ สถาปิตานนท์ 	บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด 81 สุขุมวิท 26 คลองตัน คลองเตย กรุงเทพฯ	10 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 13:50 – 16:00 น.
คุณชาติวี อดาลิตสกุล 	บริษัท ต้นศิลป์สตูดิโอ จำกัด 401/71 ซอยอนามัยงามเจริญ (พระราม 2 33)	16 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 09:30 – 12:45 น.

อาจารย์ ชาตรี ประภิตนันทการ		คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ	16 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 14:40 – 16:30 น.
คุณธีรพล นิยม		สถาบันอาศรมศิลป์ 399 ซอยอนามัยงามเจริญ 25 บางขุนเทียน	24 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 09:40 – 12:30 น.
คุณชัยวัฒน์ ลิ้มวัฒนานนท์		Design 103 International Ltd. Asoke Tower Office Building	30 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 09:40 – 12:30 น.
รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม		มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์ ถนนพระสุเมรุ บวรนิเวศ พระนคร	1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เวลา 10:30 – 12:00 น.
อาจารย์ ดร. เขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง		คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	17 มกราคม พ.ศ. 2556 เวลา 15:00 – 17:00 น.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทงยศ วีระทวีมาศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สิทธา กองสาสนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วารุณี หวัง อาจารย์ อานัติ วัฒนเสถียร นายยง บุญอารีย์		คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	26 มกราคม พ.ศ. 2556 เวลา 09:30 – 11:00 น.

การสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	สถานที่ทำงาน	วัน/เวลาที่ตอบกลับ
คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ	 หนังสือพิมพ์มติชน	30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555
รองศาสตราจารย์ ดร. ต้นข้าว ปาณินท์	 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	12 ธันวาคม พ.ศ. 2555

<p>ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิรดี เกษมสุข</p>		<p>คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>	<p>17 ธันวาคม พ.ศ. 2555</p>
<p>ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมชาติ จึงสิริอารักษ์</p>		<p>คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>	<p>26 ธันวาคม พ.ศ. 2555</p>
<p>ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ล. ปิยลดา ทวีปรัชนีพร</p>		<p>คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	<p>30 ธันวาคม พ.ศ. 2555</p>

ภาคผนวก 3

สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์โดยตรง

สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์สถาปนิกโดยตรง แบบที่ 1

1. แนวคิดเบื้องหลังงานออกแบบอาคาร/โครงการ แรงบันดาลใจที่นำไปสู่แนวคิดดังกล่าว
2. ท่านในฐานะผู้ออกแบบ มีความพอใจหรือความภูมิใจกับผลงานออกแบบอย่างไร เป็นไปอย่างที่คิดไว้หรือไม่ มีข้อเด่นข้อด้อยประการใด
3. ส่วนที่แสดงถึงลักษณะไทยสมัยใหม่อย่างเด่นชัดตามความเข้าใจของท่าน และมีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร
4. โดยสรุปแล้วท่านได้หลักคิดประการใด ที่ชี้นำไปสู่การสร้างสรรค์ เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ซึ่งสามารถนำไปใช้กับงานออกแบบสถาปัตยกรรมในโครงการใหม่ได้ หรือไม่อย่างไร

พร้อมกันนี้อาจมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามรายการดังนี้ โดยขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับผลงานออกแบบของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยเชิงนามธรรมและรูปธรรม ลักษณะความงาม รูปลักษณเชิงสัญลักษณ์ (various aspects of Thai architectural identity)
2. การวางผังและการสร้างมวล (architectural configuration)
3. ความสำคัญของสัดส่วน และการจัดองค์ประกอบ (architectural scale/proportion and composition)
4. การใช้ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม (architecture features: elements/ornaments)
5. การพัฒนาสถาปัตยกรรมเขียว/การพัฒนาที่ยั่งยืน (green architecture and sustainable development)
6. บูรณาการภายใต้อิทธิพลโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ (glocalization)

สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์สถาปนิกโดยตรง แบบที่ 2

1. ในฐานะที่ท่านเป็นสถาปนิกอาวุโสที่มีผลงานออกแบบที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก ในภาพรวมขอให้ท่านพูดถึงแนวคิดเบื้องหลังงานออกแบบ รวมทั้งแรงบันดาลใจที่นำไปสู่แนวทางการออกแบบ
2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ โปรดยกตัวอย่างงานออกแบบสถาปัตยกรรมของท่านเอง หรือของผู้อื่นที่ท่านคิดว่า เป็นตัวอย่างที่ดีของงานออกแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่

3. หากท่านมีข้อคิดเห็นบางประการที่จะบอกที่มีวิจัยในรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับ 1) ลักษณะไทยในภาพรวม 2) การจัดวางผังและการขึ้นรูป (configuration) 3) การจัดองค์ประกอบ (composition) และสัดส่วน (scale/proportion) 4) การใช้ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม (architecture features) 5) การพัฒนาสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 6) บูรณาการภายใต้อิทธิพลโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ (glocalization) ในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ โปรดัคชั่นแจ่มพร้อมยกตัวอย่าง
4. โดยสรุปแล้ว ท่านมีอะไรจะชี้ทางไปสู่การสร้างสรรค์ เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์นักวิชาการโดยตรง

1. ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในอดีต มีส่วนกำหนดรูปแบบ 'บ้านและเมือง' อย่างไร และได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในสังคมปัจจุบัน (เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐาน)
2. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย อาจไม่จำเป็นสำหรับวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ แต่หากต้องการแสดงถึงลักษณะประจำชาติ สำหรับอาคารสถานที่สาธารณะบางประเภท จำเป็นต้องสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยขึ้นมาเป็นการเฉพาะหรือไม่ เพราะไม่อาจนำรูปแบบวัด-วังในอดีตมาใช้ ด้วยมีปัญหามูลฐานานุกรมที่ต้องสัมพันธ์กับฐานานุกรมศักดิ์
3. ขอให้ท่านอาจารย์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบต่าง ๆ ที่สถาปนิกปัจจุบันพยายามออกแบบโดยอิงรูปแบบในอดีตทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม รูปธรรมเชิงสัญลักษณ์ เช่น การจัดให้มีหลังคาทรงจั่วซ้อนชั้นเฉพาะตรงบริเวณทางเข้าหลักอาคารศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ฯลฯ หรือลักษณะนามธรรม เช่น การจัดให้มีลักษณะโปร่งเบา ลอยตัว ด้วยระเบียบวงเดินพร้อมเสาของโรงแรมราชมรรคา จังหวัดเชียงใหม่ ฯลฯ

การสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

สาระสำคัญของคำถามในการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1. จากมิติทางประวัติศาสตร์ ที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลภายนอกอย่างหลากหลาย ประกอบกับลักษณะพฤติกรรมของชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ในพื้นที่ จนกล่าวได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมพหุลักษณะ จึงขอถามว่า มีความจำเป็นต้องสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมทั่วไปให้มีเอกลักษณ์ไทยหรือไม่
2. สำหรับงานสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น อาคารรัฐสภา อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ ฯลฯ เหล่านี้ ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองมักเห็นว่าจะต้องออกแบบให้มีลักษณะไทย แต่ประเด็นอยู่ที่ว่า อาคารเหล่านี้เป็นอาคารในประเภทที่ไม่เคยมีมาก่อน (ไม่ใช่ประเภทวัด และวัง) แล้วจะมีการออกแบบที่แสดงเอกลักษณ์ไทยในเชิงรูปธรรมได้อย่างไร โดยไม่ไปไขว่คว้าเอา 'ของสูง' มาใช้กับอาคารประเภทอื่นที่ไม่ใช่วัดและวัง เพื่อไม่เป็นการขัดต่อความสัมพันธ์ระหว่างฐานานุกรมกับฐานานุกรมศักดิ์
3. ที่ผ่านมาโดยเฉพาะในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการนำ "รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์" มาใช้ เป็น

รูปแบบของอาคารที่ทำการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอาคารที่ทำการของกระทรวงต่าง ๆ อาคารศาลากลางและอาคารศาลประจำจังหวัด รวมทั้งอาคารหอประชุมธรรมศาสตร์ และอาคารโรงละครแห่งชาติ **ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ซึ่งปัจจุบันก็ใช้รูปแบบดังกล่าวน้อยลงมากแล้ว**

4. ปัจจุบัน สถาปนิกมักสนใจนำรูปแบบเชิงสัญลักษณ์มาใช้กับอาคารที่ต้องการแสดงออกเอกลักษณ์ไทย โดยนำมาประกอบกับอาคารที่มีรูปลักษณะสมัยใหม่ใน 2 กรณีหลัก ๆ ดังนี้

ในกรณี ก. เป็นการนำรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ตามคติไตรภูมิด้วยรูปแบบไทยประเพณีมาใช้กับอาคารรูปแบบสมัยใหม่ เช่น กรณีอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ มีส่วนยอดเป็นรูปแบบเจดีย์สี่ทอง

ในกรณี ข. เป็นการนำรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ที่มีการปรับรูปแบบให้ดูทันสมัยมาใช้กับอาคารรูปแบบสมัยใหม่ เช่น กรณีอาคารศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ที่มีหลังคากระจกทรงจั่วซ้อน 3 ชั้น จัดวางอยู่หน้าอาคารเป็นส่วนหลังคาทางเข้า

ท่านมีความคิดเห็นต่อแนวรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ทั้งสองกรณีอย่างไร

5. สถาปนิกหลายท่านได้นำปัจจัยทางภูมิอากาศ โดยเฉพาะสภาพอากาศร้อนชื้นมากำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยไม่นำปัจจัยด้านรูปแบบเฉพาะ (style) ที่มีลักษณะไทย/ท้องถิ่นมาเป็นปัจจัยหลัก **ท่านมีความคิดเห็นต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมดังกล่าวอย่างไร**

6. สถาปนิกอีกหลายท่านได้ให้ความสำคัญกับการจัดให้มีพื้นที่สีเขียว ทั้งภายนอกและภายในอาคาร (เป็นลานโล่งตรงกลาง) รวมทั้งการออกแบบอาคารในแนวสถาปัตยกรรมเขียว ในมิติการลดการใช้พลังงาน รวมทั้งการลดการใช้วัสดุก่อสร้างที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสภาวะแวดล้อม ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปถึงกระบวนการก่อสร้างและการใช้งาน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อสภาพแวดล้อม **ท่านคิดว่าแนวทางต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา โดยลำพังตามแนวสถาปัตยกรรมเขียว เป็นการเพียงพอต่อการสร้างสรรค์ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยหรือไม่ อย่างไร หรือว่ายังจะต้องนำมิติทางด้านรูปแบบ (style) มาพิจารณาประกอบในการออกแบบ**

7. ท่านคิดว่า**ปัจจัยดั้งเดิม**ต่อไปนี้มีความสำคัญต่อการนำมาบูรณาการในงานออกแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ให้มีลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยหรือไม่ อย่างไร หรือว่าไม่ควรนำมาพิจารณาในงานออกแบบสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบัน

1. การนำรูปแบบการจัดผังและการจัดรูปอาคาร ในมิติ 'planning & configuration'
2. การนำสัดส่วนหลังคาและอาคาร ในมิติ 'scale & proportion'
3. การนำองค์ประกอบและส่วนประดับ ในมิติ 'components, elements & ornaments' ซึ่งเป็นปัจจัย/รูปแบบดั้งเดิมมาร่วมบูรณาการในการออกแบบอาคารสำหรับสังคมปัจจุบัน เป็นการผสมผสาน 'ของเก่า' กับ 'ของใหม่'

ภาคผนวก 4

รายการจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน”
เพื่อการอภิปรายผลของงานวิจัย

1. ครั้งที่ 1

รายชื่อวิทยากร	สถานที่	วัน/เวลา
รองศาสตราจารย์ ดร. ต้นข้าว ปาณินท์ 	ห้อง 415 อาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	21 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เวลา 9:00 – 12:30 น.
คุณสุริยะ อัมพันศิริรัตน์ 	ห้อง 415 อาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	21 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เวลา 9:00 – 12:30 น.

2. ครั้งที่ 2

รายชื่อวิทยากร	สถานที่	วัน/เวลา
คุณวรรณพร พรประภา 	ห้อง 314 อาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	29 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เวลา 9:00 – 12:30 น.
คุณชาติรี อดาลิตตสกุล 	ห้อง 314 อาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	29 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เวลา 9:00 – 12:30 น.

คำถามสำหรับวิทยากรเกี่ยวกับเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (15 ข้อ)

1. ความพยายามในการศึกษาและออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ เพื่อให้มีการสื่อสาร “สิ่งที่คุ้นเคย” ผู้คนรับรู้ได้ เชื่อมโยงกับอดีตในเชิงวัฒนธรรมได้นั้น นับว่ามีเหตุผลหรือความจำเป็นประการใดหรือไม่
2. หากเห็นด้วยกับการสื่อสารด้วย “สิ่งที่คุ้นเคย” ท่านคิดว่าน่าจะเป็นการสื่อสารด้วยแนวคิดเชิงนามธรรม (abstract concept) ก็เป็นการเพียงพอ เช่น ความโปร่งโล่ง ความสงบ ฯลฯ หรือว่าจะต้องสื่อสารด้วยรูปแบบที่มีความชัดเจนเชิงรูปธรรม เช่น รูปแบบระเบียบมีเสลาดอกรายล้อมลาน เป็นต้น
3. การนำรูปแบบอาคารประเภทวัดในอดีตมาใช้กับอาคารประเภทโรงแรมในปัจจุบัน หรือการนำรูปแบบการจัดผังของเรือนพักอาศัย มาเป็นต้นแบบการจัดผังอาคารสมัยใหม่ เช่น ศูนย์การประชุม เป็นต้น นับได้ว่ามีตรรกะเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. จำเป็นหรือไม่ที่จะออกแบบให้มีการสืบสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น เฉพาะในท้องถิ่นนั้น ๆ และมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร หากมีการนำอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหนึ่งไปใช้ในอีกท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงอัตลักษณ์นอกบริบท
5. การนำลักษณะทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรมในอดีตมาใช้โดยมีการปรับรูปแบบตามบริบทสมัยใหม่ เพื่อเป็นการสื่อสาร “สิ่งที่คุ้นเคย” ที่จัดเป็นการสืบสานทางวัฒนธรรม มีความเป็นไปได้อย่างไร และมีความเหมาะสมเพียงใด ในกรณีต่อไปนี้ :
 - 5.1 รูปลักษณะในภาพรวม เช่น หลังคาทรงจั่ว ลักษณะไม้ตรภาค ฯลฯ
 - 5.2 การจัดระเบียบ “scale” และ “proportion” ที่อิงกับรูปแบบเดิม
 - 5.3 การใช้องค์ประกอบ ส่วนประกอบ หรือส่วนประดับตกแต่ง เช่น ค้ำยัน ชุ่มประตู ลวดลาย ช่องเปิด ฯลฯ
6. การจัดพื้นที่ใช้สอยที่สะท้อนลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยของงานสถาปัตยกรรมในอดีตมีความเป็นไปได้ อย่างไร และมีความเหมาะสมเพียงใดสำหรับงานสถาปัตยกรรมปัจจุบัน
 - 6.1 ลักษณะชาน ลาน การรายล้อม การเชื่อมต่อพื้นที่
 - 6.2 ลักษณะการจัดที่มีลำดับการเข้าถึง
 - 6.3 ลักษณะการจัดเป็นกลุ่มอาคารขนาดเล็กในทำนองเดียวกับเรือนไทย
7. ถ้าวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างในสังคมปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปมาก การยังยึดติดกับวัสดุก่อสร้าง โครงสร้าง และการก่อสร้างที่เคยเป็นมาในอดีตมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และควรพิจารณาในมิติของ “สัจจะ” ด้วยหรือไม่
 - 7.1 วัสดุ เช่น วัสดุผนังหลังคาโดยมีการเสริมวัสดุกันการรั่วซึม

- 7.2 โครงสร้าง เช่น การใช้โครงสร้างเหล็ก แต่แสดงออกคล้ายคลึงกับโครงสร้างไม้
- 7.3 การก่อสร้าง เช่น การหุ้มเสาคอนกรีตเสริมเหล็กที่เหลื่อมด้วยไม้รอบเสาให้ดูเป็นเสาไม้กลม
8. การสร้างสภาวะสบายทางอุณหภูมิ (Thermal Comfort Zone)
 - 8.1 ด้วยการปิดกั้นสภาวะภายนอกออกจากสภาวะภายใน เป็นรูปแบบที่มักเรียกกันว่า **“แบบตู้เย็น”** มีความเหมาะสมอย่างไรในสภาพการณ์ปัจจุบันและจะนำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ได้หรือไม่
 - 8.2 ด้วยการออกแบบอาคารให้มีลักษณะโปร่ง/พูน เพื่อให้มีการระบายความร้อน เพื่อลดความเป็น **“กระดิกน้ำร้อน”** ซึ่งจะช่วยลดการใช้พลังงานในระบบปรับอากาศที่ใช้กับพื้นที่ใช้งานหลัก ในลักษณะเช่นนี้เป็นการส่งเสริมการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยหรือไม่
9. การสร้างสภาวะสบายทางสายตา โดยการจัดให้มีลำดับจากความสว่างสู่ความสลัวและความมืด เช่นที่ปรากฏในเรือนไทย จากความสว่างในพื้นที่ชาน สู่ความสลัวในพื้นที่ระเบียง และความมืดในพื้นที่ภายในตัวเรือน จัดเป็น**ภูมิปัญญาที่ควรจะได้มีการสืบสานต่อ** เพื่อแสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่หรือไม่อย่างไร
10. ในลักษณะความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อแสดงออกเอกลักษณ์ไทย
 - 10.1 ควรเป็นไปในลักษณะ**เอาชนะธรรมชาติ** หรือ**อยู่ร่วมกับธรรมชาติ**
 - 10.2 หากเป็นการ**เอาชนะธรรมชาติ** ควรมีรูปแบบการจัดอย่างไร
 - ก. ธรรมชาติที่เป็นต้นไม้
 - ข. ธรรมชาติที่เป็นน้ำ
 - 10.3 หากเป็นการ**อยู่ร่วมกับธรรมชาติ** ควรมีรูปแบบการจัดอย่างไร
 - ก. ธรรมชาติที่เป็นต้นไม้
 - ข. ธรรมชาติที่เป็นน้ำ
11. กระแสโลกาภิวัตน์พร้อมกับการพัฒนาสู่ความทันสมัย ตามความเห็นของท่านคิดว่าทำให้เกิด
 - 11.1 การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์**มากขึ้นตามลำดับ** อย่างไร
 - 11.2 ความตื่นตัวในกระแสท้องถิ่นภิวัตน์ ทำให้เกิดการ**ผสมผสานแนวคิดโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์** ได้หรือไม่อย่างไร
12. ด้วยอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีมากขึ้น ๆ อาจมีผลกระทบต่อการสลายตัวของคติความเชื่อและประเพณีต่างๆ ท่านคิดว่าในอนาคต**รากทางวัฒนธรรมจะเลือกรางไปจนไม่เป็นเงื่อนขา**ที่ทำให้ต้องสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยอีกต่อไป หรือว่า**รากทางวัฒนธรรมจะคงอยู่คู่กับคนไทย**
13. สังคมไทยยังคงมีเรื่องของ **“ที่ต่ำที่สูง”** ควบคู่กับความเป็นไทย ถ้าเช่นนั้น**ความสัมพันธ์ระหว่างฐานานุกรบกับฐานานุศักดิ์** ยังเป็นเงื่อนขาที่ต้องนำมาพิจารณาในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม โดยมีข้อยกเว้น

หรือไม่ ในกรณีที่จะต้องแสดงเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมสำหรับอาคารประเภทที่มีความสำคัญระดับชาติในสังคมปัจจุบัน แต่เป็นประเภทที่ไม่มีในอดีต จึงจำเป็นต้องนำลักษณะ “ของสูง” จากสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวังมาใช้ ท่านเห็นด้วยหรือไม่เพื่อการสื่อสาร “สิ่งที่คุ้นเคย”

14. แม้ว่าสังคมมีการพัฒนาสู่ความทันสมัยมากยิ่งขึ้น แต่การคงลักษณะพื้นถิ่น/ท้องถิ่นร่วมสมัยยังคงเป็น **เงื่อนไข** เพื่อการอนุรักษ์ภูมิวัฒนธรรม ในกรณีเช่นนี้ อาจจำเป็นต้องละทิ้ง ตระกะ หรือสัจจะในงานออกแบบสถาปัตยกรรม ท่านเห็นด้วยหรือไม่
15. หากทิศทางของสถาปัตยกรรมเขียว และการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับลักษณะที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย (การพึ่งพา การอยู่ร่วมกันและการใช้ศักยภาพของธรรมชาติ) การออกแบบสถาปัตยกรรมตามเกณฑ์/มาตรฐานสากลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเขียว และการพัฒนาอย่างยั่งยืนย่อมนำไปสู่การส่งเสริมเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ และจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องกำหนดเกณฑ์หรือมาตรฐานเฉพาะ หรือแนวทางอื่นใด เพื่อให้ได้ **สถาปัตยกรรมเขียวลักษณะไทย**

